

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
MEVLÂNA ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
MEVLÂNA VE MEVLEVÎLİK ARAŞTIRMALARI
ANA BİLİM DALI

XVII - XIX. YÜZYIL MEVLEVÎ SANATKÂRLAR

Mümine Banu HİDAYETOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Mutluhan TAŞ

KONYA
2019

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin

Adı Soyadı Mümine Banu HİDAYETOĞLU

Numarası 137201001004

Ana Bilim / Bilim Dalı Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları

Programı Tezli Yüksek Lisans

Tezin Adı XVII - XIX. YÜZYIL MEVLEVİ SANATKÂRLAR

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin

Adı Soyadı Mümine Banu HİDAYETOĞLU
Numarası 137201001004
Ana Bilim / Bilim Dalı Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
Programı Tezli Yüksek Lisans
Tez Danışmanı Doç. Dr. Mutluhan TAŞ
Tezin Adı XVII - XIX. YÜZYIL MEVLEVİ SANATKÂRLAR

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “XVII - XIX. YÜZYIL MEVLEVİ SANATKÂRLAR” başlıklı bu çalışma 14 / 06 / 2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı	Adı Soyadı	Jüri	İmza
Doç. Dr.	Mutluhan TAŞ	Danışman	
Doç. Dr.	Oğuz YURTTADUR	Asil	
Dr. Öğr. Üy.	Mehmet SUSUZ (Üniversite Dışı)	Asil	
Doç. Dr.	Neslihan KIYAR	Yedek	
Dr. Öğr. Üy.	Ahmet TÜRE (Üniversite Dışı)	Yedek	

Adı Soyadı	Mümine Banu HİDAYETOĞLU
Numarası	137201001004
Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
Tez Danışmanı	Doç. Dr. Mutluhan TAŞ
Tezin Adı	XVII - XIX. YÜZYIL MEVLEVİ SANATKÂRLAR

ÖZET

Mevlevilik, 12. Yüzyılda Mevlânâ Celeddin-i Rûmî tarafından temelleri atılıp, oğlu Sultan Veled tarafından kurulmuştur. Sultan Veledin gayretleriyle nizamî hale gelen yol, Ulu Ârif Çelebi'nin çalışmalarıyla yaygınlaşarak birçok bölgede Mevlevihanelerin kurulmasını sağlamıştır. Mevlevihaneler verilen manevi eğitim ve günlük yaşayışın belirli kaideler ile işleyişini sürdürmüştür.

Zaman içerisinde kuralları olgunlaşarak belirginleşen Mevlevilik, dergâha atılan adımla, dergâhtaki işleyişe uyum sağlanabileceği kabul edildikten sonra yolculuk başlamış olur. Her kademesi hizmet üzerine kurulu görevler sırasıyla icra edilmeye başlanır.

Mevlevihaneler, verdiği insanî eğitimler dâhilinde fen ilimleri ve sanat eğitimleriyle, bulunduğu dönemlerin en zengin öğrenim kurumlarından olmuştur. Mevlana âşıkklarının merkezi olarak kabul edilen bu kurumlarda; Kur'an okuyanlar, mesnevi okuyup okutanlar, sema meclislerinde ayin icra edenler, mertebelerine göre çeşitli alanlarda hizmet edenler ve onlara nezarete bulunanlardan oluşan bir sınıf meydana gelmiştir.

Hazret-i Mevlana'nın sanata olan sevgisinin tesiriyle, Dedelerin Mevlevihanelerde dervişlere veya muhiplere verdiği eğitimlerin büyük bir kısmı sanat icrası üzerinedir. İstidada göre seçilen mevlevi, manevi sabır terbiyesi dâhilinde sanatın sabrını da öğrenmiş olmaktadır.

Zamanının güzel sanatlar fakültesi ve konservatuarları vazifesini gören Mevlevihanelerde yetişen sanatkârların icraları sayesinde bu gün gelenekli sanatlarımızın en güzel örneklerinden faydalanma imkânı bulduğumuz söylenilebilir. Bu akademilerde yetişen muhipler ve dede makamına yükselen dervişlerin, zarafet üzerine aldıkları manevi eğitim sayesinde, eğitildikleri sanat dallarında ileri seviyelere yükselerek bir ekol halini almışlardır. İslam medeniyetini temsil eden Mevlevilik, kendi estetik kaideleri dâhilinde medeniyet âleminde silinmez izler bırakmıştır.

Bu çalışmada, 17, 18, 19. Yüzyıllar içerisinde Mevleviliğe intisab ederek mevlevi olup Mevlevihanelerde eğitim almış mevlevi sanatkârlar derlenmeye çalışılmıştır. Çalışmaya başlamadan önce hedeflenen sanat dallarının tamamı, araştırmaya başladıktan sonra kısıtlamaya gidilmesi gereksinimi doğurmuştur. Mevlevi sanatkârlar olarak kaynakları belirli sanat dalları dâhil edilmiştir. Musikî, hat, resim ve şiir üzerinde durularak bu sanatları icra eden Mevlevi sanatkârlar elde edilebilen sanat eseri örnekleriyle birlikte bir araya toparlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mevlevilik, sanatkâr, musikîşinas, hattat, ressam, şair.

Adı Soyadı	Mümine Banu HİDAYETOĞLU
Numarası	137201001004
Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
Tez Danışmanı	Doç. Dr. Mutluhan TAŞ
Tezin İngilizce Adı	XVII - XIX. YÜZYIL MEVLEVİ SANATKÂRLAR

ABSTRACT

The Mevlevi Order was founded in 12th century by Mawlânâ Jalâl Al-Dîn Rûmî and was established by his son Sultan Veled. Path which has been regular by efforts of Sultan Veled became widespread by studies of Ulu Ârif Çelebi and provided establishing of Mevlevi Lodges in many districts. Mevlevi Lodges maintained the process of given spiritual education and daily life with definite pedestal.

The Mevlevi Order whose rules developing in the course of time with a step to lodge the journey has been started after it is accepted that it can be adapted to the functioning of the lodge. Duties whose levels based on service are started to be carried out respectively.

The Mevlevi Lodges was wealthiest education centers in that era with science and art education as well as moral education. This foundations is accepted as a center of Mawlânâ lovers and besides that grades had occurred with who reads Qur'an, who reads and makes someone read the Mathnawi, who performs Mevlevi Ceremonies, who services in various areas according to his position and who observes them.

With effect of Rûmî's love of art, most of the education which is given by the sheikhs to dervishes in the Mevlevi Lodges is about art. The Mevlevi, chosen according to the talent has learned the patience of art as well as nurture of spiritual patience.

In that time the Mevlevi Lodges are similar to modern-day's Fine Arts Faculty and Conservatory. By means of performances of artists who has taken education in the Mevlevi Lodges, we find opportunity to benefit from best examples of our traditional arts. In this academies sheikhs and dervishes have taken spiritual education about grace. Thanks to this, they became cult in their branches of art. The Mevlevi Order which represent Islamic Civilisation has left indelible mark in the world with its own esthetics rules.

In this study, Mevlevi artists who has become Mevlevi and has taken education in 17, 18 and 19th centuries was compiled. All of the branches of art are targeted before starting to the study. However, after started to search, it had required abridgment. As Mevlevi artists, branches of art whose sources are definite was included. Music, calligraphy, painting and poetry were dwelled on and Mevlevi artists who performed this arts with examples of artworks were tried to gather.

Key Words: The Mevlevi Order, artist, music lover, poet, calligraphist.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

TEZ KABUL FORMU

ÖNSÖZ.....	xi
ÖZET.....	xii
ABSTRACT.....	xiv
KISALTMALAR.....	xv
SANATKÂRLAR LİSTESİ.....	xvi
RESİM LİSTESİ.....	xxiv
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	3
1.1. Konu.....	3
1.2. Amaç.....	3
1.3. Önem.....	3
1.4. Varsayımlar.....	3
1.5. Sınırlılıklar.....	3
1.6. Tanımlar.....	4
1.7. Yöntem.....	5
1.8. Mevlevîliğin Tarihçesi.....	5
2. BÖLÜM	7
2.1 Mevlevîlik Ve Sanat.....	7
2.2. Hattatlar.....	8
2.2.1. 17. Yüzyıl	9
2.2.1.1. Mustafa İtrî.....	9
2.2.1.2. Ahmed Fasih Dede.....	9
2.2.1.3. Ahmed Gavsı Dede.....	11
2.2.1.4. Cafer Dede.....	11
2.2.1.5. Derviş Abdi.....	11
2.2.1.6. Derviş Mustafa.....	12
2.2.1.7. Mehmed Dede.....	12
2.2.1.8. Mustafa Dede.....	12
2.2.1.9. Seyyid Yusuf Nesib Dede.....	12
2.2.1.10. Cevrî.....	12

2.2.2. 18.Yüzyıl	12
2.2.2.1. II. Derviş Ali (Ambarizade).....	12
2.2.2.2.Derviş İbrahim Bin Ramazan.....	14
2.2.2.3. Şeyh Abdullah Enisi Dede.....	14
2.2.2.4. Ali Dede Hüdhüd.....	14
2.2.2.5. Hacı Raşit Lütfullah.....	14
2.2.2.6. Nakkaşzade Mehmed Ta'ib.....	14
2.2.2.7.Emini Mehmed Bey.....	14
2.2.2.8. Mehmed Arif El-Mevlevi.....	15
2.2.2.9 Şeyh Osman Nayi Dede.....	15
2.2.2.10. Osman bin Ali el Mevlevi.....	15
2.2.2.11. İsmail bin İbrahim Dede.....	15
2.2.2.12Seyyid Ali el Ulvî el Mevlevi.....	15
2.2.3. 19. Yüzyıl	15
2.2.3.1. Yusuf Zühdi Dede.....	15
2.2.3.2. Hasan Leylek Dede.....	16
2.2.3.3. Kıbrıszade İsmail Hakkı.....	18
2.2.3.4. Mehmed Bahir.....	18
2.2.3.5. Naili Efendi.....	19
2.2.3.6. Buharalı Hacı Abdülhamid Efendi.....	21
2.2.3.7. Degirmenci İbrahim.....	21
2.2.3.8. Ahmet Vesim Paşa.....	22
2.2.3.9. Ataullah Efendi.....	24
2.2.3.10. Mustafa Fehmi.....	24
2.2.3.11. Ali Nutki Dede.....	25
2.2.3.12. Derviş Mustafa.....	25
2.2.3.13. Mehmed Zeki Dede.....	25
2.2.3.14. Mustafa Nakşi Dede.....	26
2.2.3.15. Hafız Abdurrahman.....	26
2.2.3.16. Hasan Sırrı Efendi.....	26
2.2.3.17. Hasan Hüsnü.....	29
2.3. Mûsikîşinaslar	29
2.3.1. 17. Yüzyıl	30
2.3.1.1. Süleyman Efendi.....	30

2.3.1.2. Yusuf Dede.....	30
2.3.1.3. Hafız Kömür.....	30
2.3.1.4. Mustafa Dede.....	31
2.3.1.5. Fenni Mehmed Dede.....	31
2.3.1.6. Itrî / Buhûrîzâde Mustafa.....	35
2.3.1.7. Ali Dede.....	35
2.3.1.8. Ahmed Dede.....	35
2.3.1.9. Akif Dede.....	35
2.3.2. 18. Yüzyıl.....	36
2.3.2.1. Yusuf Dede.....	36
2.3.2.2. Mustafa Dede.....	36
2.3.2.3. Yahya Naz�m Çelebi.....	36
2.3.2.4. Musa Dede.....	39
2.3.2.5. Osman Dede (Kutbu'n-Nâyî).....	39
2.3.2.6. Ali Dede (Na'li-Zâde).....	41
2.3.2.7. Hüseyin Dede.....	41
2.3.2.8. Emin Dede.....	41
2.3.2.9. Ahmet Dede.....	41
2.3.2.10. Abdülbaki Sırrı Dede.....	41
2.3.2.11. Veli Dede.....	45
2.3.2.12. Mustafa Ali Kevseri.....	47
2.3.2.13. Hamza Dede (Kutbu'n-Nayı).....	47
2.3.2.14. Ahmed Seyyid (Vardakosta).....	47
2.3.2.15. Mehmet Dede (�allı Dervif).....	49
2.3.2.16. Abdürrahim Şeyda Dede.....	49
2.3.2.17. Sultan III. Selim.....	52
2.3.2.18. Yümni Dede.....	54
2.3.2.19. Abdülhamid Dede.....	54
2.3.3. 19. Yüzyıl.....	54
2.3.3.1. Mustafa Dede.....	54
2.3.3.2. Ali Dede.....	54
2.3.3.3. Ali Nutkî Dede.....	54
2.3.3.4. Arif Dede.....	54
2.3.3.5. Abdülkerim Dede.....	55

2.3.3.6. Ali Dede.....	55
2.3.3.7. Abdülbaki Nasır Dede.....	57
2.3.3.8. Hamza Ağa.....	57
2.3.3.9. Abdürrahim Knhi Dede.....	59
2.3.3.10. Sultan II. Mahmud.....	59
2.3.3.11. İsmail Dede Efendi.....	62
2.3.3.12. Edhem Ağa.....	62
2.3.3.13. Said Dede.....	62
2.3.3.14. Mustafa Nakşı Dede.....	62
2.3.3.15. İsmail Dede.....	63
2.3.3.16. Mehmet Salih Efendi.....	63
2.3.3.17. Ziver Paşa.....	63
2.3.3.18. Hâşim Bey.....	64
2.3.3.19. Nesib Dede (Mehmed).....	67
2.3.3.20. Nizamettin Dede.....	67
2.3.3.21. İsmet Ağa.....	67
2.3.3.22. Yekta Dede.....	69
2.3.3.23. Ârif Hikmetî Dede.....	69
2.3.3.24. Mehmed Efendi.....	69
2.3.3.25. Kâmil Dede.....	69
2.3.3.26. Mustafa Câzîm Dede.....	69
2.3.3.27. Âlim Dede.....	69
2.3.3.28. Ziya Dede.....	69
2.3.3.29. Necib Dede.....	69
2.3.3.30. Yusuf Paşa.....	70
2.3.3.31. Osman Bey.....	73
2.3.3.32. Salim Bey.....	76
2.3.3.33. Hasip Dede.....	80
2.3.3.34. Rifat Bey.....	82
2.3.3.35. Salih Dede.....	84
2.3.3.36. Hacı Fâik Bey.....	87
2.3.3.37. Aşkî Bey.....	89
2.3.3.38. Behll Efendi.....	91
2.3.3.39. Zekâi Dede.....	91

2.3.3.40. Cemal Dede.....	93
2.3.3.41. Hüsameddin Dede.....	93
2.3.3.42. Raif Dede.....	93
2.3.3.43. Aziz Dede.....	93
2.3.3.44. Osman Lütü Dede.....	95
2.3.3.45. Mehmet Celaleddin Dede.....	95
2.3.3.46. Abdi Dede.....	95
2.3.3.47. Mehmet Atallah Dede.....	95
2.3.3.48. Nuri Bey (Bolahenk).....	95
2.3.3.49. Hüseyin Fahrettin Dede.....	97
2.3.3.50.Fehmi Hüsam Dede.....	99
2.3.3.51. Abdullah Dede.....	99
2.3.3.52. Hasan Efendi.....	99
2.3.3.53. Yahya Efendi Dergâhı Zakirbaşısı.....	99
2.4. Şairler.....	100
2.4.1. 17.Yüzyıl.....	101
2.4.1.1. Rahmetî.....	101
2.4.1.2. Ganem.....	101
2.4.1.3. Hilmî /Bostan Çelebi.....	101
2.4.1.4. Samtî.....	101
2.4.1.5. Toganî.....	102
2.4.1.6. Rüsûhî.....	102
2.4.1.7. Edîb.....	103
2.4.1.8. Hayatî.....	103
2.4.1.9. Kelâmî.....	103
2.4.1.10. Nasîrâ.....	103
2.4.1.11. Sıdkî.....	103
2.4.1.12. Dervîş.....	103
2.4.1.13. Sabûhî.....	104
2.4.1.14. Ayşî.....	104
2.4.1.15. Cevrî.....	104
2.4.1.16. Âdem.....	105
2.4.1.17. Ağazade/Hakîkî.....	105
2.4.1.18. Sâib.....	107

2.4.1.19. Mazlum.....	106
2.4.1.20. Zihni.....	106
2.4.1.21. Arzî.....	106
2.4.1.22. Uzletî.....	106
2.4.1.23. Meyyâl/Şehlâ.....	107
2.4.1.24. Vecdî.....	107
2.4.1.25. Yusuf Çengî Dede.....	107
2.4.1.26. Câmi.....	107
2.4.1.27. Şeff'i.....	107
2.4.1.28. Şehîdî.....	107
2.4.1.29. Şifâyî.....	108
2.4.1.30. Neşâtî.....	108
2.4.1.31. Sûzî.....	108
2.4.1.32. Fazıl.....	108
2.4.1.33. Halîm.....	108
2.4.1.34. Sâbir.....	109
2.4.1.35. Tâlib.....	109
2.4.1.36. Adnî.....	109
2.4.1.37. Dânişî.....	110
2.4.1.38. Sami.....	110
2.4.1.39. Abdülatif.....	111
2.4.1.40. Fevzi.....	111
2.4.1.41. Receb.....	111
2.4.1.42. Safâyî.....	111
2.4.1.43. Sâfî.....	111
2.4.1.44. Tâbî.....	111
2.4.1.45. Tarikatî.....	112
2.4.1.46. Reşkî.....	112
2.4.1.47. Gavsî Dede.....	112
2.4.1.48. Hey'etî.....	113
2.4.1.49. Fasih.....	113
2.4.1.50. Kerim.....	114
2.4.1.51. Âşık.....	114
2.4.1.52. Kara Bostan Çelebi.....	114

2.4.1.53. Fennî	114
2.4.1.54. Karî Ahmed	115
2.4.1.55. Birrî	115
2.4.1.56. Hasîb	116
2.4.1.57. Siyâhî	116
2.4.1.58. Kudûmî	116
2.4.1.59. Itrî	117
2.4.1.60. Naci	117
2.4.1.61. Nazmî	117
2.4.1.62. Nesîb	117
2.4.1.63. Lebîb	118
2.4.1.64. Tâib	118
2.4.1.65. Kasım	118
2.4.1.66. Külhânî	118
2.4.2. 18. Yüzyıl	119
2.4.2.1. Lisânî	119
2.4.2.2. Mukîm	119
2.4.2.3. Talibî	119
2.4.2.4. Sâhib/Salih	119
2.4.2.5. Sadrî	119
2.4.2.6. Sâlik	120
2.4.2.7. Şekil	120
2.4.2.8. Şeyhî Memiş	120
2.4.2.9. Arifî (Peçevî Ahmed Dede)	120
2.4.2.10. Arif	120
2.4.2.11. Azizi	121
2.4.2.12. Hızır/Hindî	121
2.4.2.13. Sahib	121
2.4.2.14. Said/Saidâ	121
2.4.2.15. Musa	121
2.4.2.16. Nâyî	122
2.4.2.17. Esîf/Sdkî	122
2.4.2.18. Enis Receb	122
2.4.1.19. Sakıb Dede	122

2.4.2.20. Aziz.....	123
2.4.2.21. Şeyhî Mehmed.....	123
2.4.2.22. Firâkî.....	123
2.4.2.23. Safiyullah.....	123
2.4.2.24. Enis Mustafa.....	124
2.4.2.25. Sırrî.....	124
2.4.2.26. Hilmî.....	124
2.4.2.27. Şânî.....	124
2.4.2.28. Yahya.....	124
2.4.2.29. Ali.....	124
2.4.2.30. Hâlis.....	125
2.4.2.31. Garîbî.....	125
2.4.2.32. Semahat.....	125
2.4.2.33. Niyaz.....	125
2.4.2.34. Ahmed Vardakosta.....	125
2.4.2.35. Esrar Dede.....	125
2.4.2.36. Şeydâ.....	126
2.4.2.37. Şeyh Galib.....	126
2.4.2.37. Neyyir.....	128
2.4.2.39. Hafız.....	128
2.4.2.40. Resîmâ.....	128
2.4.2.41. Hulusî.....	128
2.4.2.42. Nutkî.....	128
2.4.2.43. Neş'et.....	129
2.4.2.44. İlhamî III. Selim.....	129
2.4.3. 19.Yüzyıl.....	130
2.4.3.1. Zühdî.....	130
2.4.3.2. Nasır.....	130
2.4.3.3. Künhi Dede.....	130
2.4.3.4. Adlî (II. Mahmud).....	130
2.4.3.5. Şem'i.....	131
2.4.3.6. İsmail Dede Efendi.....	131
2.4.3.7. Leyla Hanım.....	131
2.4.3.8. Nakşî.....	132

2.4.3.9. Hemdem Çelebi.....	132
2.4.3.10. Hasan Nazif.....	132
2.4.3.11. Şeref Hanım.....	133
2.4.3.12. Vasfî.....	134
2.4.3.13. Ziver Paşa.....	134
2.4.3.14. Ahmed Safî.....	134
2.4.3.15. Hafız Salih Nâilî.....	134
2.4.3.16. Mehmed Zeki Dede.....	134
2.4.3.17. Avnî.....	134
2.4.3.18. Süleyman Şemsi Dede.....	135
2.4.3.19. Nebil (Mehmed Nebil Bey).....	135
2.4.3.20. Faik (Hacı Faik Bey).....	135
2.4.3.21. Azmî Dede.....	135
2.4.3.22. Hasan Hakkı Paşa.....	135
2.4.3.23. Hatice Nakıyye Hanım.....	136
2.4.3.24. Mü'mine Hanım.....	136
2.4.3.25. Abdullah Celâleddîn Paşa.....	136
2.4.3.26. Halid Hasan Efendi.....	136
2.4.3.27. Celaledin Şeyhî.....	136
2.4.3.28. Fahrî (Hüseyin Fahreddin Dede).....	137
2.4.3.29. Es'ad Muhammed Dede.....	137
2.4.3.30. Fehmi Hüsam Dede.....	137
2.5. Ressamlar.....	137
2.5.1. 17. Yüzyıl.....	138
2.5.1.1. Nakkaş Dede.....	138
2.5.1.2. Âsârî Derviş Esedî.....	138
2.5.1.3. Behzad.....	139
2.5.1.4. Derviş Mustafa (Medârî).....	141
2.5.1.5. Fennî Mehmed Dede.....	141
2.5.1.6. Fasih.....	141
2.5.2. 18.Yüzyıl.....	141
2.5.2.1. Hasan Dede.....	141
2.5.2.2. Fasihî.....	141
2.5.2.3. Süleyman'ül-Mevlevî.....	142

2.5.3. 19.Yüzyıl	143
2.5.3.1. M. Nuri.....	143
2.5.3.2. Said Efendi.....	143
2.5.3.3. Mustafa Ağa.....	144
2.5.3.4. Hasan Emir Dedezade Hasib Dede.....	144
2.5.3.5. Cerrahpaşalı Salih.....	145
2.5.3.6. Nami Dede.....	145
2.5.3.7. Hasan Leylek Dede.....	145
2.5.3.8. Hüsnü Yusuf.....	145
2.5.3.9. Yusuf Ziya Paşa.....	147
2.5.3.10. Vesim Paşa.....	147
2.5.3.11. Dr. Ali Bey.....	147
2.5.3.12. İbrahim Çallı.....	147
3. BÖLÜM	150
SONUÇ	150
KAYNAKÇA	151
ÖZGEÇMİŞ	155

ÖNSÖZ

Mevlanâ Celâleddîn-i Rûmî'nin yaktığı çerâğın etrafında pervâne olmaya gayret gösteren ve bu membain suyundan kana kana içmek isteyenlerin bir araya gelerek yol almak için gayret ettikleri yegâne kurum Mevlevîhanelerdir. Bu çalışmada, bu kurumların mensuplarının çıktıkları yolda varmayı ümîd ettikleri birliğin meşakkati içerisinde dinlenip nefes aldıkları zarîf durak sanat ağacının dallarının Mevlevî temsilcileri araştırılmıştır. Mevlevîhanelerde yetişen mûsikî, hat, resim ve şiir alanında sanat eğitimi alan ve ayrıca bu yola gönül veren sanatkârlar ele alınmıştır. Sanatkârlar hakkında kısa bilgiler verilerek ulaşılabilen eserlerinden örneklerle birlikte bu çalışmada toplanmıştır. Araştırması yapılan zaman dilimi XVII - XIX. yüzyıllar arasındır.

Bu çalışmamda öncelikle, bana sonuna kadar sabır gösterip yardımını hiçbir zaman esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Mutluhan TAŞ'a; her konuda destek olduğu gibi çalışmanın mûsikîşinaslar bölümünde, kaynakları ve bilgi birikimiyle destek olan Öğr. Gör. Elif Bilge KURTULDU'ya; her zaman biz enstitü öğrencilerinden yardımlarını esirgemeyen Öğr. Gör. Dr. Selman KARADAĞ'a ve bu süreçte maddi, manevi desteğini hiç eksik etmeyen aileme teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Mevlevîlik, 12. Yüzyılda Mevlanâ Celaleddin-i Rûmî tarafından temelleri atılıp, oğlu Sultan Veled tarafından kurulmuştur. Sultan Veledin gayretleriyle nizamî hale gelen yol, Ulu Ârif Çelebi'nin çalışmalarıyla yaygınlaşarak birçok bölgede Mevlevîhanelerin kurulmasını sağlamıştır. Mevlevîhaneler verilen manevi eğitim ve günlük yaşayışın belirli kaideler ile işleyişini sürdürmüştür.

Zaman içerisinde kuralları olgunlaşarak belirginleşen Mevlevîlik, dergâha atılan adımla, dergâhtaki işleyişe uyum sağlanabileceği kabul edildikten sonra yolculuk başlamış olur. Her kademesi hizmet üzerine kurulu görevler sırasıyla icra edilmeye başlanır.

Mevlevîhaneler, verdiği insanî eğitimler dâhilinde fen ilimleri ve sanat eğitimleriyle, bulunduğu dönemlerin en zengin öğrenim kurumlarından olmuştur. Mevlanâ âşiklarının merkezi olarak kabul edilen bu kurumlarda; Kur'an okuyanlar, mesnevi okuyup okutanlar, sema meclislerinde ayin icra edenler, mertebelerine göre çeşitli alanlarda hizmet edenler ve onlara nezarete bulunanlardan oluşan bir sınıf meydana gelmiştir.

Hazret-i Mevlanâ'nın sanata olan sevgisinin tesiriyle, Dedelerin Mevlevîhanelerde dervişlere veya muhiplere verdiği eğitimlerin büyük bir kısmı sanat icrası üzerinedir. İstidada göre seçilen Mevlevî, manevi sabır terbiyesi dâhilinde sanatın sabrını da öğrenmiş olmaktadır.

Zamanının güzel sanatlar fakültesi ve konservatuarları vazifesini gören Mevlevîhanelerde yetişen sanatkârların icraları sayesinde bu gün gelenekli sanatlarımızın en güzel örneklerinden faydalanma imkânı bulduğumuz söylenilebilir. Bu akademilerde yetişen muhipler ve dede makamına yükselen dervişlerin, zarafet üzerine aldıkları manevi eğitim sayesinde, eğitildikleri sanat dallarında ileri seviyelere yükselerek bir ekol halini almışlardır. İslam medeniyetini temsil eden Mevlevîlik, kendi estetik kaideleri dâhilinde medeniyet âleminde silinmez izler bırakmıştır.

Bu çalışmada, 17, 18, 19. Yüzyıllar içerisinde Mevlevîliğe intisab ederek Mevlevî olup Mevlevîhanelerde eğitim almış Mevlevî sanatkârlar derlenmeye çalışılmıştır. Çalışmaya başlamadan önce hedeflenen sanat dallarının tamamı, araştırmaya başladıktan sonra kısıtlamaya gidilmesi gereksinimi doğurmuştur. Mevlevî sanatkârlar olarak kaynakları belirli sanat dalları dâhil edilmiştir. Musikî,

hat, resim ve Őir ¼zerinde durularak bu sanatları icra eden Mevlevî sanatkârlar elde edinilebilen sanat eseri ¼rnekleriyle birlikte bir araya toparlanmaya ¼alıŐılmıştır.

ABSTRACT

The Mevlevî Order was founded in 12th century by Mawlânâ Jalâl Al-Dîn Rûmî and was established by his son Sultan Veled. Path which has been regular by efforts of Sultan Veled became widespread by studies of Ulu Ârif Çelebi and provided establishing of Mevlevî Lodges in many districts. Mevlevî Lodges maintained the process of given spiritual education and daily life with definite pedestal.

The Mevlevî Order whose rules developing in the course of time with a step to lodge the journey has been started after it is accepted that it can be adapted to the functioning of the lodge. Duties whose levels based on service are started to be carried out respectively.

The Mevlevî Lodges was wealthiest education centers in that era with science and art education as well as moral education. This foundations is accepted as a center of Mawlânâ lovers and besides that grades had occurred with who reads Qur'an, who reads and makes someone read the Mathnawi, who performs Mevlevî Ceremonies, who services in various areas according to his position and who observes them.

With effect of Rûmî's love of art, most of the education which is given by the sheikhs to dervishes in the Mevlevî Lodges is about art. The Mevlevî, chosen according to the talent has learned the patience of art as well as nurture of spiritual patience.

In that time the Mevlevî Lodges are similar to modern-day's Fine Arts Faculty and Conservatory. By means of performances of artists who has taken education in the Mevlevî Lodges, we find opportunity to benefit from best examples of our traditional arts. In this academies sheikhs and dervishes have taken spiritual education about grace. Thanks to this, they became cult in their branches of art. The Mevlevî Order which represent Islamic Civilisation has left indelible mark in the world with its own esthetics rules.

In this study, Mevlevî artists who has became Mevlevî and has taken education in 17, 18 and 19th centuries was compiled. All of the branches of art are targeted before starting to the study. However, after started to search, it had required abridgment. As Mevlevî artists, branches of art whose sources are definite was included. Music, calligraphy, painting and poetry were dwelled on and Mevlevî artists who performed this arts with examples of artworks were tried to gather.

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.m. : Adı geçen makale

a.g.t. : Adı geçen tez

C. : Cilt

s. : Sayfa

d. : Doğum

ö. : Ölüm

yy. : Yüzyıl

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

TAED : Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi

SANATKÂRLAR LİSTESİ

SANATKÂRIN ADI	ÖLÜM TARİHİ	SANAT DALI
Abdi Dede	1908	Mûsıkîşinas
Adnî	1683	Şair
Abdullah Dede	19.yy	Mûsıkîşinas
Abdullah Celâleddîn Pasa	1903	Şair
Abdülbaki Nasır Dede	1821	Mûsıkîşinas, şair
Abdülbaki Sırri Dede	1751	Mûsıkîşinas, şair
Abdülkerim Dede	1820	Mûsıkîşinas
Abdülhamid Dede	18.yy	Mûsıkîşinas
Abdüllatif	1688	Şair
Abdürrahim Künhi Dede	1831	Mûsıkîşinas, şair
Abdürrahim Şeyda Dede	1800	Mûsıkîşinas, şair
Âdem	1653	Şair
Ağazade/Hakîkî	1652	Şair
Ahmed Safî	1873	Şair
Ahmet Vesim Paşa	1910	Hattat, ressam
Ali	1776	Şair
Ali Dede	1800	Mûsıkîşinas
Ali Dede	1820	Mûsıkîşinas
Ali Dede Hüdhüd	1751	Hattat
Ali Dede (Kudûmî)	1710	Mûsıkîşinas, şair
Ali Dede (Na'î-Zâde)	1735	Mûsıkîşinas
Ali Nutki Dede	1804	Hattat, mûsıkîşinas, şair
Alim Dede	1880	Mûsıkîşinas
Ahmet Dede	1750	Mûsıkîşinas
Ahmed Dede	17.yy	Mûsıkîşinas
Ahmed Fasih Dede	1699	Hattat, şair, ressam
Ahmed Gavsı Dede	1697	Şair, hattat
Ahmed Seyyid (Vardakosta)	1794	Mûsıkîşinas, şair
Akif Dede	17.yy	Mûsıkîşinas
Arif	1725	Şair
Arifi	1724	Şair
Arzî	1664	Şair

Arif Dede	1814	Mûsikîşinas
Ârif Hikmetî Dede	1874	Mûsikîşinas
Âsârî Dervîş Esedî	17.yy	Ressam
Aşkî Bey	1892	Mûsikîşinas
Âşık	1701	Şair
Ataullah Efendi	1910	Hattat, mûsikîşinas
Avnî	1884	Şair
Ayşî	1650	Şair
Aziz	1737	Şair
Azizi	1727	Şair
Aziz Dede	1905	Mûsikîşinas
Azmî Dede	1893	Şair
Birrî	1709	Şair
Behlül Efendi	1895	Mûsikîşinas
Behzad	1652	Ressam
Buharalı Hacı Abdülhamid Efendi	1888	Hattat
Câmi	1671	Şair
Cafer Dede	17.yy	Hattat
Cevrî	1650	Hattat, şair
Cemal Dede	1899	Mûsikîşinas
Cerrahpaşalı Salih	1892	Ressam
Dânişî	1683	Şair
Dervîş	1645	Şair
Dervîş Abdi	1647	Hattat
II. Dervîş Ali (Ambarizade)	1715	Hattat
Dervîş Mustafa	17.yy	Hattat
Dervîş Mustafa	19.yy	Hattat
Dervîş Mustafa (Medârî)	17.yy	Ressam
Dervîş İbrahim Bin Ramazan	1719	Hattat
Degirmenci İbrahim	1902	Hattat
Dr. Ali Bey	1927	Ressam
Edhem Ağa	1850	Mûsikîşinas
Edîb	1640	Şair
Emin Dede	1745	Mûsikîşinas

Emini Mehmed Bey	18.yy	Hattat
Enis Receb	1734	Şair
Enis Mustafa	1746	Şair
Es'ad Muhammed Dede	1911	Şair
Esîf/Sıdkî	1732	Şair
Esrar Dede	1796	Şair
Fasihî	18.yy	Ressam
Fazıl	1677	Şair
Fehmi Hüsam Dede	1912	Mûsikîşinas
Fehmi Hüsam Dede	1912	Şair
Fenni Mehmed Dede	1708	Mûsikîşinas, şair, ressam
Fevzi	1688	Şair
Firâkî	1742	Şair
Ganem	1626	Şair
Garîbî	1783	Şair
Hacı Fâik Bey	1891	Mûsikîşinas, şair
Hacı Raşit Lütfullah	1777	Hattat
Hafız Salih Nâilî	1876	Şair
Hafız	1803	Şair
Hafız Abdurrahman	19.yy	Hattat
Hafız Kômür	1680	Mûsikîşinas
Halîm	1679	Şair
Halid Hasan Efendi	1906	Şair
Hâlis	1777	Şair
Hamza Ağa	1830	Mûsikîşinas
Hasan Dede	18.yy	Ressam
Hamza Dede (Kutbu'n-Nayi)	1790	Mûsikîşinas
Hasan Emir Dedezade Hasib Dede	1871	Ressam
Hasan Hüsnü	19.yy	Hattat
Hasan Nazif	1861	Şair
Hasîb	1709	Şair
Hasip Dede	1887	Mûsikîşinas
Hasan Leylek Dede	1827	Hattat, ressam
Hasan Hakkı Paşa	1896	Şair

Hasan Sırrı Efendi	1905	Hattat, mûsıkîşinas
Hâşim Bey	1868	Mûsıkîşinas
Hatice Nakıyye Hanım	1898	Şair
Hayatî	1640	Şair
Hemdem Çelebi	1859	Şair
Hey'etî	1698	Şair
Hızır/Hindî	1727	Şair
Hilmî	1766	Şair
Hilmî /Bostan Çelebi	1630	Şair
Hüsameddin Dede	1900	Mûsıkîşinas
Hüseyin Fahrettin Dede (Fahrî)	1911	Mûsıkîşinas, şair
Hüsnü Yusuf	19.yy	Ressam
Hulusî	1805	Şair
İbrahim Çallı	1960	Ressam
İsmail Bin İbrahim Dede	18.yy	Hattat
İsmail Dede	1860	Mûsıkîşinas
İsmail Dede Efendi	1846	Mûsıkîşinas
İsmet Ağa	1870	Mûsıkîşinas
Kara Bostan Çelebi	1705	Şair
Kâmil Dede	1875	Mûsıkîşinas
Kelâmî	1640	Şair
Kerim	1669	Şair
Kıbrıszade İsmail Hakkı	1862	Hattat
Karî Ahmed	1708	Şair
Kasım	1640	Şair
Külhânî	17.yy	Şair
Lebîb	1714	Şair
Leyla Hanım	1848	Şair
Lisânî	1716	Şair
Mazlum	1661	Şair
Mehmed Arif El-Mevlevî	18.yy	Hattat
Mehmed Bahir	1865	Hattat
Mehmet Celaleddin Dede (Şeyhî)	1907	Mûsıkîşinas, şair
Mehmed Dede	17.yy	Hattat

Mehmet Dede (Çallı Derviş)	1798	Mûsıkîşinas
Mehmed Efendi	1875	Mûsıkîşinas
Mehmed Zeki Dede	1881	Hattat, şair
Meyyâl/Şehlâ	1669	Şair
Mukîm	1717	Şair
Musa Dede	1728	Mûsıkîşinas, şair
Mustafa Ağa	19.yy	Ressam
Mustafa Ali Kevseri	1770	Mûsıkîşinas
Mustafa Câzîm Dede	1875	Mûsıkîşinas
Mustafa Dede	1727	Mûsıkîşinas
Mustafa Dede	1657	Hattat
Mustafa Dede	1684	Mûsıkîşinas
Mustafa Fehmi	19.yy	Hattat
Mustafa İtrî	1712	Mûsıkîşinas, hattat, şair
Mustafa Nakşi Dede	1854	Hattat, mûsıkîşinas, şair
Mü'mine Hanım	1903	Şair
M. Nuri	1822	Ressam
Naci	1711	Şair
Naili Efendi	1876	Hattat
Nakkaş Dede	1701	Ressam
Nakkaşzade Mehmed Ta'ib	1778	Hattat
Nami Dede	19.yy	Ressam
Nasîrâ	1640	Şair
Nazmî	1713	Şair
Nebil (Mehmed Nebil Bey)	1889	Şair
Necib Dede	1883	Mûsıkîşinas
Nesîb	1714	Şair
Nesib Dede (Mehmed)	1869	Mûsıkîşinas
Neşâtî	1674	Şair
Neş'et	1807	Şair
Neyyir	1800	Şair
Niyaz	1739	Şair
Nizamettin Dede	1869	Mûsıkîşinas
Nuri Bey (Bolahenk)	1910	Mûsıkîşinas

Osman Lütflî Dede	1905	Mûsıkîşinas
Osman Bey	1855	Mûsıkîşinas
Osman Bin Ali El Mevlevî	18.yy	Hattat
Rahmetî	1620	Şair
Raif Dede	1903	Mûsıkîşinas
Receb	1696	Şair
Resîmâ	1803	Şair
Reşkî	1696	Şair
Rifat Bey	1888	Mûsıkîşinas
Rûsûhî	1642	şair
Sâbir	1680	Şair
Sabûhî	1647	Şair
Safâyî	1688	Şair
Sadrî	1722	Şair
Sâfî	1688	Şair
Safiyullah	1744	Şair
Sâib	1654	Şair
Said Dede	1853	Mûsıkîşinas
Said Efendi	1856	Ressam
Said/Saidâ	1727	Şair
Sahib	1727	Şair
Sâhib/Salih	1718	Şair
Sakıb Dede	1735	Şair
Sâlik	1722	Şair
Salim Bey	1885	Mûsıkîşinas
Salih Dede	1888	Mûsıkîşinas
Sami	1685	Şair
Samtî	1630	Şair
Semahat	1789	Şair
Seyyid Ali El Ulvî El Mevlevî	18.yy	Hattat
Seyyid Yusuf Nesib Dede	1714	Hattat, şair
Sıdkî	1640	Şair
Siyâhî	1710	Şair
Sultan II. Mahmud (Adlî)	1839	Mûsıkîşinas, şair

Sultan III. Selim (İlhamî)	1808	Mûsikîşinas, şair
Suyolcu Mehmet Salih Efendi	1862	Mûsikîşinas, şair
Sûzî	1674	Şair
Süleyman Efendi	1650	Mûsikîşinas
Süleyman'ül-Mevlevî	18.yy	Ressam
Süleyman Şemsi Dede	1885	Şair
Şânî	1766	Şair
Şeff'i	1671	Şair
Şehîdî	1671	Şair
Şekib	1722	Şair
Şem'i	1839	Şair
Şeref Hanım	1861	Şair
Şeyh Abdullah Enisi Dede	1746	Hattat
Şeyh Galib	1799	Şair
Şeyhî Mehmed	1738	Şair
Şeyhî Memiş	1723	Şair
Şeyh Nayi Osman Dede	1730	Hattat, Mûsikîşinas, şair
Şifâyî	1671	Şair
Tâbî	1688	Şair
Tâib	1714	Şair
Tâlib	1688	Şair
Talibî	1717	Şair
Tarikatî	1689	Şair
Toganî	1632	Şair
Uzletî	1668	Şair
Vecdî	1669	Şair
Veli Dede	1768	Mûsikîşinas
Yahya	1767	Şair
Yahya Efendi Dergâhı Zakirbaşısı	19.yy	Mûsikîşinas
Yahya Nazîm Çelebi	1727	Mûsikîşinas
Yekta Dede	1870	Mûsikîşinas
Yusuf Çengî Dede	1670	Mûsikîşinas, şair
Yusuf Dede	18.yy	Mûsikîşinas
Yusuf Paşa	1884	Mûsikîşinas

Yusuf Ziya Paşa	1897	Ressam
Yusuf Zühdi Dede	1816	Hattat
Yümni Dede	1800	Mûsikîşinas
Zekâi Dede	1897	Mûsikîşinas
Zihni	1662	Şair
Zühdi	1817	Şair
Ziver Paşa	1862	Şair, mûsikîşinas
Ziya Dede	1880	Mûsikîşinas

RESİM LİSTESİ

1. Resim: Fasih Ahmed Dede'ye ait portre. UZLUK, Şehabettin, 1957, Mevlevîlikte Resim Resimde Mevlevîler, Ankara Türk Tarih Kurumu Basımevi.

2. Resim: Fasih Ahmed Dede'ye ait gemi resmi. UZLUK, Şehabettin, 1957, Mevlevîlikte Resim Resimde Mevlevîler, Ankara Türk Tarih Kurumu Basımevi.

3. Resim: Derviş Abdi'nin Galata Mevlevîhanesi'nde bulunan nesih hatlı Mesnevî'si. ÖZSAYINER, Cihan, 1992, Mevlevî Hattatlar, IX. Vakıf Haftası Kitabı, Türk Vakıf Medeniyetinde Hz. Mevlanâ ve Mevlevîlerin Yeri ve Vakıf Eserlerinde Yer Alan Türk-İslam Sanatları Seminerleri, 2-4Aralık 1991. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

4. Resim: II. Derviş Ali'nin Türk İslam Eserleri Müzesi'ndeki celi sülüs "Yâ Hazret-i Mevlanâ" istifli levha. ÖZSAYINER, Cihan, 1992, Mevlevî Hattatlar, IX. Vakıf Haftası Kitabı, Türk Vakıf Medeniyetinde Hz. Mevlanâ ve Mevlevîlerin Yeri ve Vakıf Eserlerinde Yer Alan Türk-İslam Sanatları Seminerleri, 2-4Aralık 1991. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

5. Resim: Hasan Leylek Dede'nin Leylek formunda sülüs hattıyla yazılmış istifli levhası. Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, Nafiz UzluK Koleksiyonu, D. No 7189 leylek dede

6. Resim: Mehmet Bahir'e ait ta'lik hattıyla satır olarak yazılmış levha. ÖZSAYINER, Cihan, 1992, Mevlevî Hattatlar, IX. Vakıf Haftası Kitabı, Türk Vakıf Medeniyetinde Hz. Mevlanâ ve Mevlevîlerin Yeri ve Vakıf Eserlerinde Yer Alan Türk-İslam Sanatları Seminerleri, 2-4Aralık 1991. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

7. Resim: Mehmed Bahir'in Galata Mevlevîhanesi'ndeki talik hatlı levhası. ÖZSAYINER, Cihan, 1992, Mevlevî Hattatlar, IX. Vakıf Haftası Kitabı, Türk Vakıf Medeniyetinde Hz. Mevlanâ ve Mevlevîlerin Yeri ve Vakıf Eserlerinde Yer Alan Türk-İslam Sanatları Seminerleri, 2-4Aralık 1991. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

8. Resim: Naili Efendi'ye ait nesih hattıyla yazılmış Kur'an-ı Kerîm serlevha. İNAL, Mahmut Kemal (1970). Son Hattatlar. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

9. Resim: Naili Efendi'nin Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki celi sülüs levhası. ÖZSAYINER, Cihan, 1992, Mevlevî Hattatlar, IX. Vakıf Haftası Kitabı, Türk Vakıf Medeniyetinde Hz. Mevlanâ ve Mevlevîlerin Yeri ve Vakıf Eserlerinde Yer Alan

Türk-İslam Sanatları Seminerleri, 2-4Aralık 1991. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

10. Resim: Değirmencizade İbrahim'e ait ta'lik hattıyla yazılmış levha. UZLUK, Şehabettin, 1957, Mevlevîlikte Resim Resimde Mevlevîler, Ankara Türk Tarih Kurumu Basımevi.

11. Resim: Ahmet Vesim Paşa. UZLUK, Şehabettin, 1957, Mevlevîlikte Resim Resimde Mevlevîler, Ankara Türk Tarih Kurumu Basımevi.

12. Resim: Ahmet Vesim Paşa'nın Galata Mevlevîhanesi'nde Sema resmi. UZLUK, Şehabettin, 1957, Mevlevîlikte Resim Resimde Mevlevîler, Ankara Türk Tarih Kurumu Basımevi.

13. Resim: Ataullah Efendi'ye ait sülüs-nesih hattıyla yazılmış levha. İNAL, Mahmut Kemal (1970). Son Hattatlar. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

14. Resim: Ataullah Efendi'ye ait ta'lik hattıyla yazılmış levha. İNAL, Mahmut Kemal (1970). Son Hattatlar. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Hasip Dede'nin çiçek demeti. UZLUK, Şehabettin, 1957, Mevlevîlikte Resim Resimde Mevlevîler, Ankara Türk Tarih Kurumu Basımevi.

15. Resim: Zeki Dede'ye ait "Yâ Hazret-i Mevlanâ" yazılı ta'lik levha. İNAL, Mahmut Kemal (1970). Son Hattatlar. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

16. Resim: Zeki Dede'ye ait ta'lik hattıyla yazılmış metin. İNAL, Mahmut Kemal (1970). Son Hattatlar. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

17. Resim: Sırrı Efendi'ye ait ta'lik hattıyla yazılmış levha. İNAL, Mahmut Kemal (1970). Son Hattatlar. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

18. Resim: Hasan Sırrı Efendi'nin celi sülüs levhası. ÖZSAYINER, Cihan, 1992, Mevlevî Hattatlar, IX. Vakıf Haftası Kitabı, Türk Vakıf Medeniyetinde Hz. Mevlanâ ve Mevlevîlerin Yeri ve Vakıf Eserlerinde Yer Alan Türk-İslam Sanatları Seminerleri, 2-4Aralık 1991. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

19. Resim: Hasan Sırrı Efendi'nin Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi'nde bulunan celi sülüs levhası. ÖZSAYINER, Cihan, 1992, Mevlevî Hattatlar, IX. Vakıf Haftası Kitabı, Türk Vakıf Medeniyetinde Hz. Mevlanâ ve Mevlevîlerin Yeri ve Vakıf Eserlerinde Yer Alan Türk-İslam Sanatları Seminerleri, 2-4Aralık 1991. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

20. Resim: Fennî Dede'ye ait pano. UZLUK, Şehabettin, 1957, Mevlevîlikte Resim Resimde Mevlevîler, Ankara Türk Tarih Kurumu Basımevi.

21. Resim: Fenni Mehmet Dede'nin rehavi peşrevi.

http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/saz_eseri__2632.pdf (Erişim tarihi: 18.05.2019)

22. Resim: Yahya Nazım Efendi'nin Şehnaz Ağır Semâî eseri.

http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/didem_yuzune_nazir_nazir_yuzune__didem.pdf (Erişim tarihi: 18.05.2019)

23. Resim: Nâyî Osman Dede'nin hicaz saz semaisi.

http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/saz_eseri__0949.pdf (Erişim tarihi: 18.05.2019)

24. Resim: Abdülbaki Sırrı Dede'nin rast peşrevi.

http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/saz_eseri__2496.pdf (Erişim tarihi: 18.05.2019)

25. Resim: Veli Dede'nin hicaz hümayûn peşrevi.

http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/saz_eseri__1005.pdf (Erişim tarihi: 18.05.2019)

26. Resim: Ahmed Ağa (Vardakosta)'nın muhayyer sünbüle şarkısı.

[http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/ey_nihal-i_isve_bir_nevres_fidanimsin_benim\(2\).pdf](http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/ey_nihal-i_isve_bir_nevres_fidanimsin_benim(2).pdf) (Erişim tarihi: 18.05.2019)

27. Resim: Sernâyî Ali Dede'nin nühüft şarkısı.

http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/ey_serv-i_kadd-i_nevreste.pdf (Erişim tarihi: 18.05.2019)

28. Resim: Sultan III. Selim'in pesendîde saz semaisi.

http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/saz_eseri__2399.pdf (Erişim tarihi: 18.05.2019)

29. Resim: Sernâyî Ali Dede'nin nühüft şarkısı.

http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/ey_serv-i_kadd-i_nevreste.pdf (Erişim tarihi: 18.05.2019)

30. Resim: Hamza Ağa'nın saba Mevlanâ/ Mevlevîhane peşrevi.

http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/saz_eseri__2695.pdf (Erişim tarihi: 18.05.2019)

31. Resim: Sultan II. Mahmud'un hicaz kalenderi eseri.

[http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/ebrulerinin_zahmi_nihandir_cigeri_mde\(1\).pdf](http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/ebrulerinin_zahmi_nihandir_cigeri_mde(1).pdf) (Erişim tarihi: 18.05.2019)

32. Resim: Haşım Bey'in bestenigâr şarkısı.

http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/kacma_mecburundan_ey_ahuyi_vahsi_ulfet_et.pdf (Erişim tarihi: 18.05.2019)

33. Resim: İsmet Ağa'nın ferahnâk şarkısı.

http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/sevdi_canim_simdi_bir_nevres_peri.pdf (Erişim tarihi: 18.05.2019)

34. Resim: Yusuf Paşa'nın segâh peşrevi.

http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/se2796segahpesrevhafiftanburiyusu_f-pasapdf1552338854.pdf (Erişim tarihi: 18.05.2019)

35. Resim: Tanbûrî Büyük Osman'ın hüzzam peşrevi.

http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/saz_eseri__1387.pdf (Erişim tarihi: 18.05.2019)

36. Resim: Neyzen Salim Bey'in hicaz peşrevi.

http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/saz_eseri__0876.pdf (Erişim tarihi: 18.05.2019)

37. Resim: Hasib Dede'nin "Gülzâr Peşrev" bestesi.

http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/saz_eseri__0787.pdf (Erişim tarihi: 18.05.2019)

38. Resim: Rifat Bey'in hicaz şarkısı.

http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/nicin_bulbul_figan_eyler_bahar_eyyamidir_simdi.pdf (Erişim tarihi: 18.05.2019)

39. Resim: Salih Dede'nin güldeste peşrevi.

http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/saz_eseri__0783.pdf (Erişim tarihi: 18.05.2019)

40. Resim: Hacı Faik Bey'in acem ağırsemâî şarkısı.

http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/efendimsin_cihanda_itibarim_varsa_sendendir.pdf (Erişim tarihi: 18.05.2019)

41. Resim: Ali Aşkî Bey'in dügâh ilahisi.

http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/meftun_edeli_bendesini_sahidi_levlak_aldi_beni_sevda.pdf (Erişim tarihi: 18.05.2019)

42. Resim: Zekai Dede'nin Hicazkâr Yürük Semai eseri.

[http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/bulbul_gibi_pur_oldu_cihan_nagmelerimden\(1\).pdf](http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/bulbul_gibi_pur_oldu_cihan_nagmelerimden(1).pdf) (Erişim tarihi: 18.05.2019)

43. Resim: Aziz Dede'nin uşşak saz semaisi.

http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/saz_eseri__3370.pdf (Erişim tarihi: 18.05.2019)

44. Resim: Resim: Bolahenk Nuri Bey'in dögâh şarkısı.

http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/neyle_zaptetsem_dil-_divanemi.pdf (Erişim tarihi: 18.05.2019)

45. Resim: Hüseyin Fahreddin Dede'nin Hicaz Hümayun şarkısı.

http://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/ah_eyledigim_goncei_handanin_ici_nidir.pdf (Erişim tarihi: 18.05.2019)

46. Resim: Behzad'a ait portre. UZLUK, şehabettin, 1957, Mevlevîlikte Resim Resimde Mevlevîler, Ankara Türk Tarih Kurumu Basımevi.

47. Resim: Hasan Dede'ye ait resim. UZLUK, şehabettin, 1957, Mevlevîlikte Resim Resimde Mevlevîler, Ankara Türk Tarih Kurumu Basımevi.

48. Resim: Derviş Süleyman'a ait gül resmi. UZLUK, şehabettin, 1957, Mevlevîlikte Resim Resimde Mevlevîler, Ankara Türk Tarih Kurumu Basımevi.

49. Resim: Musahip Sait Efendi'nin kendi yaptığı portresi. UZLUK, şehabettin, 1957, Mevlevîlikte Resim Resimde Mevlevîler, Ankara Türk Tarih Kurumu Basımevi.

50. Resim: Hasip Dede'nin çiçek demeti. UZLUK, şehabettin, 1957, Mevlevîlikte Resim Resimde Mevlevîler, Ankara Türk Tarih Kurumu Basımevi.

51. Resim: Hüsnü Yusuf Bey'in çizdiği bir kroki. UZLUK, şehabettin, 1957, Mevlevîlikte Resim Resimde Mevlevîler, Ankara Türk Tarih Kurumu Basımevi.

52. Resim: Hüsnü Yusuf Bey'in Mevlanâ Külliyesi resmi. UZLUK, şehabettin, 1957, Mevlevîlikte Resim Resimde Mevlevîler, Ankara Türk Tarih Kurumu Basımevi.

53. Resim: İbrahim Çelli'ya Ait "Neyzen" adlı kontraplak üzerine yağlıboya resim. TAŞ, Mutluhan, 2010, XII. Yüzyılda Anadolu'da Hakim Olan Tasavvuf Düşüncelerinin 1980 sonrası Çağdaş Türk Resim Sanatına Yansımaları, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim-iş Öğretmenliği Bilim Dalı.

54. Resim: İbrahim Çallı'ya ait "Derviş" adlı resim. TAŞ, Mutluhan, 2010, XII. Yüzyılda Anadolu'da Hâkim Olan Tasavvuf Düşüncelerinin 1980 sonrası Çağdaş Türk Resim Sanatına Yansımaları, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim-iş Öğretmenliği Bilim Dalı.

GİRİŞ

Mevlâna Celâleddin-i Rûmî'nin 12. Yüzyılda temellerini atmış olduğu; onun yakın tedrisatından geçen oğlu Sultan Veled, babasının gittiği yolu nizami hale getirip “Mevlevî” tarikatının kurulmasına öneyak olmuştur. Mevlevîlik, Sultan Veled'in aşkı u gayretiyle kaideleri belirlenerek bir yol haline gelip, oğlu Ulu Arif Çelebi ile geniş coğrafyalara yayılmıştır. Ulu Arif Çelebi tarafından yapılan çalışmalar ve seyahatlerle yaygınlaşırken kuralları şekillenen tarikat, Konya merkez asitane başta, birçok şehir ve ülkede; büyüklüklerine göre asitane ve zaviye olmak üzere ikiye ayrılan Mevlevîhaneler kurulup eğitim merkezleri halini almıştır.

Mevlevîhaneler, verdiği insanî eğitimler dâhilinde fen ilimleri ve sanat eğitimleriyle, bulunduğu dönemlerin en zengin öğrenim kurumlarından olmuştur. Mevlanâ âşıklarının merkezi olarak kabul edilen bu kurumlarda; Kur'an okuyanlar, mesnevi okuyup okutanlar, sema meclislerinde ayin icra edenler, mertebelerine göre çeşitli alanlarda hizmet edenler ve onlara nezarete bulunanlardan oluşan bir sınıf meydana geldi. Bu merkezleri yaşatmak ve buralarda yaşan sınıfı geçindirmek için zengin vakıflar sağlandı.¹Tarikata intisap eden dervişlerin vakıf malı yemeden elinin emeğiyle geçimini sağlaması için manevi terbiyesi yanında, istidadı hangi yönde ise ona göre çeşitli sanat dallarında eğitim alıp meslek edinmesi uygun görülmüştür. Buna istinaden manevi terbiyede sabrın önemi, sanat eğitiminde de bu unsurun ön planda olması ve Hazret-i Mevlanâ'nın sanata olan sevgisinin tesiriyle, Mevlevîhaneler bir akademi gibi faaliyet göstererek, musikî, edebiyat, gelenekli el sanatlarının çeşitli dallarında eğitimler vermiştir.

Sanat dallarına ve sanatkâra sonsuz bir hoşgörü ortamı hazırlayan, Allah'a, Peygambere ve Hazret-i Mevlâna'ya gönülden bağlananların bir arada bulunduğu bir sanat yuvası olmuştur.²

Mevlevîhanelerde, günümüzün güzel sanatlar fakültelerine ve konservatuvarlara eş değer hatta daha ileri seviyelerde eğitim vererek sanatkâr yetiştirilmiştir. Burada yetişen sanatkârların ortaya çıkarttıkları eserler bu güne ilham kaynağı olup, ilerleyen yüzyıllara ışık tutacak niteliktedir. Dolayısıyla ileri seviyelerde eser veren sanatkârların kendi alanlarında ekol oluşturduğu görülmektedir.

¹GÖLPINARLI, Abdülbaki, 2006, Mevlanâ'dan Sonra Mevlevîlik, İstanbul: İnkılâp Kitabevi. S.48

²ÖZSAYINER, Cihan, 1992, Mevlevî Hattatlar, IX. Vakıf Haftası Kitabı, Türk Vakıf Medeniyetinde Hz. Mevlanâ ve Mevlevîlerin Yeri ve Vakıf Eserlerinde Yer Alan Türk-İslam Sanatları Seminerleri, 2-4Aralık 1991. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Tespit edilen sanatkârların bazıları sadece bir sanatı icra etmemiş, muhakkak ki yeteneği hepsi ile ilgilenebilmeyi sağlamıştır. Musikî, hat, resim ve şiir dallarının bir tanesinde değil hepsinde ekolleşebilmiş istidatlar tespit edilip belirtilmiştir.

Yüzyılların çerçevesi çizilirken, sanatkârların doğum tarihlerinden ziyade ölüm tarihleri temel alınmış fakat resim ve ressamlar konusunda bu çerçeve biraz daha geniş tutularak ele alınmıştır. Bunun sebebi 19. Yüzyılın sonlarına gelindiğinde resim sanatına verilen ağırlık ve Mevlevî olarak bu konuda ekol haline gelen sanatkârların bulunması olmuştur.

Malumdur ki musikî, hat, şiir, resim konularında Mevlevî sanatkârlar üzerine yapılmış çalışmalar mevcuttur. Bu konuda zaten tezkireler, mecmualar fazlasıyla yardımcı olmaktadır. Fakat hepsinin bir arada olduğu bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Çalışmanın amacı ve önemi bu durum üzerine kuruludur. Aynı zamanda, araştırmacılara, kaynak niteliğinde biyografik bir çalışma olarak yapılandırılmıştır.

Bilindiği gibi Mevlevîlik sadece intisab ettikten sonra Mevlevîhanelerde çile çıkarmaktan ibaret değildir. İntisab ettikten sonra Mevlevîhane dışında kurallara uygun yaşayış ve bu yola gönül vermiş muhip adı verilen bir sınıf da bulunmaktadır. Yapılan bu çalışmada ağırlıklı olarak Mevlevîhane'de yetişmiş sanatkârlar ele alınmıştır. Fakat sanatında ekol oluşturan muhip sanatkârlar da ele alınıp çalışmaya aktarılmıştır.

1. BÖLÜM

1.1. Konu

Bu çalışmada, 17, 18 ve 19. yüzyıllar içerisinde yaşamış, Mevlevîliğe intisab ederek Mevlevî olup Mevlevîhanelerde eğitim almış hattat, mûsikîşinas, şair ve ressam ele alınmıştır. Bu sanatkârların hayatları hakkında kısa bilgiler ve ulaşılabilen sanat eseri örnekleri verilmiştir.

1.2. Amaç

Mevlevî hattat, mûsikîşina, şair ve ressam hakkında çalışmalar mevcuttur. Fakat “Mevlevî Sanatkârlar” başlığı altında derlenmiş bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmalarda konu edilen sanatkârların sanat dallarıyla birlikte bir araya toparlanması amaçlanmıştır.

1.3. Önem

Mevlevîlik tarikatı kuruluşundan itibaren Mevlevîhanelerde verdiği eğitimler ve hizmetlerle önde gelen kurumlardan biri olmuştur. Bu kurumlar 20. Yüzyılın başlarından itibaren araştırmacıların merakını celbeden bir konu haline almıştır.

Mevlevîhanelerde verilen eğitimlerde yetişenler günümüzde dinî, bilimsel ve sanat konularında örnek teşkil etmiştir. Özellikle sanat anlamında bu örnek şahsiyetler hakkında araştırmalar yapılmış ve kayıt altına alınmıştır.

Sanatkârlar alanında araştırmalar yapılırken şair ve hattat tezkireleri, mecmualar gibi ana kaynak olarak görülen eserler ele alınmıştır. Bu kaynaklarda yer alan kişi ve sanatlar tez, makale gibi çalışmalarda ayrı ayrı ele alınmıştır. Fakat bu konu hakkında bir başlık altında toparlanan bir çalışma bulunmamaktadır.

Bu çalışmanın önemi, 17-19. Yüzyıllar arası yaşamış Mevlevî hattat, mûsikîşinas, şair ve ressamın bir araya toparlanıp biyografik bir çalışma niteliği taşımasıdır.

1.4. Varsayımlar

“XVII-XIX. yüzyıl Mevlevî Sanatkârlar” başlıklı çalışmanın oluşum sürecinde kullanılan kaynakların doğruluğuna güvenildiği varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Mevlevîhanelerde eğitim alan iki ayrı sınıf bulunmaktadır. Mevlevîliğe intisab ederek, Mevlevîhanede çile çıkarmaya ikrar veren dervişler ve “muhip” adı verilen Mevlevîliğe gönülden bağlı olanlardır. Çalışmada özellikle Mevlevîhanede

yaşam sürdürerek çilesini çıkarmış Mevlevî sanatkârlar ele alınmıştır. Fakat muhip olup bu yol için önemli hizmetlerde bulunmuş ve sanat anlamında ciddi eserler bırakan sanatkârlar da ele alınmıştır.

Konu başlığı itibariyle genel bir ifade bulunmaktadır. Sanatkârlar kelimesinin içerik genişliği sebebiyle, sanat dallarından hat, mûsıkî, şiir ve resim üzerine çalışmış kişiler olarak bir sınırlandırma getirilmiştir. Özellikle bu sanat dallarının seçilmiş olmasının sebepleri şunlardır:

- Bu alanlarda daha çok eser verilmiş olması.
- Bu eserlerin imza, mahlas ve benzeri belirteçler taşıyor olması.
- Eserlerin ve eseri üreten sanatkârın döneminde kayıt altına alınmış olması.
- Kayıt altında olan sanatkârların ürettiği eserlerinin birçoğunun günümüze ulaşmış olması.
- Günümüzde, bu sanat dallarında üretilen eserlerin başlı başına bir üslup oluşturarak sanatkârlara ışık tutuyor olması.

Çalışmada belirlenen tarih 17-19. Yüzyıllar arasındır. Bu çerçeve çizilirken sanatkârların yaşamını sürdürdüğü yıllar göz önünde bulundurularak ölüm tarihleri temel alınmıştır. 17. Yüzyılın sıralamasının başlangıcı 1620 tarihi; 19. Yüzyılın sıralamasının sonlandırılması 1912 tarihi olarak ele alınmıştır. Fakat resim ve ressamlar konusunda bu çerçeve biraz daha geniş tutularak doğum tarihi temel alınmıştır.

1.6. Tanımlar

Âsitane: Bir tarikatın merkezi durumunda olan ve içinde kurucularının türbesi bulunan dergâh.³

Hendese: Bir şeyi sınırlayan, kuşatan şekil, ölçü.⁴

İntisâb: Bir topluluğun içinde yer alma, bir tarikate girme.⁵

İstidâd: Herhangi bir şeye karşı doğuştan gelen yatkınlık, yetenek, kabiliyet.⁶

Tezkire: Belli bir konuyu içine alan bilgiler veren kitapçık.⁷

³ AYVERDİ, İlhan, 2005, Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Neşriyat, c.1, s.183.

⁴ Ayverdi, **age.**, c.2, s.1243.

⁵ Ayverdi, **age.**, c.2, s.1422.

⁶ Ayverdi, **age.**, c.2, s.1446.

⁷ Ayverdi, **age.**, c.3, s.3157.

1.7. Yöntem

Kaynak taramasına başlandığında, ana kaynak diyebileceğimiz tezkirelerin, mecmuaların, günümüz Türkçesine çevrilmiş halleri araştırılmıştır. Bu doğrultuda Tarama yöntemi kullanılarak, çalışmamıza doğrudan etki edecek kitaplar, tezler ve makaleler incelenip çalışmanın kaynağını teşkil etmiştir.

1.8. Mevlevîliğin Tarihçesi

Sultânü'l-Ulemâ Bahaeddin Veled ve Seyyid Burhaneddin Muhakkık-i Tirmizî gibi ulu isimlerin eğitiminde yetişen Muhammed Celaledin-i Rûmî, yol büyüklerinin öğretileriyle yoğurduğu aşk ve cezbe yolu Mevlevîliğin ilk nüvesini meydana getirmiştir.

Bu minvalde irşâd makamına geçtiğinde dedelerinin usullerine uyarak vazifesini yapmış ve dinî ilimler tahsil ettirmiştir. Bu dönemde birçok talebesi olduğu rivayet edilmiştir.⁸

Mevlanâ Celaledin-i Rûmî'nin tasavvufî düşüncesi, hiçbir zaman bir bilgi sistemi veya hayalî bir idealizimden ibaret değildir. Onun tasavvufu aşk, cezbe ve irfan âleminin sosyal hayattaki tezahürünün getirdiği insanî birlik ve kötülükleri iyileştiren bir ahlak şeklindedir. Fikirlerini anlatırken ve yayarken, felsefeden uzak hatta tasavvufî terimleri daha az kullanarak halkçı bir ruhla izahatlar da bulunmuştur.⁹

Bu tasavvufî düşüncenin ve halkçı yaklaşımın içerisinde, kendini unutarak sadece halvet üzerine bir sistemi kabul etmeyip hizmeti esas almıştır. Kalıpların içerisine sığmayan Mevlanâ, aşk, cezbe ve heyecanı ile bir ideoloji sahibidir. Onun bu ideolojisi mayası bozulmadan oğlu Sultan Veled tarafından sistemleştirilerek bir yol haline getirilecekti.

Mevlâna'nın ardından, oğlu Sultan Veled babasını temsil etmeye başlayıp, bir nüve halinde bulunan, fakat kurulmamış olan Mevlevîliği babası adına kurmaya, etrafa gönderdiği halifelerle bu yolu yaymaya koyulmuştur. Yani bilfiil Mevlevîğin başına geçmiştir.¹⁰

Sultan Veled zamanında, aşk, cezbe, vecd, sema unsurları üzerine kurularak sistemleşmeye çalışan Mevlevîlik, ilerleyen dönemlerde kaideleri tamamen oturarak

⁸ HİDAYETOĞLU, Ahmet Selahattin, 2015, Hazret-i Mevlâna Muhammed Celâledin-i Rûmî Hayatı ve Şahsiyeti, Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. s.13-25.

⁹ GÖLPINARLI, Abdulkaki, 1985, Mevlanâ Celâledin. İstanbul:İnkılâp Kitabevi. s.168.

¹⁰ GÖLPINARLI, 2006, a.g.e.. s.43.

mecrasını bulmuştur. Mevlanâ'nın düşünce sistemindeki hiçbir kuvvete sırtını dayamayan, halkçı yaklaşım ile hür ve serbest bir fikre sahip olan Mevlevîlik, vakıf malı yemeden herkesin elin emeğiyle geçimini tavsiye etmiştir. Bu yaklaşım Mevlanâ'nın eserlerinin ve düşünce sisteminin günümüze gelebilmesinde büyük rol oynamıştır.

Mevlevîlik yolunun zamanla oturan kuralları çerçevesinde, İslâm'ın güzelliklerini farklı bir üslupla gönül dostlarına sunulmaya başlanmıştır. Sultan Veled'den sonra oğlu Ulu Arif Çelebi bu yolu yaygınlaştırmak için ciddi çalışmalarda bulunmuştur. Anadolu ve İran tarafına yaptığı seyahatlerle Mevlevîliği yaymak için çaba sarf etmiştir. Bu seyahatlerin birçoğuna, Eflâkî Dedede katılmış, Mevlâna ve kendisinin çağına kadar yetişmiş Ulu Arif Çelebi soyundan gelenlerin menkıbelerini toplayarak yazdığı "Menâkıbü'l-ârifin" adlı eseriyle Mevlevîlik tarihini bilmek ve bu tarihi yazmak gelenek haline gelmiştir.¹¹

Sultan Veled dönemin kurulmaya başlayıp, Ulu Arif Çelebi zamanında yaygınlaşan Mevlevîhanelerde verilen manevi eğitim ve günlük yaşayış belirli kaideler ile işleyişini sürdürmüştür. Dergâha kabulün kaideleriyle atılan adımla neviyaz, dergâhtaki işleyişe uyum sağlayabileceği kabul edildikten sonra yolculuğuna başlamış olur. Her kademesi hizmet üzerine kurulu görevler sırasıyla icra edilmeye başlanır.

1001 günlük çileye soyunan derviş çile müddetince dergâhtaki 18 hizmeti yerine getirmekle yükümlüdür. Çile hizmetini tamamlayan derviş, Mevlevîlere özgü bir törenle "Dede" unvanı alarak "hücrenişîn" olur ve kendisine dergâhta bir hücre tahsis edilir. Dilerse tekkede oturur veya dilerse başka bir tekkeye gider. Dergâhta hücrelerinde kalan Dede, dervişlere kabiliyetlerine göre, Mesnevî okumak, mûsikî dersleri vermek veya ayin meşk ettirmek gibi hususlarda rehberlik eder. Aynı zamanda "seven" anlamına gelen muhip, Mevlevîliğe intisab edip dervişliğe soyunmamış, bir şeyh tarafından sikkesi tekbirlenmiş kişilere verilen addır. Mevlevîlerin büyük bir kısmı bu şekildedir.¹²

Dedelerin Mevlevîhanelerde dervişlere veya muhiplere verdiği eğitimlerin büyük bir kısmı sanat icrası üzerinedir. İstidada göre seçilen Mevlevî, manevi sabır terbiyesi dâhilinde sanatın sabrını da öğrenmiş olmaktadır.

¹¹ ŞİMŞEKLER, Nuri, 2004, Mevlevîliğin Tarihi Seyri, Mevlanâ Celâleddin-i Rûmî-İnsanlığın Aynası, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

¹² KÜÇÜK, Sezai, 2008. Mevlevîlerde Manevi Eğitim, http://akademik.semazen.net/author_article_detail.php?id=821, erişim tarihi:06.02.2018

2. BÖLÜM

2.1 Mevlevîlik Ve Sanat

İnsanî birlik ve hizmet anlayışının, aşk ve cezbe ile yoğrulduğu Mevlevîlik, kötünün def edilip iyiliğin yeşerip kökleşmesi üzerine kurulan bir tarikattır. Bu yolun içerisinde verilen eğitimler de insanî duyguların beslenip gelişmesinde büyük rol oynamıştır. İnsanî duyguların zarifçe ifade edilebilmesi sanat ile mümkündür. Sanatın İlâhî bir sıfat olması ve bu sıfatın verdiği tecelli, benliğin eğitilip topraktan biten bir gül gibi yeşerip etrafına güzellikler saçmasına yol açar. Açılan bu yol sadece kendi huyunun değil etrafının huylarının güzelleşmesini sağlar.

Güzel huylu bir zatın her gece gönlünden yüz binlerce iyi ve kötüyü boşaltıp uzaklaştırdığını, gündüzleri yine gönlünü onlarla doldurduğunu söyleyen Mevlanâ konu ile alakalı olarak şöyle söyler: "*Uyandığın zaman, sebepler kapısı sana açılıncaya kadar senin sanat ve hünerin yine sana gelir. Kuyumcunun sanatı demirciye gitmez, bu güzel huylunun huyu, kötüye mal olmaz. Sanatlar ve huylar, kıyamet günü, tıpkı çeyiz gibi sahibine gelir. Nitekim uykudan sonra da sanatlar ve huylar yine koşa koşa sahibine döner. Kısacası güzel olsun, çirkin olsun bütün huylar ve sanatlar, sabah çağında sahiplerini bulur.*"¹³

Sanata gönül verip bu konuda eğitim almak isteyenlerin muhakkak bir ustanın, bir okulun usullerine uyarak yetişmesi mümkündür. İşte Mevlevîlik tarihine bu üstâd Mevlevî Dedesi, okul ise Mevlevîhaneler olmuştur. Bu kurumlar büyük asitanelerde ilkokuldan üniversiteye kadar kuşatıcı bir öğrenim kurumu vasfındadır. Sanat akademileri kimliği yanında, okuyup yazmaktan, astronomiye kadar ve tasavvuf yoluyla rûhî eğitim dallarında faaliyet göstermiştir. Asitanelerde asılı Farsça olan "*Bu makam, Hak âşıklarının toplanma yeridir. Kim ki eksik geldi, burada tamamlandı*" anlamındaki beytin levha şeklinde asılması boşuna değildir.¹⁴

Mevlâna'ya göre sanatlar ustasız öğrenilmez. Bir sanatı öğrenmek ve onu eser haline getirmeye akıl kâfi gelmez. Mutlaka bir üstad bu işte yol göstermelidir. Akıl olmadan da hiç olmaz. Zira akıl bu sanata daha sonra başka şeyler ve bir takım yenilikler katacaktır. Nitekim o şöyle demektedir:

¹³ CUMBUR, Müjgân, 1991, Mevlanâ'ya Göre Sanat ve Sanatkâr. 4. Milli Mevlanâ Kongresi, Tebliğler Kitabı, Konya Selçuk Üniversitesi Yayınları.

¹⁴ DERMAN, Uğur, 2002, Mevlevîlik ve Sanat, Konya'dan Dünya'ya Mevlanâ ve Mevlevîlik, Karatay Belediyesi, s.203-212, Konya.

"Bütün sanatlar iyice bilki vahiyden meydana gelmiştir; Önce böyledir; sonra akıl birşeyler katar ona,

Bak da gör, bu işler, şu aklımızla olsaydı sanat, ustasız öğrenilebilirdi.

Düzenle kılı kırk yarar akıl; ama hiçbir sanat da ustasız öğrenilmez

Sanat bilgisi bu akılla olsaydı, ustasız olarak bir sanat öğrenebilirdi elbette.

(Mesnevi, IV, 1297-1299)¹⁵

Yedi yüzyıla yakın bir süre üç kıtada hüküm süren Osmanlı Devletinin geniş ve bereketli topraklarında İslam medeniyetini temsil eden Mevlevîlik, kendi estetik kaideleri dâhilinde medeniyet âleminde silinmez izler bırakmıştır. Sahip olduğu ekolün en muhteşem mûsikî eserlerini vermiş en ünlü şairlerini yetiştirmiş en ince el sanatlarını icra etmiş sırasına göre en insani duyguları besleyip geliştirmiş en hür düşünceleri dile getirerek beşeri bir zevk katmıştır.¹⁶ Mevlevîhanelerde madden ve manen hiçbir şekilde boş durmak ve atıl kalmak men edildiğinden, bu kurumla yüzyıllar boyu fikir ve sanat konusunda bir irfan ocağı olmuşlardır.¹⁷

2.2. Hattatlar

İnsanlık âleminin kendini ifade biçimleri ilk var oluşundan itibaren hep farklı şekillerde tezahür etmiştir. Yaşanılan bir olayı, hissedilen bir duyguyu taşlara resmederek başlayan serüven, yazının icad oluşu ve gelişmesiyle uzun bir yol kat etmiştir. Okuma-yazma, anlatma amacı zamanla bir sanat halini almış ve bir estetik güce bürünmüştür.

Sanatta aranılan sonsuzluk ve yenilik, sanatkârlarının güzeli arama gayretinin neticesinde ölçülü olarak şekillenmeye başlayan yazılar oluşmuştur. Özellikle İslamî yazı, "hat" adı altında toplanarak yolunu çimiştir.

"Hat, cismânî aletlerle meydana getirilen rûhânî bir hendesedir" cümlesiyle, hat sanatı için özlü bir tarif yapılmıştır. Hat sanatı Bu tarife uygun bir estetik anlayış içerisinde yüzyıllardır süregelmiştir. Türklerin İslamiyeti kabul edişinden sonra okuma ve yazma amacıyla seçtikleri Arap asıllı harflerle meydana getirdikleri Türk Hat sanatı, zaman içerisinde estetik unsurlarla şekillenerek vücûda gelmiştir.¹⁸

¹⁵ YAKIT, İsmail, 2002, *Mevlanâ'da Sanat, X. Milli Mevlanâ kongresi*, Tebliğler Kitabı, Selçuk Üniversitesi Matbaası, Konya.

¹⁶ GÖLPINARLI, Abdülbaki, 1963, *Mevlevî Adap ve Erkânı*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi. S.I

¹⁷ ÖSEN, Serdar, 2015, *Türk Eğitim Tarihi İçerisinde Mevlevîhanelerin Yeri*, Türk Tarih Eğitimi Dergisi, Sayı 4.

¹⁸ DERMAN, Uğur, 1999, *Osmanlı Türklerinde Hat Sanatı*, *Osmanlı Kitabı*, C.11, s. 17-25, Yeni Türkiye yayınları, Ankara.

Mevlevîliğin yayılmaya başladığı yüzyıllarda, İslam dünyasında yazı sanatı oldukça ileri seviyelere ulaşmıştı. Daha çok kitapların yazılmasında kullanılıyordu. Selçuklu Nesih'i adı verilen yazı çeşidiyle, Mevlanâ'nın eserleri yazılmaktaydı. İlerleyen dönemlerde ta'lık, sülüs, celî sülüs ve nesih yazı çeşitleri kullanılmaya başlandı. Bu yazı çeşitlerinin getirisi ve ifade gücünün etkisiyle kitap yazısı olmanın yanı sıra, harflerin birlikteliğiyle oluşan şekillerden kompozisyonlar oluşturulmaya başlandı. Mevlevîler bu konuda özellikle, Mevlevîliğin simgesi haline gelecek Mevlevî sikkesini kompozisyonlarda kullanmaya başladılar.¹⁹ ()

Mevlevîlerin hattatlığa ehemmiyet vermelerinin birkaç sebebi olması muhtemeldir. Başta Mevlanâ'nın eserlerini ve Kur'an-ı Kerîm'i çoğaltmak; daha sonra bu eserlerden görsel olarakta faydalanmak için beyit ve ayetleri istifleyip levha haline getirmek. Bunun yanı sıra, hat eğitiminin bir sabır terbiyesi şeklinde eğitim veriyor olması ihtimali yüksektir. Bu ehemmiyetin neticesi olarak ta Mevlevî hattatlar hat sanatına önemli katkıda bulunmuşlardır.

Bu bölümde Mevlevî hattatların kronolojik sıra ile hayatları hakkında bilgiler ve ulaşıla bilinen eserlerinden örnekler verilmiştir. Mevlevîler yazılarının son imza kısmında "el-Mevlevî" ünvanı yazıldığı gibi anı zamanda tevazu gereği isimlerini bile yazmamışlardır. Bu sebeple günümüze ulaşan örneklerin kimlere ait olduğu bilinmemektedir.

2.2.1. 17. Yüzyıl

2.2.1.1. Mustafa Itrî

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız.

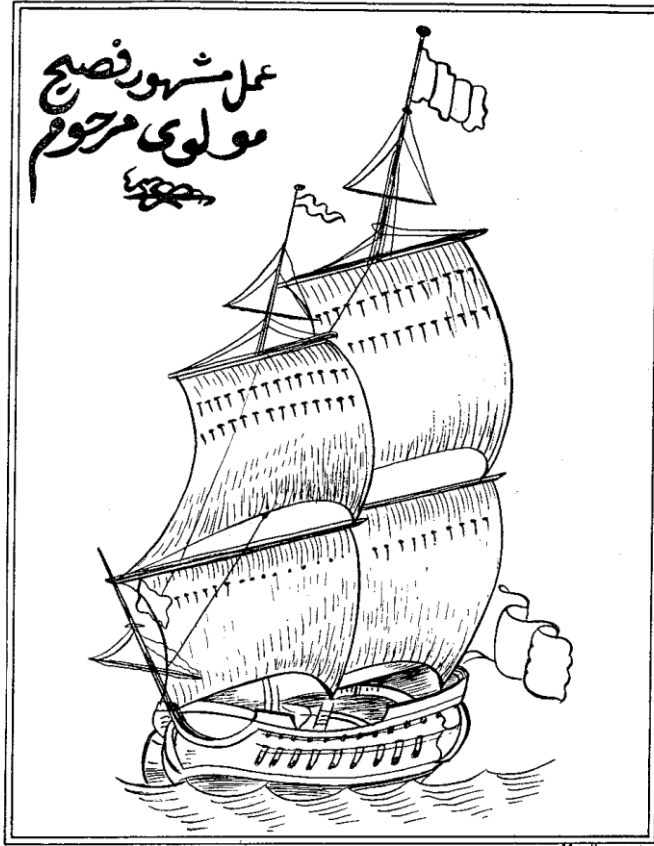
2.2.1.2. Ahmed Fasih Dede

Detaylı bilgi için şairler kısmına bakınız.

¹⁹ ARBAŞ, Hamit, Mevlevî Sanatçılar, *Osmanlı Kitabı*, s. 93-99, Yeni Türkiye yayınları, Ankara.

Resim 1: Fasih Ahmed Dede'ye ait portre

Resim 2: Fasih Ahmed Dede'ye ait gemi resmi

2.2.1.3. Ahmed Gavsı Dede

Detaylı bilgi için şairler kısmına bakınız.

2.2.1.4. Cafer Dede

Kütahya doğumlu olup, devrinin üstatlarından sülüs ve nesih hatlarını meşuk etmiştir. Kütahya Mevlevîhane'sinde Ulufecizade Mehmed Dede'den sonra seccadenişin olmuştur.²⁰

2.2.1.5. Derviş Abdi (d. ?- ö. 1647)

Buhara doğumlu olup, Talik yazısını İmad-ı Haseni'den öğrenmiştir. Nestalik hattının ana kurallarını İstanbul'a getirmiştir. 1647 (1057) de vefat etmiştir. Galata Mevlevîhanesi'nde hattatın 1527 tarihli, nesih hat ile yazdığı Farsça Mesnevisi bulunmaktadır.²¹

Resim 3: Derviş Abdi'nin Galata Mevlevîhanesi'nde bulunan nesih hatlı Mesnevî'si

²⁰ BAYAT, Ali Haydar, 1991, Hüsni-i Hat Sanatında Mevlevîlik ve Mevlevîler. 4. Milli Mevlanâ Kongresi, Tebliğler Kitabı s: Konya Selçuk Üniversitesi Yayınları. S. 81-99

²¹ ÖZSAYINER, Cihan, 1992, Mevlevî Hattatlar, IX. Vakıf Haftası Kitabı, Türk Vakıf Medeniyetinde Hz. Mevlanâ ve Mevlevîlerin Yeri ve Vakıf Eserlerinde Yer Alan Türk-İslam Sanatları Seminerleri, 2-4 Aralık 1991. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

2.2.1.6. Derviş Mustafa

1100/1688 tarihli GüLşen-i Tevhid adlı eserin hattatıdır. Konyalı bir Mevlevî dervişidir.²²

2.2.1.7. Mehmed Dede

Kütahyalı olup Ulufecizade diye tanınır. Kütahya Mevlevîhane'sinde Şeyh İbrahim Dede zamanında çile çıkarmış ve bu arada ta'lik sahasında üstad olmuştur. Şeyh İbrahim Dede'nin vefatının ardından burada postnişin olmuştur.²³

2.2.1.8. Mustafa Dede (d. ?- ö. 1657)

Edirneli olup, Mehmed Kethüda ismiyle şöhretli bir babanın oğludur. Mısır Mevlevîhane'si şeyhi Emin Abdi Dede'nin biraderzadesi olduğundan onların hizmetinde bir Mevlevî olarak yaşamış, sülüs ve nesihî onlardan öğrenmiştir. 1657 (1171) de vefat etmiştir.²⁴

2.2.1.9. Seyyid Yusuf Nesib Dede

Detaylı bilgi için şairler kısmına bakınız.

2.2.1.10. Cevrî

Detaylı bilgi için şairler kısmına bakınız.

2.2.2. 18.Yüzyıl

2.2.2.1. II. Derviş Ali (Ambarizade) (d. ?- ö. 1715)

İstanbul doğumlu olup, Anbarcızade diye tanınır. Mevlevî tarikatına mensup idi. sülüs ve nesihî Ağakapılı İsmail Efendi'den meşk etmiştir. Hafız Osman'dan da yararlanmıştı. Altı çeşit yazıda eşsiz olan hattat,1715 yılında vefat etmiştir. II. Derviş Ali'nin Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde Celi sülüs hat ile yazdığı "*Ya Hazret-i Mevlâna*" ibareli eseri vardır. Yazı Mevlevî Sikkesi şeklinde istiflenmiştir.²⁵

²² Bayat, 1991, **agm.**

²³ Bayat, 1991, **agm**

²⁴ Bayat, 1991, **agm**

²⁵ Özsaymer, 1992, **agm.** Bayat, 1991, **agm.**

Resim 4: II. Derviş Ali'nin Türk İslam Eserleri Müzesi'ndeki celi sülüs "Yâ Hazret-i Mevlanâ" istifli levha.

2.2.2.2. Derviş İbrahim Bin Ramazan (d. ?- ö. 1719)

İstanbul lu olup Ramazan Efendizade diye tanınır. Yeni Kapı Mevlevîhane'si dâhilinde Yı lak Camii imamıdır. 1719 (1131) da vefat etti. Sülüs ve nesihde üstad idi.²⁶

2.2.2.3. Şeyh Abdullah Enisi Dede (d. ?- ö. 1746)

Edirneli olup, aynı Mevlevî şeyhi Enis Recep Dede'ye intisab ederek Mevlevî olmuştur. Bir süre Kahire'de kalarak tahsilini tamamlamıştır. Mısır Mevlevîhane'si şeyhi Mehmed Nuri Mısiri'den istifade etmiş ve daha sonra buranın şeyhi olmuştur. 1746 (1150) yılında vefat etmiştir.²⁷

2.2.2.4. Ali Dede Hüdhüd (d. ?- ö. 1751)

İstanbul doğumlu olup, Elbistanlı bir aileden gelir. Kulekapısı Mevlevîhanesi'ne çocuk denecek yaşta girmiş ve Şeyh Osman Dede'nin hizmetinde tahsilini tamamlamıştır. Şeyh Abdülbaki Dede zamanında Mevlevîhanenin kıraatçılık hizmetine kadar yükselmiştir. 1751 (1164) yılında vefat etmiştir.²⁸

2.2.2.5. Hacı Raşit Lütfullah (d. ?- ö. 1777)

Yazdığı Kur'an-ı Kerimlerle ünlüdür. 1777 (1191) yılında vefat etmiştir.²⁹

2.2.2.6. Nakkaşzade Mehmed Ta'ib (d. ?- ö. 1778)

Edirneli olup, İbn Mustafa Darbzade diye tanınır. Sülüs, nesih ve ta'lik yazıyı Hattatzade Hüseyin Efendi'den öğrenip icazetini almıştır. Edirne'de birçok yazıları vardır. 1778 (1192) yılında vefat etmiştir.³⁰

2.2.2.7. Emîni Mehmed Bey

XVIII. asır hattatlarından olup İstanbulludur. Ana tarafından Mevlanâ sülalesindedir. Mevlevî dergâhı post-nişinliği sırası kendisine gelmişken, amcazadesine bırakarak, Enderun'da divan kâtipliği yapmış ve I. Mahmud zamanında Moskova'ya elçi olarak gönderilmiştir. Sülüs, nesih, ta'lik ve divani

²⁶ Bayat, 1991, **agm**

²⁷ Bayat, 1991, **agm.**

²⁸ Bayat, 1991, **agm.**

²⁹ Bayat, 1991, **agm.**

³⁰ Bayat, 1991, **agm.**

hattında üstad olması yanında şair, tefsire kadir, hadis sahasında da zamanın ileri gelenlerindendi.³¹

2.2.2.8. Mehmed Arif El-Mevlevî

Bağdadlı bir aileye mensup olup XVIII. yy. da İstanbul'da doğmuştur. III. Ahmed'in saltanatının ilk yıllarında hayli yaşlı olarak ölmüştür. Karahisari tarzında yazardı.³²

2.2.2.9 Şeyh Osman Nayi Dede

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız.

2.2.2.10. Osman bin Ali el Mevlevî

Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmamakla birlikte, Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi'nde bulunan 1807 (1222) tarihli bir Kur'an-ı Kerim'den nesih yazısı hakkında fikir sahibi olunmuştur.³³

2.2.2.11. İsmail bin İbrahim Dede

Bağdatlı Mevlevî şeyhidir. Sülüs ve nesih Seyyid Mehmed Halimi'den öğrenmiştir.³⁴

2.2.2.12. Seyyid Ali el Ulvî el Mevlevî

Hayatı hakkında bilgi bulunmamakla birlikte, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde Seyyid Mehmet Lütfi el-Vasfî'ye verdiği H. 1272 tarihli icazetnamenin tasdik kısmında icaze hattı ile yazısından tespit edilmiştir.³⁵

2.2.3. 19. Yüzyıl

2.2.2.3.1. Yusuf Zühdi Dede (d. 1750- ö. 1816)

Aslen Trabluslu olup, 1750 (1164) yılında doğmuştur. Babası Trabluslu Ahmed Dede'dir. Babasının vefatı üzerine Beşiktaş Mevlevîhanesi şeyhi olmuş ve 46 yıl burada görev yapmıştır. 1816 (1232) yılında vefat etmiştir. el-Menhecü'l-Kavî fi

³¹ Bayat, 1991, **agm.**

³² Bayat, 1991, **agm.**

³³ Özsaymer, 1992. **agm.**

³⁴ Bayat, 1991, **agm.**

³⁵ Özsaymer, 1992, **agm.**

şerh-i Mesnevi isimli eseri vardır. Zamanın önde gelen hattatlarından kabul edilmiştir. Birçok Mevlevî hattatın yetişmesine katkıda bulunmuştur.³⁶

2.2.3.2. Hasan Leylek Dede (d. ?- ö. 1827)

Hayatı hakkında detaylı bilgi bulunmamakla birlikte, Yenikapı Mevlevîhane'si dedelerindedir. 1827 yılında vefat etmiştir. Mezar taşında leylek figürü işlenmiştir. Hattat ve ressam olan Hasan Dede, hattı Yusuf Dede'den, resmi Said Efendi'den meşk etmiştir. Resimlerinde çoğunlukla leylek çizdiği içi kendisine bu isimle anılmıştır. Portre resminden ziyade sembolik resimler vücuda getirmiştir. Leylek formunda hat levhası bulunmaktadır. Günümüze 1794 tarihli bir hilyesi ile leylek şeklinde yazısı ulaşmıştır. Levhada: “*Aşk-ı Mevlanâ ile hayretzedeMevlevî Seyyid Hasan Leylek Dede*” yazmaktadır.³⁷

³⁶ KÜÇÜK, Sezai, Mevlevîliğin Son Yüzyılı, 2003, Simurg Kitapçılık ve Yayıncılık Ltd. Şti, İstanbul, s.140,141.

³⁷ Bayat, 1991, **agm.**, UZLUK, Şehabettin, 1957, Mevlevîlikte Resim Resimde Mevlevîler, Ankara Türk Tarih Kurumu Basımevi. s.66,67.

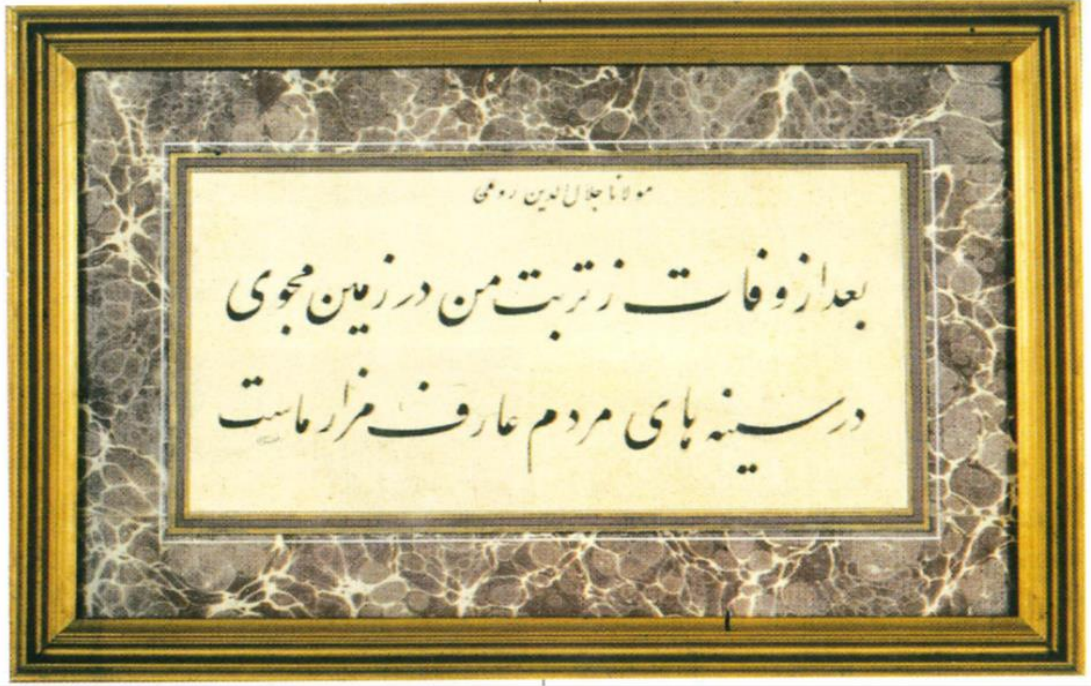
Resim 5: Hasan Leylek Dede'nin Leylek formunda sülüs hattıyla yazılmış istifli levhası

2.2.3.3. Kıbrıszade İsmail Hakkı (d. ?- ö. 1862)

Mevlevî şair ve hattatlarındandır. 1862 (1279) yılında vefat etmiştir. Mezarı Koca Mustafa Paşa Camii bahçesinde olup, taşını öğrencisi Sami Efendi yazmıştır.³⁸

2.2.3.4. Mehmed Bahir (d. ?- ö. 1865)

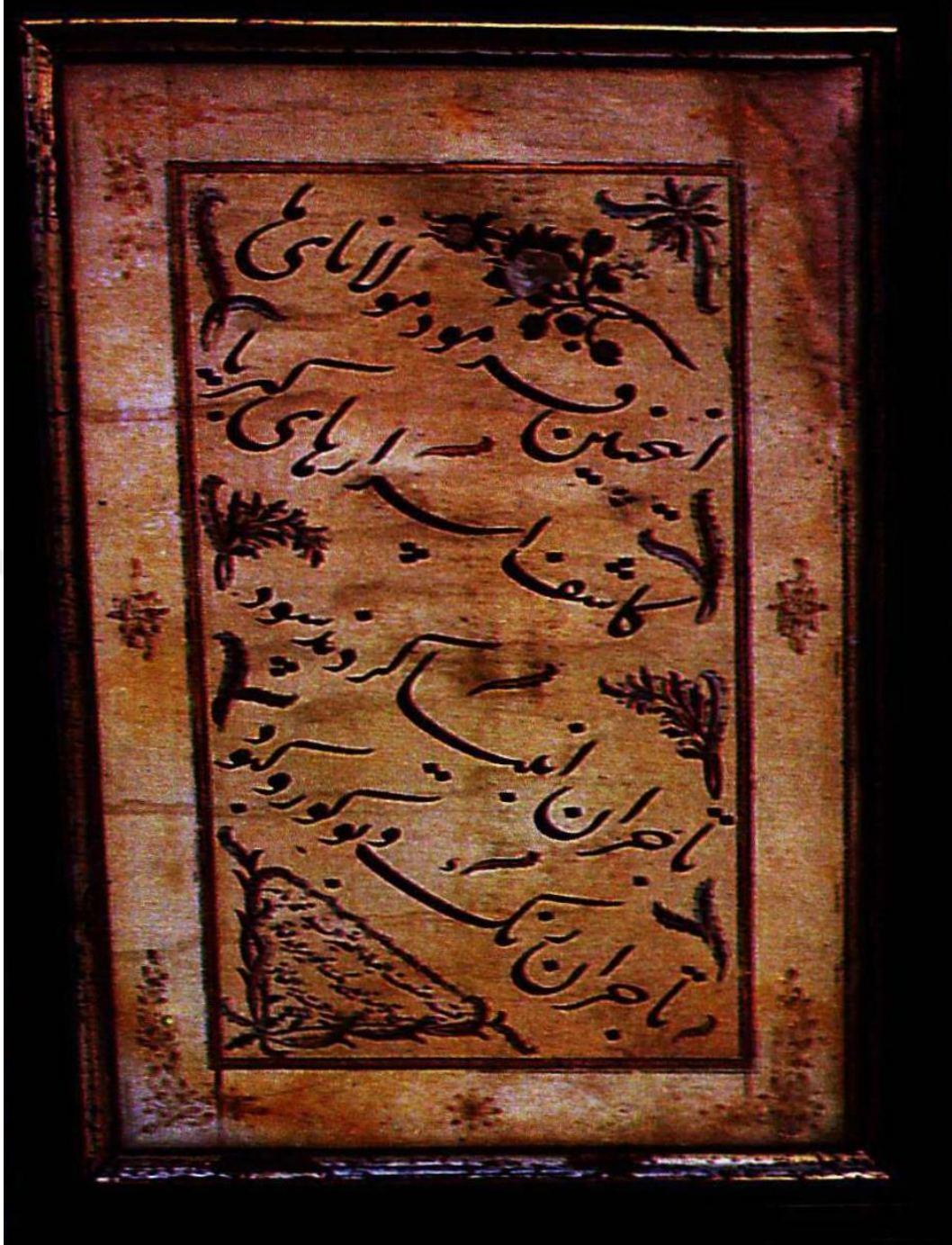
Enderun hat hocalarından olup 1865 (1281) yılında vefat etmiş Eyüb Sultan'da Kaşgarî Dergâhı önünde gömülüdür.³⁹

Resim 6: Mehmet Bahir'e ait ta'lik hattıyla satır olarak yazılmış levha.

³⁸ Bayat, 1991, agm.

³⁹ Bayat, 1991, agm.

Resim 7: Mehmed Bahir'in Galata Mevlevîhanesi'ndeki talik hatlı levhası

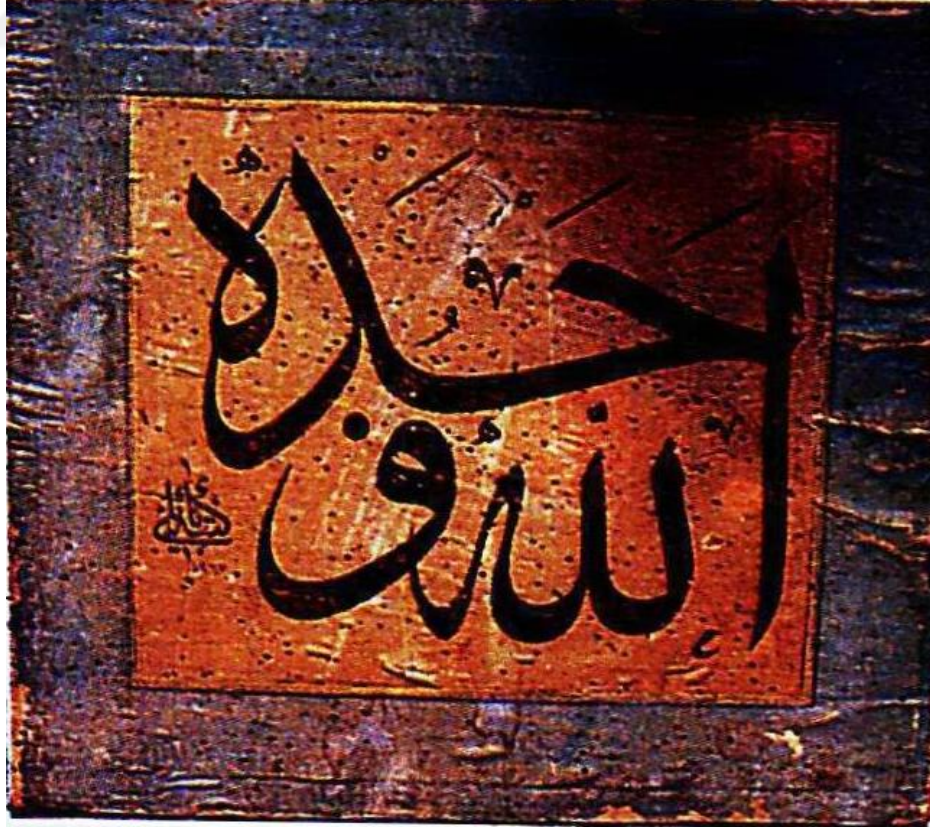
2.2.3.5. Naili Efendi

Hakkında fazla bilgi bulunmamakla birlikte, 1823–1876 tarihleri arasında yaşamıştır. Arnavut Ali Ulvi Efendi'den yazıyı meşk etti. Kur'ân-ı Kerim yazdığı bilinen, Naili Efendi'nin Süleymaniye Kütüphanesi'nde celi sülüs hat ile yazdığı H. 1267 tarihli "*Allahu Vahde*" ibareli eseri bulunmaktadır.⁴⁰

⁴⁰ Özsaymer, 1992, agm.

Resim 8: Naili Efendi'ye ait nesih hattıyla yazılmış Kur'an-ı Kerîm serlevha.

Resim 9: Naili Efendi'nin Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki celi sülüs levhası

2.2.3.6. Buharalı Hacı Abdülhamid Efendi (d. ?- ö. 1888)

Mevlanâ'nın aşkıyla Buhara'dan Konya'ya gelip Mevlevî tarikatına intisap etmiştir. 1888 (1305) yılında vefat etmiştir. Sülüs, nesih ve ta'lik türlerinde yazmıştır.⁴¹

2.2.3.7. Degirmenci İbrahim (d. ?- ö. 1902)

Bursalı olup, Mehmed Zeki Dede'nin talebesidir. 1902 (1320) yılında vefat etmiştir. Ta'lik sahasında eserler vermiştir. Bursa'da Ulu ve Hüdavendigâr Camilerinde eserleri vardır. Hattatlığı yanında hakkâklık, bıçakçılık, kalem tıraşçılık ve saatçilik de usta bir sanatkârdır.⁴²

Resim 10: Değirmencizade İbrahim'e ait ta'lik hattıyla yazılmış levha

⁴¹ Bayat, 1991, agm.

⁴² Uzluk, 1957, age., s.75. Bayat, 1991, agm.

2.2.3.8. Ahmet Vesim Paşa (d. 1824- ö. 1910)

Vesim Paşa 1824 yılı İstanbul doğumlu olup, Son Osmanlı Kaptan-ı Deryası ve Bahriye Nazırıdır. 1910 yılında vefat etmiştir. Birçok resim tablosu ve yazdığı Kur'an-ı Kerîmler bulunmaktadır. Galata Mevlevîhane'sindeki bir ayini gösteren çalışmasında kendini de resmetmiştir. Ahmet Vesim Paşa'nın Deniz Müzesi'nde H. 1323 ve H. 1311 tarihli nesih hat ile yazdığı iki Kur'ân-ı Kerim-i bulunmaktadır. H.1323 tarihli Kur'ân-ı Kerim'in sonunda "*ketebe Ahmet Vesim el-Mevlevî*" ibaresi görülmektedir. H. 1311 tarihli olan Kur'ân-ı Kerim'in Mekke ve Medine Minyatürü bulunmaktadır.⁴³

Resim 11: Ahmet Vesim Paşa

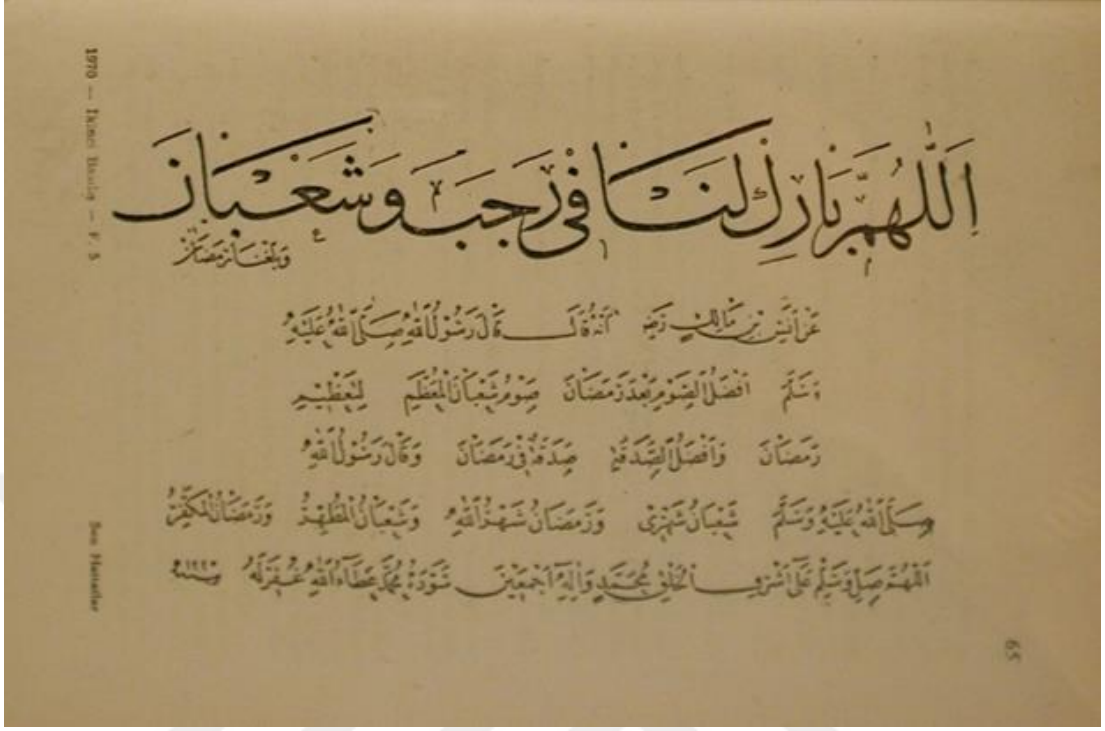
⁴³ Özsaymer, 1992. *agm.*, Uzluk, 1957, *age.*, s.76

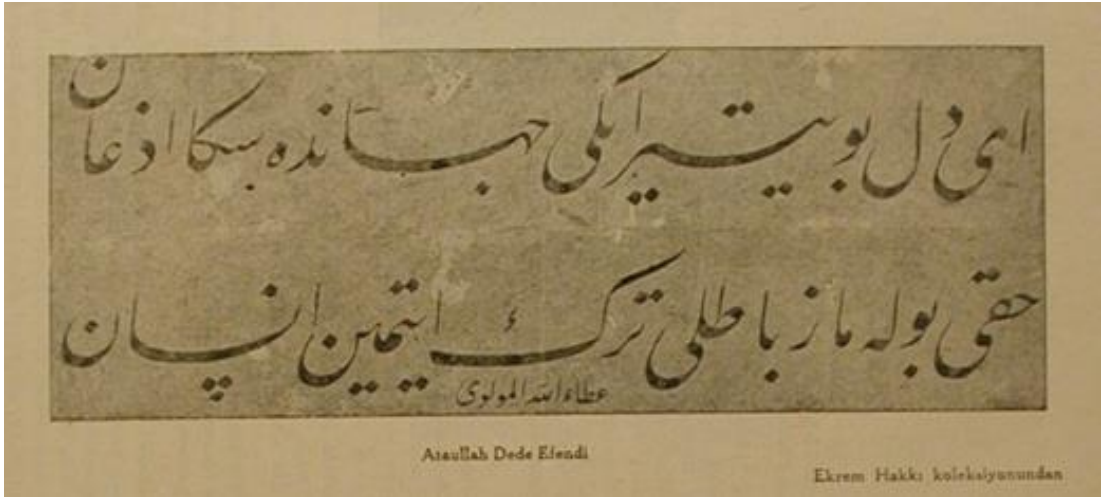
Resim 12: Ahmet Vesim Paşa'nın Galata Mevlevihanesi'nde Sema resmi

2.2.3.9. Ataullah Efendi

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız.

Resim 13: Ataullah Efendi'ye ait sülüs-nesih hattıyla yazılmış levha.

Resim 14: Ataullah Efendi'ye ait ta'lık hattıyla yazılmış levha.

2.2.3.10. Mustafa Fehmi (d. 1838- ö. ?)

Konya Mevlevîlerindedir. 1838 (1254) yılında doğmuştur. Konya ve İstanbul medreselerinde tahsilini tamamlamıştır. Oğullarının tahsili için göçtüğü

İstanbul'da vefat etmiştir. Hattatlıktan başka hakkâklık ve saatçilikle de meşgul olmuştur.⁴⁴

2.2.3.11. Ali Nutki Dede

Detaylı bilgi için mûsıkîşinaslar kısmına bakınız.

2.2.3.12. Derviş Mustafa

Hayatı hakkında bilgi bulunmamakla birlikte, 19. yy. Edirneli Mevlevî hattatlarından. "Ya Muhammed" yazılı bir levhası özel bir koleksiyondadır.⁴⁵

2.2.3.13. Mehmed Zeki Dede (d. 1821- ö. 1881)

Zeki Dede 1821 (1227) yılı Bursa doğumludur. Bursa Mevlevîhanesi'ne intisab ederek çile çıkarıp dede oldu. Hayatını kitap yazmakla, mesnevi öğretmekle devam ettirdi. Bir dönem Üsküdar Mevlevîhanesi şeyhliği yaptı. 1881 (1299) yılında vefat etti. Ta'lik hattında usta bir hattattı.⁴⁶

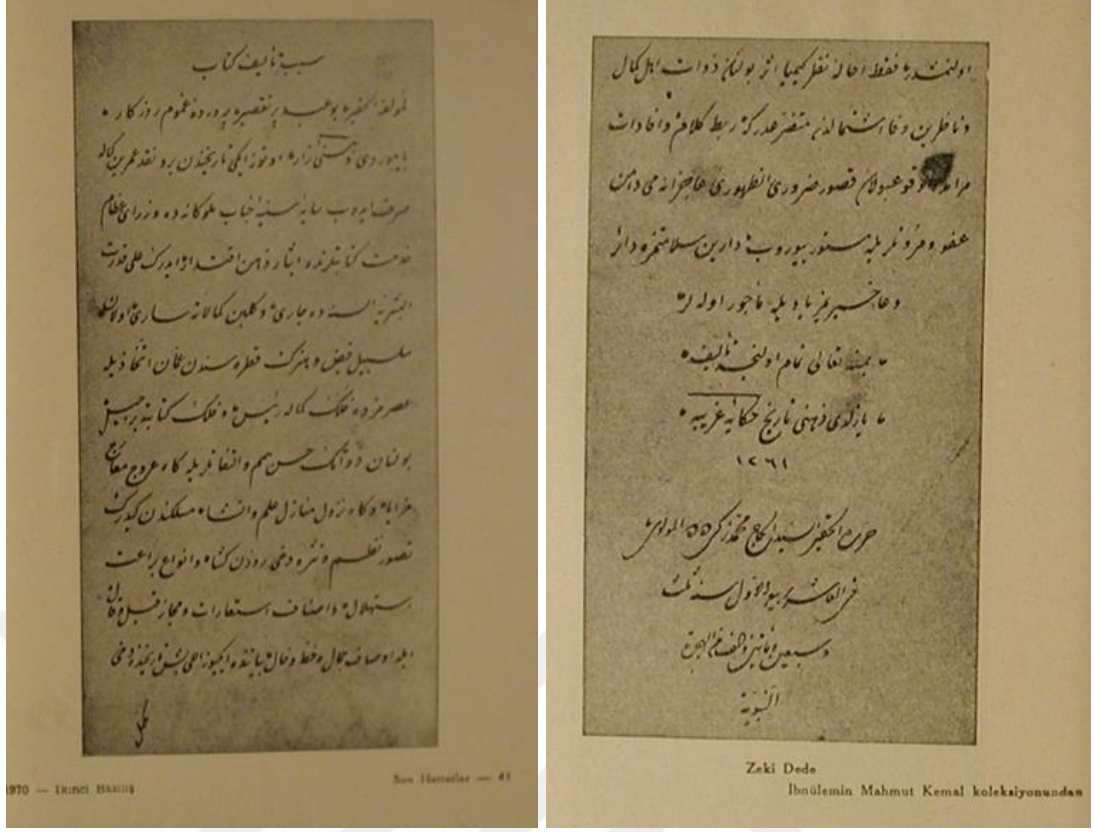

Resim 15: Zeki Dede'ye ait "Yâ Hazret-i Mevlanâ" yazılı ta'lik levha

⁴⁴ Bayat, 1991, agm.

⁴⁵ Bayat, 1991, agm.

⁴⁶ Uzluk, 1957, age., s.74. Bayat, 1991, agm.

Resim 16: Zeki Dede'ye ait ta'lik hattıyla yazılmış metin.

2.2.3.14. Mustafa Nakşi Dede

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız.

2.2.3.15. Hafız Abdurrahman

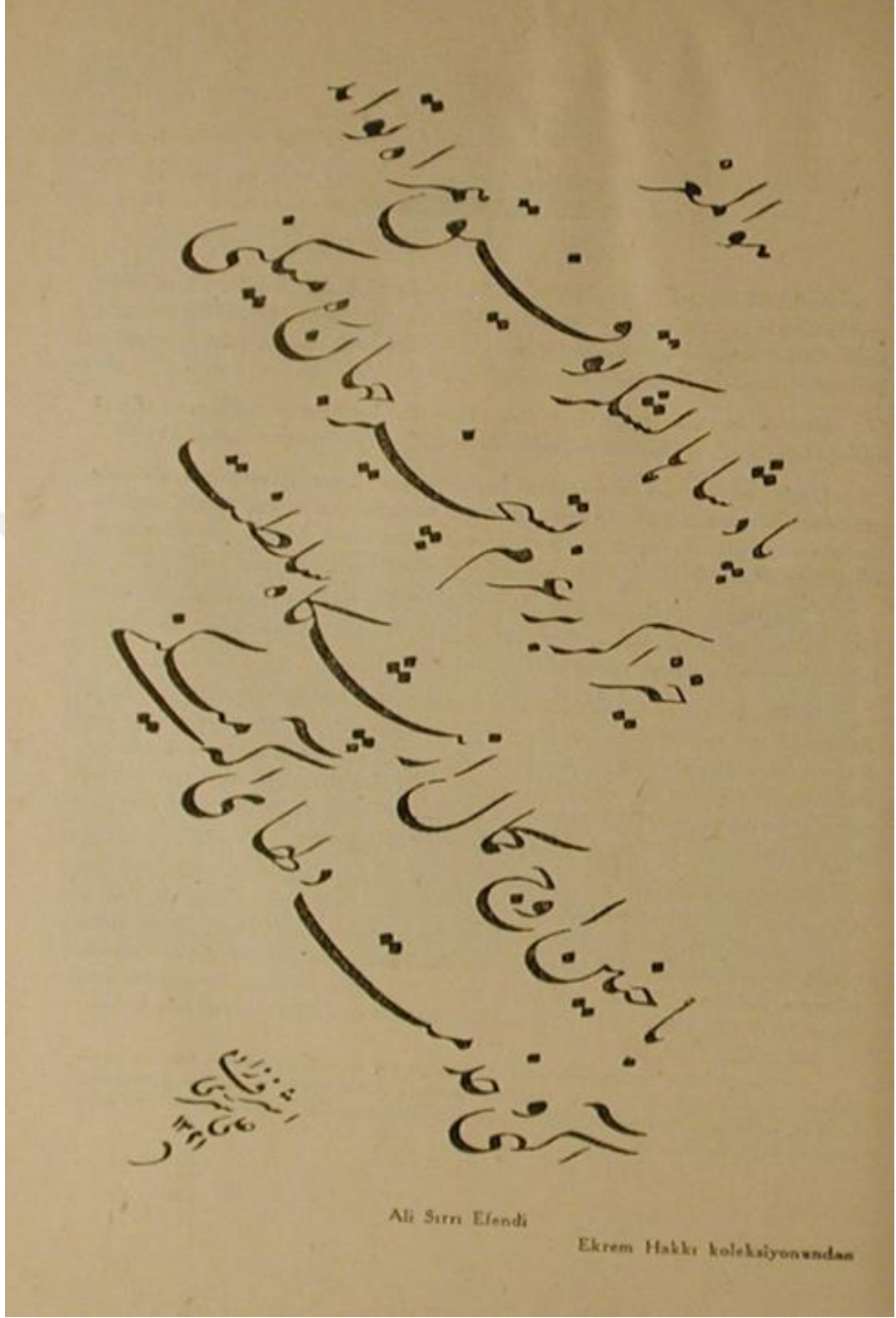
Konya Sille doğumludur. Meşhur Mevlevî hattatı Haki Dede'nin oğludur. Hattatlığı babasından öğrenmiştir. Sülüs, nesih, ta'lik ve divani yazılarında usta bit hattattı. Aynı zamanda usta bir müzehhipti. Birçok Kur'an ve mesnevi şerhi yazmıştır.⁴⁷

2.2.3.16. Hasan Sırrı Efendi

İstanbul doğumludur. Yazıyı önce Mehmet Emin Efendi'den öğrenerek icazet aldı. Kazasker Mustafa İzzet'den de faydalanan hattatın 48 adet Hilye yazdığı bilinmektedir. Hazret-i Mevlâna'nın sandukası üzerindeki H. 1312 tarihli Puşide'yi Hasan Sırrı Efendi yazmıştır. Aynı zamanda Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi'nde levhaları mevcuttur.⁴⁸

⁴⁷ Bayat, 1991, **agm.**

⁴⁸ Özsaymer, 1992, **agm.**

Resim 17: Sırrı Efendi'ye ait ta'lik hattıyla yazılmış levha.

Resim 18: Hasan Sırrı Efendi'nin celi sülüs levhası

Resim 19: Hasan Sırrı Efendi'nin Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi'nde bulunan celi sülüs levhası

2.2.3.17. Hasan Hüsnü

Mevlanâ sülalesindedir. Hüsn-i hattı Feyzullah Efendi'den meşk etmiştir. "*Delailü'l-Hayrat tercümesi ve şerhi*" 1253/1837 tarihli eseri vardır.⁴⁹

2.3. Mûsıkîşinaslar

İnsanlığın var oluşundan itibaren sesin kullanımıyla gelişen müzik, duygu ve düşünce hissiyatının en önemli ifade aracı olmuştur. Doğuşundan bu güne kadar çeşitli merhalelerden geçmiş, farklı kültürlerden beslenmiş ve her an her konuya sesle anlatım dili olmuştur. İnsanlar beşeri duygu ve düşüncelerini ifade edebildiği gibi, inançları gereği dinî duygu ve düşüncelerini de müziği kullanarak ifade etmişlerdir. Konumuz gereği Mevlevî mûsıkîsi ile ilgili de şunları söyleyebiliriz:

*“Mevlevî tarikatine mahsus mûsıkî, dinî Türk Mûsıkîsinin tasavvufî mûsıkî kısmının mutlak şekilde en mühim dalıdır. Hiçbir tarikat Mevlevîlik kadar mûsıkîye ehemmiyet vermemiştir. Mevlevî mûsıkîsine ait en önemli form âyin-i Şerîf'tir. Âyin-i Şerîfler bir saz-söz mûsıkîsi de teşekkül etmiştir. 'sema' denen Mevlevî raksının yapılması sırasında icra edilir. Türk mûsıkîsi bestekârlarının çok mühim bir kısmı Mevlevî dervişi hatta dede ünvanı almış kişilerdir.”*⁵⁰

Mevlevîhanelerde, Klasik Türk Mûsıkîsi alanında yetişen mûsıkîşinasların Türk Kültür Tarihi açısından yeri büyüktür. Bu kurumlar bir konservatuvar görevi yapmış ve bestekârlar, sazandeler, hanendeler yetiştirmiştir. Anadolu, Ortadoğu, Balkanlar'da açılan Mevlevîhaneler ve buralarda verilen eğitim sayesinde klasik Türk Mûsıkîsinin yayılmasında başlıca rol oynamıştır.⁵¹

Bu bölümde Mevlevî mûsıkîşinasların kronolojik sıra ile hayatlarından bilgiler ve eserlerinden örnekler verilmiştir. Beste örneklerinde bütün bestekârların eserlerine yer verilmemiştir. Tamamının eserlerini buraya aktarmak çalışmanın amacı dışında bir durum olacağından çok bilinmediği düşünülen eserlerden örneklemeler yapılmıştır.

⁴⁹ Bayat, 1991, **agm.**

⁵⁰ Öztuna, 1990, c.II, s.55

⁵¹ Ösen, 2015, **agm.**

2.3.1. 17. Yüzyıl

2.3.1.1. Süleyman Efendi (d. ?- ö. 1650)

Kasımpaşa Mevlevîhânesi'nde derviş ve neyzenbaşı olan Süleyman Efendi'nin doğum tarihi bilinmemektedir. Günümüze sabâ makamında bir ilâhisi gelebilmiştir.⁵²

2.3.1.2. Yusuf Dede (d. ?- ö. 1670)

Konya doğumlu olan Yusuf Dede, XVII. Asrın çeng ve ney sazlarında en büyük virtüöz ve bestekâridir. Konya Mevlevîhânesi'nde Bostan Çelebi'ye intisâb ederek Mevlevî oldu. Daha sonra İstanbul Galata Mevlevîhânesi'ne gelerek Âdem Dede'ye intisâb etti. Mûsikîde asıl ilerlemesi bu dergâhta olup dergâhın neyzenbaşılığına getirildi. IV. Murad'ın takdirini alan Yusuf Dede, Sultanın isteği üzerine bir süre Musâhib-i Şehryâr görevinde bulundu. Saraydan ayrıldıktan sonra Beşiktaş Mevlevîhanesi'nde şeyhlik yaptı. Huzur-ı Hümayun fasıllarında ney ve çeng çalan Yusuf Dede Türk Mûsikîsinin son büyük çeng sanatkârlarındandır. Nayî ve Çengî Yusuf Dede olarak bilinir. Emsalsiz müzikalîtesinde bütün kaynaklar hemfikir olmakla beraber bu husustaki şöhreti asırlarca dillerde dolaşmıştır. Zamanımıza yalnız "Feryâd-ı Yusuf" adlı düyek usûlünde bir Hüseyinî peşrevi kalmıştır. Üç dilde şiir yazma gücüne sahip olmakla birlikte aşıkane şiirleri vardır. Mesnevi'ye 120 bin beyitlik yazdığı naziresi ve Ravzatu'n-Nur isimli eserleri bulunmaktadır.⁵³

2.3.1.3. Hafız Kömür (d. ?- ö. 1680)

Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. İstanbul'da doğduğu, burada yaşadığı ve Mevlevîliğe intisaben bir Mevlevî olduğu bilinmektedir. Nüktedan kişiliği ve hoş sohbetleriyle meclislerin aranan ismiydi. Kantemiroğlu, Kasımpaşalı Osman Efendi'nin yetiştirdiği ünlü bir hanende olduğunu belirtmektedir. Çok parlak birüslûbu olan Hafız Kömür Efendi otuz kadar dindışı ve dini eser bestelemiştir. Günümüze üç eseri gelebilmiştir.⁵⁴

⁵² ÖZTUNA, Yılmaz, 1990, Büyük Türk Musıkîsi Ansiklopedisi, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları. C.II, s.319. ÖZALP, Nazmi, Türk Mûsikîsi Tarihi I-II, 2000, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul. C.I, s.347

⁵³ Öztuna, 1990, *age.*, C.II, s.501. Özalp, *age.*, C.I, s.379. ERDEMİR, Avni, Anadolu Sahası-Mûsikîşinas Divan Şairleri, 1999, Türk Sanatı Ve Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara. s.496. ÖNKAŞ, Nilgün, 2015, Klasik Türk Edebiyatında Mevlevîlik Kültürü ve Mevlevî Şairler, Sonçağ. s.336.

⁵⁴ Öztuna, 1990, *age.*, C.I, s.317. Özalp, *age.*, C.I, s:389. TDV, C.15, s.93, 1997.

2.3.1.4. Mustafa Dede (d. ?- ö. 1684)

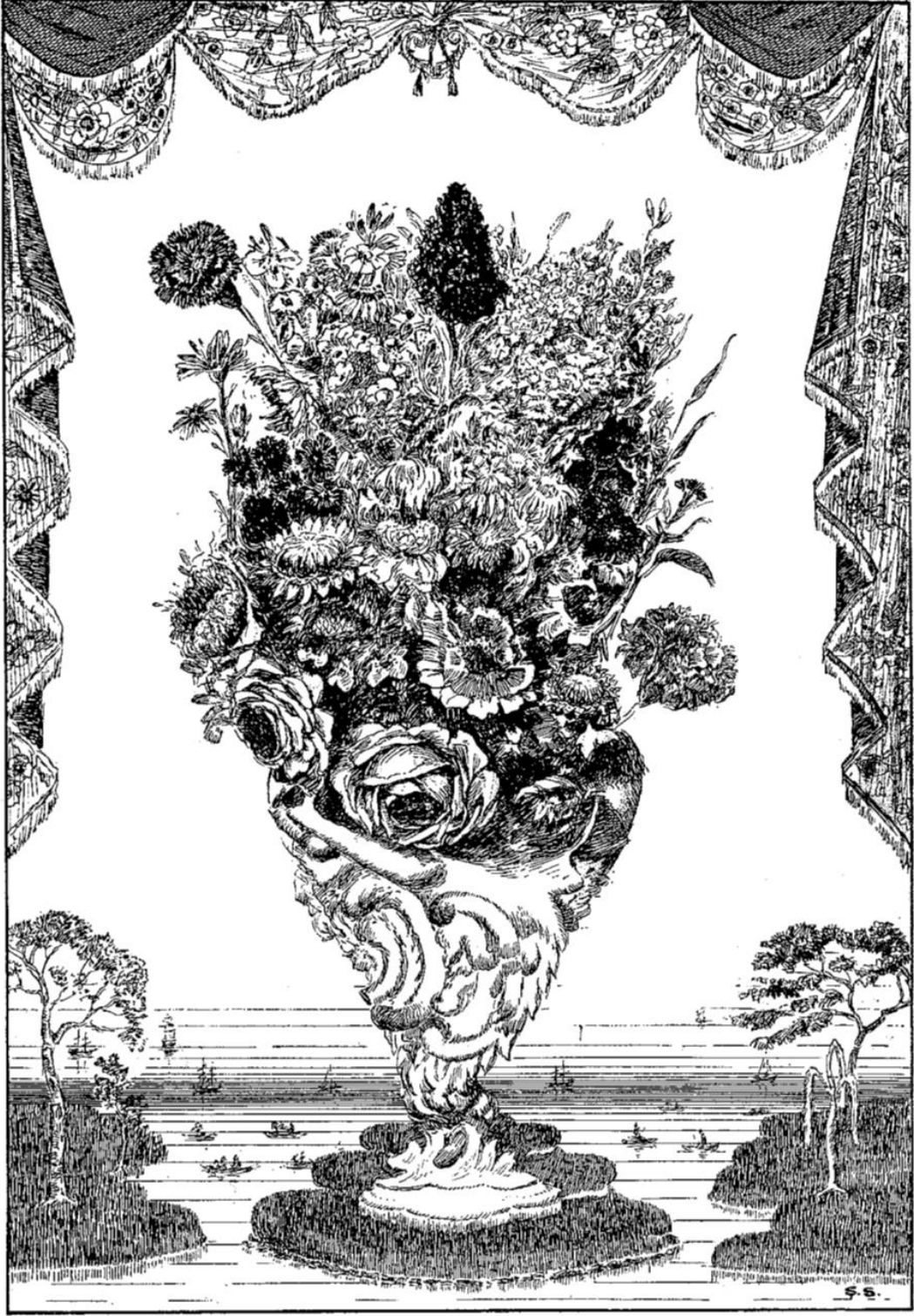
Kûçek derviş olarak tanınan Mustafa Dede Edirne doğumludur. Edirne Mevlevîhanesi'nde çilesini tamamlayıp dergâha aşçı dede görevine gelmiştir. Mevlevîhanedeki hizmet yılları, şair Neşâtî'nin şeyhlik zamanına denk geldiğinden, muhakkak ki Neşâtî'den istifade etmiştir. Birçok dini ve din dışı eser bestelemiştir. Mustafa Dede'nin zamanımıza kalan büyük şaheseri Bayatî Mevlevî Ayin-i şerifidir.⁵⁵

2.3.1.5. Fenni Mehmed Dede (d. ?- ö. 1708)

Şair ve bestekâr olan Fenni Mehmet Dede İstanbul'da doğmuştur. Cihangirli Şeyh Hasan Efendi'ye intisab edip Halveti olduktan sonra Bursa Mevlevîhanesi şeyhi Salih Dedeye intisap ederek bu dergâhta eğitimini ilerletti. Galata Mevlevîhanesi'nde çile çıkararak burada dede ve kudümzenbaşı oldu. Sadrazam Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa'ya bir kaside sunması üzerine cizye kâtibi, sonra IV. Mehmed'e musahib-i şehryari oldu. Aynı zamanda hattat ve ressam olan Fennî Dede, IV. Mehmed'in emri üzerine Beşiktaş Mevlevîhanesi'nin tamirinde tavan süslemelerini işlemiştir. Fasih Dede'nin bir öğrencisi olarak portre ve kompozisyon ressamıdır. 1687 de saray görevlerinden ayrılarak evine çekildi ve 1708 yılı vefatına kadar burada yaşadı. Aruza ve dile hâkim usta bir divan şairidir. Çiçek yetiştiriciliğinde ve şairliğindeki ustalığı kaynaştırarak çiçeklere şairane isimler verip, onları zarif birer kıtayla anlatmıştır. Divanı ve Boğaziçi'ni tasvir eden manzum "Sevahil – Name" si vardır. Günümüze beş eseri gelmiştir. Bunlar rehâvî peşrev, saz semaisi, sabâ peşrev (ağır düyek), segâh peşrev (berefşan velvele-i sâz) ve saz semaisidir.⁵⁶

⁵⁵ Öztuna 1990, *age.*, C.II, 77. Özalp, *age.*, C.I, s.383.

⁵⁶ KARABAŞOĞLU, Cemal, Lale Devri Mûsikîşinasları, 2012, Kutup Yıldızı Yayınları, İstanbul, s.63. Öztuna 1990, *age.*, C.I, s. 287. Önkaş, *age.*, s.291. Erdemir, *age.*, s.163. Uzluk, *age.*, s.58.

Resim 20: Fennî Dede'ye ait pano

Müberra *Bekava* *Teşim*

5. Teşim

İkinci hane

üçüncü hane

www.musik.com

Resim 21: Fenni Mehmet Dede'nin rehavi peşrevi

2.3.1.6. Itrî / Buhûrîzâde Mustafa (d. 1638- ö. 1712)

Bu yüzyılın en önemli musıkîşinaslarından biridir. İstanbul'da doğdu ve orada yaşadı. 1638'de Mevlanâkapısı civarında doğmuştur. Asıl adı Mustafa olup, Itrî şiirlerinde kullandığı mahlastır. Aile lakabı Buhûrîzâde olduğundan bu lakapla anılmıştır. Itri devrinin en mükemmel tahsilini görmüş, Farsça, Arapça ve edebiyat öğrenmiştir. Siyâhî Ahmed Dede'den Hat meşketmiş bir ta'lık hattatıdır. Musıkî hocaları; Hafız Post, Koca Osman ve Derviş Ömer'dir. Aynı zamanda şair olan Itrî'nin, na't, tahmis, muamma, tarih gibi klasik şiirleri dışında hece vezniyle yazılmış türkûleri de mevcuttur. Şiirlerini düzenlediği divanı günümüze ulaşamamıştır. Meyveciliğe ve çiçekçiliğe meraklı olması sebebiyle Itrî mahlasını kullandığı rivayet edilir. Teravîh namazında makam değiştirme kuralı ile camilerdeki cumhur müezzinliği düzeninin de Itri tarafından getirildiği söylenir. 1711 (1123) yılında vefat etmiştir.

Itrî'nin günümüze 42 eseri kalmıştır. Fakat bazı eserlerindeki üstünlük fevkalade çarpıcıdır. Bilhassa, Segâh Ayin, Segâh Salât-ı Ümmiyye, Tekbir, Dilkeşaverân Salâ, Nevâ Kâr gibi tasvir edilemeyecek seviyede şahsî üslup sahibi güzel eserlerdir.⁵⁷

2.3.1.7. Ali Dede (d. ?- ö. 1710)

Filibe doğumludur. 1710 yılında vefat etmiştir. Edirne Mevlevîhanesi'nde kudümzenbaşı idi. “ Kudûmî” mahlasıyla şiirler yazdı. Dini ve din dışı eserler bestelemiş olan Ali Dede'nin günümüze gelmiş eseri yoktur.⁵⁸

2.3.1.8. Ahmed Dede

Cihangirli olduğu bilinip hakkında detaylı bilgi bulunmamaktadır. 17.Yüzyıl Mevlevî bestekârdır. Günümüze Hüseyinî Sofyan İlahi'si kalmıştır.⁵⁹

2.3.1.9. Akif Dede

Hakkında detaylı bilgi bulunmamakla birlikte 17. Yüzyıl Mevlevî bestekârı ve rebâbîdir. Bayatî düyek “Cankurtaran” peşrevi ve saz semâisi, dügâh-bûselik düyek peşrev ve saz semâisi, rast düyek Menekşe-Zâr Peşrevi eserleridir.⁶⁰

⁵⁷ Öztuna, 1990, **age.**, C.I, 374. GÜNTEKİN, Mehmet, İstanbul'un 100 Mûsikîşinası, 2010, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul, s.18. Önkaş, **age.**, s.298. Erdemir, **age.**, s.235.

⁵⁸ Önkaş, **age.**, s.357. Öztuna 1990, **age.**, C.I, s.46.

⁵⁹ Öztuna, 1990, **age.**, C.I, 32.

⁶⁰ Öztuna 1990, **age.**, C.I, s.40.

2.3.2. 18. Yüzyıl

2.3.2.1. Yusuf Dede

Hakkında detaylı bilgi bulunmamakla birlikte 18. asır bestekârı olan Yusuf Dede Rebâbî ve Mevlevîdir. Günümüze beş saz eseri gelebilmiştir.⁶¹

2.3.2.2. Mustafa Dede (d. ?- ö. 1727)

Bursalı olduğu bilinmekle birlikte hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Mevlevî Mustafa Dede neyzenbaşısıdır. Zamanımıza bir düğâh tevşih eseri gelmiştir. Nühüft ayinin notası yayınlanmamıştır, şuanda TRT müzik dairesinde olan İsmail Hakkı Bey koleksiyonundadır.⁶²

2.3.2.3. Yahya Nazîm Çelebi (d. 1650- ö. 1727)

Bestekâr ve şair olan Yahya Nazım Çelebi 1650 de Kumkapı’da doğdu. Aynı şehirde 77 yaşlarında öldü (1727) daha çocuk yaşlarda şiire ve mûsıkîye istidadı sebebiyle Enderun – ı Hümayun’a alındı ve eğitimini ilerletti. Galata Mevlevîhanesi şeyhi Arzi Dede’ye intisab etti ve lisan, şiir, mûsıkî bakımından çok istifade etti. Sonra Edirne’ye giderek Mevlevî şeyhi Neşati Dede’yle edebiyat ilmi üzerine tedris etti. Şairliğinde onun etkisi büyüktür. Genç yaşında hanendeliği, bestekârlığı ve şairliği ile büyük ün yapmış, Yahya Nazim Çelebi veya Efendi şeklinde ismini duyurmuş, yaşadığı süre içerisinde padişah huzurundaki fasıllarda okumuş, takdir görmüş, caize almıştır. Hanendelik edip şiir yazarak geçimini sağlayan bestekârimızın günümüze on dört eseri gelebilmiştir. Kendisine ait bir de “Divan”ı mevcuttur.⁶³

⁶¹ Öztuna, 1990, *age.*, C. II, s.501.

⁶² Öztuna 1990, *age.*, C. II, s.77.

⁶³ Özalp 2000, *age.*, C.I, s.428. Öztuna 1990, *age.*, C.II, s.101.

ŞEHNÂZ AĞIR SEMÂÎ

Didem yüzüne nâzır nâzır yüzüne didem

USÛL: SENGİN SEMÂÎ

BESTE: NÂZİM EFENDİ

Dî dem yû zû ne nâ zır
Dî dem rû hu nu göz ler

nâ zır yû zû ne dî
göz ler rû hu nu dî dem dem

Kıb lem o la lı ka şın

ka şın o la lı

kıb lem kıb lem

Meyan
Gam zen ci ğe rim del di

del di ci ğe rim gam zen

Gam zen ci ğe rim del di

del di ci ğe rim gam zen

Bil mem ni co lur ha lim
hâ lim ni co lur
bil mem bil mem SON

Dîdem yüzüne nâzır, nâzır yüzüne dîdem
Kiblem olalı kâşın, kâşın olalı kiblem
Gamzen ciğerim deldi, deldi ciğerim gamzen
Bilmem nic'olur hâlim, hâlim nic'olur bilmem

Resim 22: Yahya Nazîm Efendi'nin Şehnaz Ağır Semâî eseri.

2.3.2.4. Musa Dede (d. ?- ö. 1728)

Hakkında fazla bilgi bulunmamakla birlikte 1728 yılında vefat etmiştir. Mevlevî ve neyzenbaşısıdır. Zamanımıza üç eseri gelmiştir. Derviş Mûsa namıyla tanınan bir divan şairidir. Aruz ve hece vezniyle şiirleri bulunmaktadır. Bestelerini genellikle kendi güftelerinden seçmiştir.⁶⁴

2.3.2.5. Osman Dede (Kutbu'n-Nâyî) (d. 1652- ö. 1730)

Büyük Türk dini eserler bestekârı ve ney virtüözü, mûsikî bilgini 1652 yılında İstanbul'da doğdu. Osman Dede çok genç yaşından itibaren güzel sanatların mûsikî, şiir, hat sanatı gibi kollarında çalışmaya başladı. Nefes - zade İsmail Efendi'den sülûs ve nesih öğrendi. Talik yazısını Şeyhi Gavsi Dede'den öğrendi. Osman Dede Gavsi Dede'ye damat ve 1680 de dergâha neyzenbaşı oldu. Devrinin en büyük neyzeni ve virtüözü olarak büyük şöhret yaptı. Mükemmel derecede Arapça, Farsça, mûsikî, edebiyat ve tasavvuf öğrendi. Osman Dede devrinin tanınmış hattat ve şairlerindendi. Hem “ Osman” hem de “ Nâyî mahlası kullanmıştır. Bir şair olarak o dönemin şiir anlayışı çerçevesinde tasavvufî gazelleri, âşıkane şiirleri, na'tleri vardır. Osman Dede'nin zamanımıza kadar gelemeyen pek çok notası ve mûsikî yazılarından oluşan “Edvar” ı kayıptır. Lale Devri'nde kaleme almış olduğu Farsça 276 beyitlik mûsikî tabirlerini izah eden “Rabt-ı Ta'birat- Mûsikî adlı eseri mevcuttur. Ayrıca Peygamber efendimizi anlatan “Ravzatu'l-İ'câz adlı manzum eseri mevcuttur. Osman Dede ebcet yazısı ile notalamada farklı bir ifade sistemi geliştirmiştir. Nâyî Osman Dede'nin “Miraciyye”si dini mûsikî formlarımızın en ihtişamlısı ve en uzun eseridir.⁶⁵

⁶⁴ Öztuna 1990, **age.**, C.II, s.70. Erdemir, **age.**, s.118. Önkaş, **age.**, s.360.

⁶⁵ Özalp 2000, **age.**, Öztuna 1990, **age.**, C.II, s.169. C-I, s.444. DAYIOĞLU, Server, 2000, Osmanlı Sanatında Mevlevî Hattatlar ve Divan Edebiyatı Müzesi Koleksiyonu, Tarihi Kültürü Ve sanatıyla Eyüp Sultan Sempozyumu III, Tebliğler Kitabı, İstanbul Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları., s. 78. TOHUMCU, Z. Gonca Girgin “ Müziği Yazmak” 2006, Nota Yayıncılık, İstanbul, s. 151. Salgar 2005, s. 68. Önkaş, s.364. Erdemir, s. 315.

HİCAZ SAZ SEMÂİ'Sİ *Kutbî'nâyî Osman Dede*

D. = 160.

1. HÂNE

2. HÂNE

3. HÂNE

4. HÂNE

Dr. Alâeddin Muammer Derya, 25

Resim 23: Nâyî Osman Dede'nin hicaz saz semaisi

2.3.2.6. Ali Dede (Na'lî-Zâde) (d. ?- ö. 1735)

Mevlevî bestekâr olan Ali Dede'nin ailesi "Nâilce-zâde" namıyla anılır. Sultan III. Ahmed'in musâhibiydi. Elimizde iki eseri bulunmaktadır.⁶⁶

2.3.2.7. Hüseyin Dede (d. ?- ö. 1740)

Eyüplüdür. Mevlevîdir. Günümüze Nühüft makamındaki Ayin-i Şerifi, Nişabur aksak semaisi ve rast "Lalezar" peşrevi gelmiştir.⁶⁷

2.3.2.8. Emin Dede (d. ?- ö. 1745)

Hakkında detaylı bilgi bulunmamaktadır. Neyzen olan Emin Dede Mevlevîdir. Zamanımıza dört saz eseri gelmiştir.⁶⁸

2.3.2.9. Ahmet Dede (d. ?- ö. 1750)

Hakkında detaylı bilgi bulunmamakla birlikte Mevlevî bestekârı ve neyzen basısıdır. Kevseri'de kayıtlı iki eseri bulunmaktadır.⁶⁹

2.3.2.10. Abdülbaki Sırrî Dede (d. ?- ö. 1710/1751)

Abdülbaki Sırrî Dede Kutbün Nayi Osman Dede'nin oğludur. Babasının vefatıyla Galata Mevlevîhanesi'ne şeyh oldu ve vefatına kadar bu göreve devam etti. Döneminin dikkate değer isimlerinden olup, Sırrî mahlasıyla yazdığı şiirleri bulunmaktadır. Günümüze rast makamındaki peşrevi gelmiştir.⁷⁰

⁶⁶ Öztuna 1990, **age.**, C.I, s.46.

⁶⁷ Özalp 2000, **age.**, c:I, s.428. Öztuna 1990, **age.**, C.I, s.358.

⁶⁸ Öztuna 1990, **age.**, C.I, s.255.

⁶⁹ Öztuna 1990, **age.**, C.I, s.32.

⁷⁰ Önkaş, **age.**, s.376. Öztuna 1990, **age.**, C.I, s.15.

RAST PEŞREVİ

USÛLÜ: ÇİFTE DÜYEK

SİRRİ ABDÛLBÂKİ DEDE

♩. 112

The musical score consists of 11 staves of music in G major (one sharp) and 11/2 time. The notation includes various rhythmic values such as eighth, quarter, and half notes, along with rests. A double bar line with a repeat sign is used to indicate the end of a section. The piece concludes with a double bar line and the word [SON] in brackets.

MÜLÂZİME

[SON]

2. HANE

Musical score for '2. HANE' consisting of ten staves of music. The notation is in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 3/4 time signature. The music features a mix of eighth and sixteenth notes, often beamed together in groups. The piece concludes with a double bar line and a repeat sign.

3. Hanye

3. HANE

Musical score for '3. HANE' consisting of two staves of music. The notation is in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 3/4 time signature. The music features a mix of eighth and sixteenth notes, often beamed together in groups.

4. HANE

Landoğan

Resim 24: Abdülbaki Sırrı Dede'nin rast peşrevi

2.3.2.11. Veli Dede (d. ?- ö. 1768)

Bursa doğumlu olup burada vefat etmiştir. Neyzen olarak şöhret yaptı. Bir müddet İstanbul Mevlevîhanelerinde de neyzenlik yaptı. Günümüze dört saz eseri gelebilmiştir.⁷¹

HİCAZ HÜMAYUN PEŞREV

USÛL: ÇEMBER

BESTE: NEYZEN HACI
(VELİ DEDE) İSMAIL DEDE

Birinci Hane

Mülâzime ∞

İkinci Hane

⁷¹ Öztuna 1990, age., C.II, s.480.

The image displays a musical score for a peşrevi in the hicaz humayun mode. The score is written on ten staves of music, all in G major (one sharp) and 10/8 time. The notation includes various rhythmic values such as eighth, quarter, and half notes, along with rests. The first four staves form the first section, and the fifth staff is labeled "Uçuncü Hane" (Third Hane). The score concludes with a double bar line and a repeat sign (a stylized 'S' symbol) at the end of the tenth staff.

Resim 25: Veli Dede'nin hicaz hümayûn peşrevi

2.3.2.12. Mustafa Ali Kevseri (d. ?- ö. 1770)

Kevseri Dede'nin asıl adı Mustafa Ali'dir. Mevlevî ve neyzen olan Kevseri Dede'nin mûsikî tarihimize katkısı yazmış olduğu "Kevseri Mecmuası"dır. Bu mecmua, nota dergisi ve mûsikî nazariyatı bilgileri içermektedir. Günümüze dört eseri gelebilmiştir.⁷²

2.3.2.13. Hamza Dede (Kutbu'n-Nayi) (d. ?- ö. 1790)

Mevlevî neyzen ve bestekâr olan Hamza Dede Mustafa Kevseri'nin ney hocasıdır. Günümüze yedi eseri gelebilmiştir.⁷³

2.3.2.14. Ahmed Seyyid (Vardakosta) (d. 1728- ö. 1794)

Amasya'nın bir kasabasında doğup, Bestekâr Hızır Ağa'nın oğludur. Enderunda yetişmiş ve Şeyh Abdürrahim Dede'ye intisâben Mevlevî olmuştur. Yenikapı ve Galata Mevlevîhaneleri'ne devam etmiş, burada Şeyh Galib Dede'yle yakın dostluk kurmuş ve onun şiirlerini bestelerinde kullanmıştır. Sultan I. Abdülhamid'in meşhur bestekârlarından olmakla birlikte Sultan III. Selim zamanında musahipliğe yükselmiştir. İyi bir hanende ve tanbûridir. Bestelediği hicaz, nihavend ve sabâ makamlarındaki Ayin-i Şeriflerin sonuncusu unutulmuştur. Ferahfezâ makamını terhib ettiği gibi, Darb-ı Hüner adıyla bir de büyük usul yapmıştır. Günümüze kırkdört eseri gelmiştir. Mûsikîşinaslığı ile bilinen Ahmed Dede aynı zamanda şairdir. Fakat şairliği bu kadar ön planda olmamıştır.⁷⁴

⁷² Özalp 2000, **age.**, C.I, s. 470. Öztuna 1990, **age.**, C.II, s.81.

⁷³ Öztuna 1990, **age.**, C.I, s.326.

⁷⁴ Dayıoğlu 2003, **agm.**, s. 111. Öztuna 1990, **age.**, C.I, s.30. ÖZCAN, Nuri, 2010, İstanbul Mevlevîhânelerinde Yetişen Mûsikîşinaslar, Aşkın Sultanları – Son Dönem İstanbul Mevlevîleri, Sempozyum Kitabı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kültürel ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı, Kültür Müdürlüğü, İstanbul, s.38. İNAL, İbnülemin Mahmut Kemal, Hoş Sada, Son Asır Türk Mûsikîşinasları, 1958, Maarif Basımevi, İstanbul, s.30. Önkaş, **age.**, s. 340. Erdemir, **age.**, s.39.

Ey — ni — ha — li
 iş — ve bir ne —
 res fi — da — nim
 SİN be — nim SAZ.
 Gör — dü — gün gün —
 — den be — ri ha —
 — tır ni — şa — nim
 SİN be — nim SAZ.
 MİYAN Ben ne ha — cet
 kim di — yem ru —
 — hi re — va — nim
 — sîn he — nim

Ey nihâl-i işve bir nevres fidâımsın benim
 Gördüğüm günden beri hatır-ı nişânımsın benim
 Ben ne hâcet diyem ruh-ı revânımsın bennim
 Gizleşem de aşikâr itsem de cânımsın benim

Resim 26: Ahmed Ağa (Vardakosta)'nın muhayyer sünbüle şarkısı

2.3.2.15. Mehmet Dede (Çallı Derviş) (d. ?- ö. 1798)

Galata, Beşiktaş ve Kasımpaşa Mevlevîhaneleri'nin neyzenbaşısı, enderun ney hocasıdır. Günümüze Rast Peşrevi gelmiştir.⁷⁵

2.3.2.16. Abdürrahim Şeyda Dede (d. 1732- ö. 1800)

İstanbul doğumlu olan Şeydâ Dede, yine burada mûsikî ve ney öğrendi. Hafızdı ve genç yaşta gözleri âmâ oldu. Mevlevîliğe intisab ettikten sonra Galata, Üsküdar ve Yenikapı Mevlevîhaneleri'nde görev yaptı. Ayrıca kudümzenbaşılığı da olan bestekâr “Şeydâ” mahlasıyla şiirler yazmıştır. Irak makamında âyin-i Şerif bestelemiş olan Şeydâ Dede'nin günümüze yedi eseri gelebilmiştir.⁷⁶

⁷⁵ Öztuna 1990, **age.**, C.I, s.38.

⁷⁶ Özalp, **age.**, C.I, s.440. Öztuna 1990, **age.**, C.I, s.21. Özcan, **agm.**, s.38. Erdemir, **age.**, s.444. Önkaş, **age.**, s.377.

H ÜZZAM KÂR-I NÂTIK

Evvelâ başla Hüzâm'a, varalım sonra Segâh'a

Güfte ve Beste
ABDÜRRAHİM DEDE
(HÂFİZ SEYDÂ)
1725 - 1799

YÜRÜK SEMÂİ

AH . . EV VE.. LÂ BAŞ . . LA HÜZ ZA . . MA .. VA RA LIM
SON RA SE GÂ .. HA AH MÜS TE Â
RA BU LA LIM YOL
. . E Vİ CE . . YÜZ SÜ RE REK NÜ . . Şİ A RAK
EY . . LE ME YE YÜ ZÜ MÜZ OL SUN
AH .. E .. DE.. REK BİZ DE NE VA LAR .. A LA LIM . .
YA .. Rİ NÜ HÜF TE AH .. SA .. RA .. LIM
BİR GE CE CİK YÂR GE Lİ CEK VAK . . Tİ SA BÂ
VAY AH BA NA BİR NAĞ . . ME DÜ GÂH
ET Bİ Rİ NE . . GÖS . . TE RE YİM . . SEM Tİ Hİ CA . .

../.

H ÜZZAM KÂR-I NÂTIK (2)
Evvêlâ başla Hüzzâm'a, varalım sonra Segâh'a

ABDÜRRAHİM DEDE
(HÂFİZ ŞEYDÂ)

ZI AH SA NA ŞEH .. NÂZ . . . E DE REK
SAV TI HÛ SEY . . . NÎ AH O LUR Â
SÂN E DE REK ..
BES .. TE A CEM.. LE .. BÎ LE KÜR . . . DÎ DE TE REN ..
NÛM .. LE A Şİ . . . RAN İ LE VER BU . . . DÎ Lİ UŞ ..
ŞA .. KA SA FÂ . . . VAY AH .. Yİ NE RAST
GEL DİM O ŞÛ HA BA NA BİR .. NAĞ ME RE HA
Vİ E DE REK KAR ŞI MA GEL .. Dİ
AH DE DİM Â .. ĞÂ . . . ZE İ NİK .. RİZ .. İ LE SÂZ ..
KÂR İ LE VAR PEN.. CÛ GE HE .. EY LE KA RA .. Rİ

../.

Resim 27: Abdürrahim Şeyda Dede'nin Hüzzam Kâr-ı Nâtik eseri

2.3.2.17. Sultan III. Selim (d. 1761- ö. 1808)

Osmanlı Padişahı ve Osmanoğullarından gelen islam halifesidir. Babası Sultan III. Mustafa'dır. Mevlevîydi ve Galata Dergâhı'na gider, âyin dinler, dergâhın şeyhi Galib Dede'yle görüşürdü. Büyük sanat hâmisiydi. “ İlhâmî” mahlasıyla yazdığı divanı vardır. Sultan III. Selim tanburi, neyzen ve hanenedir. Onbeş makam terkib eden Sultan III. Selim bir devir ve ekol sahibi olarak Türk Mûsikîsinde yeni makamlar ve bir bestekârlık furyasıyla yeni yollar aramıştır. O dönemin bestekârlarından Hamparsum'a ve Abdülbaki Nasır Dede'ye iki ayrı sistemde iki nota icad ettirmiş, mevcut eserlerin notaya alınmasını sağlamıştır. Onun döneminde birçok müzisyen, mûsikîşinas varlığını ve şöhretini doğrudan doğruya Sultan III. Selim'e borçludur. Suz-i Dilârâ Âyin-i Şerif kendisine aittir. Günümüze yüzüç eseri gelebilmiştir.⁷⁷

⁷⁷ Öztuna 1990, **age.**, C.II, s.279. Önkaş, **age.**, s.355. Erdemir, **age.**, s.242 .

Aksak Semai PESENDİDE Saz Semâri Bestekârı
 No 112 II. Selim Han

2. Hâne

3. Hâne

4. Hâne

Teslim

Teslim

Son

Dr. Albedin Yavaşca Nad. III. / 1617

Resim 28: Sultan III. Selim'in pesendîde saz semaisi

2.3.2.18. Yümni Dede (d. ?- ö. 1800)

Hakkında fazla bilgi bulunmamakla birlikte, 1800 yılında vefat ettiği bilinmektedir. Yümni Dede Mevlevî ve bestekârdır. Günümüze on eseri gelebilmiştir.⁷⁸

2.3.2.19. Abdülhamid Dede

Hakkında fazla bilgi bulunmamakla birlikte, 18. Yüzyılsonlarında yetişmiştir. Abdülhamid Dede Mevlevî bestekârdır. Günümüze bir eseri gelebilmiştir.⁷⁹

2.3.3. 19.Yüzyıl

2.3.3.1. Mustafa Dede (d. ?- ö. 1727)

Bursalı olan bestekâr, neyzendir ve günümüze bir eseri gelebilmiştir. Nühüft makamından Âyin-i Şerifi vardır.⁸⁰

2.3.3.2. Ali Dede (d. ?- ö. 1800)

Hakkında fazla bilgi bulunmamakla birlikte, Nühüft Âyin-i Şerif bestekarı kudümzen ve hafızdır.⁸¹

2.3.3.3. Ali Nutkî Dede (d. 1762- ö. 1804)

Ebubekir Dede'nin oğlu olup İstanbul'da doğmuştur. Değerli bilgin ve sanatkâr hocalardan ilim tahsil etmiş, babasının vefatı üzerine Yenikapı Mevlevîhanesi'ne şeyh olmuştur. Arapça ve Farsça'yı mükemmel bilen dede, "Nutkî" mahlasıyla şiirler yazmıştır. Yenikapı Mevlevîhanesi'ne intisap eden dervişlerin künyesini içinde bulunduran " Defter-i Dervişân" kitabını yazmaya başlamış vefatından sonra kardeşi Abdülbaki Nasır Dede bunu devam ettirmiştir. Usta bir hattat olan Ali Nutki Dede " Divan-i Neşati" yi bizzat istinsah etmiştir. Günümüze sadece şevk u tarab makamındaki Âyin-i Şerifi gelebilmiştir.⁸²

2.3.3.4. Arif Dede (d. ?- ö. 1814)

İstanbulda doğumlu olup, geçimini sağlamak amacıyla Bursaya gitmiştir. Burada Bursa Mevlevîhanesi Şeyhi Ataullah Dedeye intisab ederek Mevlevî oldu.

⁷⁸ Öztuna 1990, **age.**, C.II, s.504.

⁷⁹ Öztuna 1990, **age.**, C.I, s.17.

⁸⁰ Öztuna 1990, **age.**, C.II, s.77.

⁸¹ Öztuna 1990, **age.**, C.I, s.46

⁸² Özalp, **age.**, C.I, s.480. Öztuna 1990, **age.**, C.I, s.50. Küçük, **age.**, s.109. Özcan, **agm.**, s.39. Erdemir, **age.**, s.353. Önkaş, **age.**, s.369.

Mûsikîde ve ney sazını öğrenmede bu Mevlevîhanenin katkısı olmuştur. Girift sazında da mahir olan Arif Dede'ningünümüze bir eseri gelmemiştir.⁸³

2.3.3.5. Abdülkerim Dede (d. ?- ö. 1820)

Hakkında fazla bilgi bulunmamakla birlikte, unutulmuş bir Yegâh Mevlevî Âyin-i Şerifi, bir de neva makamında saz semai olan Mevlevî bestekârdır.⁸⁴

2.3.3.6. Ali Dede (d. ?- ö. 1820)

Serneyzen olan Ali Dede saz eseri bestekârdır. Mevlevîhanede neyzen başılık yapmıştır. Günümüze otuz bir eseri gelebilmiştir.⁸⁵

⁸³ Özalp 2000, **age.**, C.I, s.520.

⁸⁴ Öztuna 1990, **age.**, C.I, s:19.

⁸⁵ Öztuna 1990, **age.**, C.I, s.46.

Ey ser-vî kadî nevreste

NUHÜFT

سراجده نوهفت

[نهفت] مقانده [سرف]

ته س ز و ن د ذ ف و ز س آف [189]

Ey ser vi kadî nev res te

ته س بی عی شاله س ذل ق ف ب

Be ni kıl vas la şa şes te

ته س بی عی شاله س ذل ق ف ب

Be ni kıl vas la şa şes te

ته س بی عی ش آ مه دی ری عی نیان

Gayrî deme işte beste

ته س بی عی ک دو اول ده رو ب آ ز چا

Çâr eb rü de ol duk işte

ته س بی عی ک دو اول ده رو ب آ ز چا

Çâr eb rü de ol duk işte

آراقمه

Aranağne

Handwritten musical notation in various styles, including a large stylized signature and several smaller lines of text.

Aksak Şarkı Sernâyî Ali Dede

Ey ser-vî kadî nevreste
Beni vâsle kıl şâyeste
Gayrî deme işte beste
Çâr ebrû de öldük işte

Resim 29: Sernâyî Ali Dede'nin nühüft şarkısı

2.3.3.7. Abdülbaki Nasır Dede (d. ?- . 1765-1821)

İstanbulu mûsıkî bilgini, bestekârdır. Yenikapı Mevlevîhanesi Şeyhi Ebubekir Dede'nin ikinci oğludur. Ağabeyi Ali Nutki Dede'den sonra Şeyhlik postuna oturdu. Defter-i derviŐanı yazmaya devam etti. İyi bir tahsil gören Nasır Dede msıknin nazari ve ameli kısmıyla ilgilendi. Dedesi Kutb'n Nâyî Osman Dedenin yaptığı ebced nota sistemini geliŐtirip Sultan III. Selim'e sundu. " Nâsır" mahlasıyla Şiirlerinin olduğu "Divan"ı, Farsçadan tercüme ettiği " Terceme-i Eflâkî" Eflâkî'nin "Menkb'l 'rifin"in tercümesi, " Tetkk  Tahkk" mûsıkî nazariyatı, " Tahrryye" ebced notası tarifi ve bu notayla yazılmış dört eseri mevcuttur. Bir büyük ölçülü usul ile yedi tane makam terki b etmiştir. Günümüze acembuselik ve ısfahan makamındaki âyin-i Şerifleri gelebilmiştir.⁸⁶

2.3.3.8. Hamza Ağa (d. ?- . 1830)

Bestekâr olan Hamza Ağa Mevlevîdir, keman ve lavta çalmıştır. Meşhur Saba makamındaki "Mevlevîhane" peşrevi onundur. Bir demahur makamından peşrevi mevcuttur.⁸⁷

⁸⁶ ztuna 1990, **age.**, C.I, s.14. zalp, **age.**, C.I, s.507. Küçük, **age.**, s.112. İnal, **age.**, s.24. zcan, **agm.**, s.40. Erdemir, **age.**, s.310. nkaŐ, **age.**, s.363.

⁸⁷ ztuna 1990, **age.**, C.I, s.326.

SABÂ
MEVLÂNÂ PEŞREVİ

NİM SOFYAN

MÜZİK: KEMÂNİ HAMZA

$\text{♩} = 80$

The image displays a musical score for the Sabâ Mevlânâ Peşrevî. It consists of ten staves of music, all written in treble clef. The key signature is one flat (B-flat), and the time signature is 2/4. The tempo is marked as quarter note = 80. The score begins with a treble clef, a key signature of one flat, and a time signature of 2/4. The first staff starts with a tempo marking of quarter note = 80. The second staff features a triplet of eighth notes. The third staff contains a fermata over a whole note. The fourth staff begins with a treble clef, a key signature of one flat, and a time signature of 2/4. The fifth staff contains a fermata over a whole note. The sixth staff begins with a treble clef, a key signature of one flat, and a time signature of 2/4. The seventh staff contains a fermata over a whole note. The eighth staff begins with a treble clef, a key signature of one flat, and a time signature of 2/4. The ninth staff contains a fermata over a whole note. The tenth staff begins with a treble clef, a key signature of one flat, and a time signature of 2/4.

TAKSİM VE DEVAM

The image displays a musical score for a piece titled 'TAKSİM VE DEVAM' and 'KARAR'. The score is written on ten staves of music, each beginning with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The first section, 'TAKSİM VE DEVAM', spans the first nine staves. The tenth staff is labeled 'KARAR'. The music features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. The notation includes various accidentals and ornaments, such as trills and grace notes. The piece concludes with a double bar line and repeat dots.

Resim 30: Hamza Ağa'nın saba Mevlanâ/ Mevlevîhane peşrevi

2.3.3.9. Abdürrahim Künhi Dede (d. 1769- ö. 1831)

Yenikapı Mevlevîhanesi Şeyhi Ebubekir Dede'nin en küçük oğludur. Güzel sesli olan Künhi Dede iyi bir mûsıkî eğitimi almış, Mevlevîhanenin kudümzen başı olmuştur. “ Künhî” mahlasıyla şiirler yazmıştır. En önemli eseri hicaz makamından besteli Âyin-i şerifi'dir. Nühüftten bestelediği unutulmuştur. Anberefşan makamını terkiib etmiş, bu makamdan iki saz eseri günümüze gelebilmiştir.⁸⁸

2.3.3.10. Sultan II. Mahmud (d. 1785- ö. 1839)

Bestekâr, tanbûrî, neyzen, hanende, şair ve hattat olan Sultan, Mevlevîdir. Amcası Sultan III. Selim'den fevkalade etkilenmiş ve Türk mûsıkîsini himaye etmiştir. “ Adlî” mahlasıyla şiirler yazmıştır. Divan edebiyatı anlayışı içinde halk şiirine yakın şiirleri vardır. Şiirlerinin bir kısmını kendisi bestelemiştir. Günümüze yirmi sekiz eseri gelebilmiştir. Keçecizâde Mehmed Vasfi ve Kazasker Mustafa Rakım'dan hat dersleri almış, sülûs ve nesih hattatıdır.⁸⁹

⁸⁸ Öztuna 1990, **age.**, C.I, s.21. Özalp, **age.**, C.I, s.513. Küçük, **age.**, s.120. Özcan, **agm.**, s:40. Erdemir, **age.**, s.267. MERMER, Ayşe Nur, 2008, On Dokuzuncu Yüzyıl Mevlevî Şairleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarih Ve Sanatları(Türk-İslâm Edebiyatı) Anabilim Dalı.

⁸⁹ Özalp, **age.**, C.I, s.512. Öztuna 1990, **age.**, C.II, s.7. Küçük, **age.**, s.51,439. Erdemir, **age.**, s.70. Önkaş, **age.**, s.382.

HICAZ "Kalender,"

3 7 3 7 . 1

EBRÜLERİNİN ZAHMI NİHANDIR CİĞERİM

LA EDRI

AKSAR

AKSAR

LA EDRI

AH EB - RUH
GÜL RUH

LE - RI NİN ZAH MI Nİ - HAN
LE - RI NİN HAN DE - LE RI

DİR ÇEŞ Cİ - GE - RİM DE - A - MAN A - MAN
Mİ TE - RİM DE

SEV - DA

YI MU HAB BET E - Sİ - YOR ŞİM - Dİ SE - RİM - DE TAK - Dİ - RE NE

ÇA RE BU DA VAR

MIŞ KA - DE RİM DE - A - MAN A - MAN

EBRÜLERİNİN ZAHMI NİHANDIR CİĞERİMDE
GÜL RÜHLERİNİN HANDELERİ ÇEŞM.İ TERİMDE
SEVDA YI MUHABBET ESİYOR ŞİMDİ SERİMDE
TAKDİRE NE ÇARE BU DA VARMIŞ KADERİMDE

Resim 31: Sultan II. Mahmud'un hicaz kalenderi eseri

2.3.3.11. İsmail Dede Efendi (d. 1778- ö. 1846)

İstanbul'da doğmuş, babasının hamamcı olması sebebiyle Hammamizade olarak bilinen bestekârın adı İsmail'dir. Öğrenimi sırasında sesinin güzelliği farkedilip ilahici başı olan İsmail Dede'nin ilk hocası Uncuzade Mehmet Efendi'dir. Yenikapı Mevlevîhanesi Şeyhi Ali Nutki Dede'ye intisab ederek Mevlevî oldu. Mûsikîdeki başarısı her geçen gün hızla ilerlemekte ve Sultan III. Selim'in fevkalade dikkatini çekmekteydi. Na't-han, neyzen ve hanendeydi saray hanendeliğine getirildi. Kendisine ait bir hücre verildi ve burada öğrenci yetiştirmeye başladı. Dellalzade İsmail Dede, Eyyûbi Mehmet Bey ve Zekai Dede değerli öğrencilerindedir. Musahipliğe yükseldi. Sermüezziniğe yükseldiği dönem en verimli dönemi oldu. Saba, neva, bestenigâr, sababuselik, hüzzam, ferahfeza ve Şevk u Tarab Âyin-i Şerifleri besteledi. Günümüze ikiyüz seksensekiz eseri gelebilmiştir.⁹⁰

2.3.3.12. Edhem Ağa (d. ?- ö. 1850)

Hakkında fazla bilgi bulunmamakla birlikte günümüze sadece buselik-aşiran ağır aksak semaisi gelmiş olan Edhem Ağa Mevlevî mûsikîşinaslarımızdandır.⁹¹

2.3.3.13. Said Dede (d. 1803- ö. 1853)

Neyzen ve bestekâr olan Said Dede Beşiktaş Mevlevîhanesi Şeyhi Mahmud Dede'nin oğludur. Asıl adı Mehmed Said'dir. Eğitimi bitince Ermenek Mevlevîhanesi'nde önce Neyzen başı sonra Şeyh oldu. Kardeşi Neyzen Salih Dede, oğlu Yusuf Paşa'dır. Günümüze dört eseri gelebilmiştir.⁹²

2.3.3.14. Mustafa Nakşi Dede (d. ?- ö. 1854)

Edirneli Mevlevî neyzen, hattat, şair ve bestekâr. Tasavvuf, mûsikî, Arapça, Farsça, hat ve edebiyat öğrenen Nakşi Dede Konya'ya gitti. Burada çilesini tamamlayıp Mevlevî Dedesi oldu. Sonra Mısır'a tayin edilip Kahire Mevlevîhanesi Kudümzenbaşısı ardından da Şeyh oldu. Şair olan Nakşi Dede Türkçe ve Farsça rubailer yazmıştır. Şedd-i araban makamındaki Mevlevî Âyin-i Şerifi Nakşi Dede'ye aittir. Bunun haricinde bir peşrev bir de saz semaisi günümüze gelebilmiştir.⁹³

⁹⁰ Öztuna 1990, *age.*, C.I, s.394 – 400. Özalp, *age.*, C.I, s.531-546. SALGAR, Fatih, Dede Efendi, 2004, Ötüken Yayınları, İstanbul, s.33,100. İnal, *age.*, s.133-160.

⁹¹ Öztuna 1990, *age.*, C.I, s.243.

⁹² Öztuna 1990, *age.*, C.II, s.252.

⁹³ Küçük, *age.*, s.383. Öztuna 1990, *age.*, C.II, s.98. Özalp, *age.*, C.I, s.548.

2.3.3.15. İsmail Dede (d. 1808- ö. 1860)

İstanbulu olan İsmail Dede Şeydâ Neyzen olarak bilinir. Galata Mevlevîhanesi Şeyhi Kudretullah Dede'ye intisab ederek Mevlevî dedesi olduktan sonra kudretli bir neyzen olduğu için bütün Mevlevîhanelerde neyzenbaşı olarak kabul edilmiştir. Kahire'ye gidip ora Mevlevîhanesinde de bulunmuştur. Günümüze otuz iki eseri gelebilmiştir.⁹⁴

2.3.3.16. Mehmet Salih Efendi (d. 1807- ö. 1862)

Hakkında fazla bilgi bulunmamakla birlikte, Suyolcu olarak anılan Salih Efendi, bestekâr, şair, mevlidhanve hanenedir. Günümüze yirmi eseri gelebilmiştir.⁹⁵

2.3.3.17. Ziver Paşa (d. 1794 – ö. 1862)

İstanbulu şâir, müzisyen, devlet adamı olan Ziver Paşa'nın babası Enderûni Hacı Hasan Ağazâde Mehmet Sadık Münir Efendi, annesi Feyzullâh Efendizâde Vâhîde Hanım'dır. Şeyh Gâlib'in sutoğlu olan Ziver Paşa'nın esas adı Ahmet Sâdık'tır. Yenikapı Dergâhı'nda Mevlevîliğe intisab ederek eğitim görmüş, kâtip yardımcılığından başlayan çalışma hayatı meşakkatli süreçlerden sonra devletin farklı kademelerinde görevler alarak devam etmiş vezirliğe kadar gelmiştir. En son görev yeri olan Medine'de vefat etmiş ve Hz. Osman'ın yakınına defn edilmiştir. Oğulları Selâhaddin ve Bahâeddin beylerdir. Bahâeddin Bey babasının şiirlerini toplayıp Ziver Paşa adına “ Âsâr-ı Ziver Paşa” adıyla neşretmiştir. Ziver Paşa tarih düşürme ve kitabe yazmakla mahirdir. Mûsikîde günümüze eseri gelmemiştir.⁹⁶

“Rezm-i gam içre olalı mansûr şâh-ı ney

Bezm-i tarabda ceys-i nağamdır penâh-ı ney

Mutrib tarik-i semt-i Hicâz'a revân olur

Oldukca râh-ı râst ona şâh-râh-ı ney

...

Ziver nevâ-yı âhî çeker bülbülân o gül

La'lin ederse zînet-i tarf-ı külâh-ı ney”⁹⁷

⁹⁴ Küçük, **age.**, s.391. Öztuna 1990, **age.**, C.I, s.393. Özalp, **age.**, C.I, s.568.

⁹⁵ Öztuna 1990, **age.**, C.II, s.258.

⁹⁶ Erdemir, **age.**, S.522. Öztuna 1990, **age.**, s.529. Önkaş, **age.**, s.392

⁹⁷ MERMER, A., Hidayetoğlu, A.S., Erdoğan, M., Keskin, N., 2009, Osmanlı Şiirinde Mevlâna Övgüleri ve Mevlevîlik Unsurları, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. S.219

2.3.3.18. Hâşim Bey (d. 1815- ö. 1868)

İstanbulda doğdu. Sultan II. Mahmut döneminde daha sekiz yaşlarındayken Enderuna başladı. Dede Efendi ve Dellalzade'den faydalandı. Sultana musahipliğe yükseldi ve ser hanende olarak saray fasıl heyet başı oldu. Sultan Aziz zamanında müezzinbaşı oldu. Beşiktaş Mevlevîhanesi Şeyhi Hasan Nazif Efendiye intisab edip Mevlevî, Eyüp Bahariye Bektaşî Dergâhı Şeyhi Hafız Babaya intisab ederek Bektaşî olmuştur. Hacı Arif Bey, Bolahenk Nuri Bey, Hacı Faik Bey öğrencilerindedir. Tarz-ı Nevin makamını terkiib etmiş olan Haşim Bey'in ilk bölümünde mûsikî nazariyesi, ikinci bölümünde de antoloji mahiyetinde eserleri toplamış olduğu "Hâşim Bey Mecmuası"nı Sultan Abdülaziz'e sunmuştur. Hanendeliğiyle bilinen Haşim Bey'i mürşidlerine ve o dönem padişahlara yazmış olduğu Medhiyeleri meşhurdur. Suznak ve şehnaz makamında Âyin-i Şerif bestemiştir. Günümüze seksen üç eseri gelebilmiştir.⁹⁸

⁹⁸ Öztuna 1990, *age.*, C.I, s.335-337. Özalp, *age.*, C.I, s.562. İnal, *age.*, s.185. SALGAR, Fatih, 2005, 50 Türk Müziği Bestekârı", Ötüken Yayınları, İstanbul., s.213.

T R T
Müzik Dairesi
T S M

BESTENİGÂR ŞARKI

USULÜ AĞIR AKSAK

KAÇMA MECBÜRUNDAN EY ÂHÜ-Yİ VAHŞİ ÜLPET ET

MÜZİK HÂŞİM BEY

SÖZ - ALİ ŞEFKATİ BEY

♩ : 72

Aytaç ERGEN

T R Y
Gölk Dalrası
T S M

(Saz... ..)

Aranöğmesi

CA NIM

1

2

S. TEKİN

KAÇMA MEÇBÜRUNDAN EY ÂHÜ-Yİ VAHŞİ ULFET ET
GAYRİ BU BİGÂNELİKDEN GEÇ VEFÂYI ÂDET ET
BEZME GEL SERMEST-İ HİCRİN NEŞ'E-YÂB-İ VUSLAT ET
ŞARKI SÖYLE, RAKSA ÇIK, SAKİLİK EYLE, SOHBET ET

Mecbûr: Zorunda olan, mecazen başık
Âhü-yi vahşî: Vahşî Ceylân, mecazen ürkek
güzel
Bigâne: İlgisiz
Bezmi: Meclis
Sermest-i hicr: Ayrılık sarhoşluğu
Neş'e yâb-ı vuslat: Kavuşma neşesi

Vezni: Fâ' ilâîlun / Fâ' ilâîlun / Fâ' ilâîlun / Fâ' ilun

Resim 32: Haşim Bey'in bestenigâr şarkısı

2.3.3.19. Nesib Dede (Mehmed) (d. ?- ö. 1869)

Konyalı olan Nesib Dede dergâhın aşçıbaşı olarak görev yapmıştır. Unutulmuş olan Suz-i Dil Mevlevî Âyin-i Şerif bestelemiştir.⁹⁹

2.3.3.20. Nizamettin Dede (d. ?- ö. 1869)

Edirne Mevlevîhanesi Şeyhi Ahmed Dede'nin oğlu olan Nizamettin Dede dergâhta eğitimini tamamlayıp, mûsikî ve ney öğrenmiştir. Edirne, Aydın ve Konya Mevlevîhanelerinde neyzenlik yapmıştır. Saz ve söz eserleri bestelemiştir. Günümüze eseri ulaşmamıştır.¹⁰⁰

2.3.3.21. İsmet Ağa (d. ?- ö. 1870)

Tanburi olan bestekârimız enderunda yetişmiş, Sultan II. Mahmut, Sultan Abdülmecid ve Sultan Abdülaziz'in saray heyetlerinde tanburi olarak görev yaptı. Hünkâr musahibi oldu. Mevlevî olan İsmet Ağa İsfahan, müstear ve rahatfeza makamlarında âyin bestelemişse de bu eserler unutulmuştur. Günümüze altmış eseri gelebilmiştir.¹⁰¹

⁹⁹ Öztuna 1990, *age.*, C.II, s.106.

¹⁰⁰ Özalp 2000, *age.*, s. 519.

¹⁰¹ Öztuna 1990, *age.*, C.I, s.372.

Usûl: Aksak

FERAHNÂK ŞARKI

İsmet Ağa

An sevdi cā nun sim di bir nev ras
rî — VAZ — Şe me ben zer cis ni pā ki
her ye ri — VAZ — rî — VAZ —
— Bîr me mi şes ni fe lek çok tan
rî — VAZ —

Sevdi cânım şimdi bir nevrâs perâ
Şîme benzer cism-i pâki, her yeri
Görmemiş çâşm-i felâk çoktan berî
Şîme benzer cism-i pâki, her yeri

Göz süzüp geldikçe bîzme ol civân
Âşık-ı üftâdesi ayâr figân
Vardır ol şükun yüzünde hüsn ü ân
Şîme benzer cism-i pâki her yeri

Df. 30/1488

Muallim İsmail Hakkı Başın TRT. deki
koleksiyonundan yazıldı.
İsmet Ağa

Resim 33: İsmet Ağa'nın ferahnâk şarkısı

2.3.3.22. Yekta Dede (d. ?- ö. 1870)

Hakkında fazla bilgi bulunmamakla birlikte, Mevlevî Derviş Yektâ Dede'nin günümüze Sûz-i Dil makamında bir peşrevi gelebilmiştir.¹⁰²

2.3.3.23. Ârif Hikmetî Dede (d. ?- ö. 1874)

Bestekâr olan Ârif Hikmetî Dede Üsküdar Mevlevîhanesi Şeyhliği yapmıştır. Mahur makamında bestelediği Âyin-i Şerifi unutulmuştur.¹⁰³

2.3.3.24. Mehmed Efendi (d. ?- ö. 1875)

Balıkçı sıfatıyla tanınan Mevlevî Mehmed Efendi şarkı bestekâridir. Hacı ÂrifBey'den önceki şarkı bestekâridir. Günümüze elli dört adet saz ve söz eseri gelebilmiştir.¹⁰⁴

2.3.3.25. Kâmil Dede (d. ?- ö. 1875)

Mevlevî olan bestekârimiz Tanbûrî'dir. Yegâh Mevlevî Âyini Şerifi unutulmuştur. Günümüze gelen eseri hicaz makamındaki ninnidir.¹⁰⁵

2.3.3.26. Mustafa Câzîm Dede (d. ?- ö. 1875)

Manisalı Mevlevî bestekâr. Hicazkâr makamında Âyin-i Şerifi günümüze gelebilmiştir.¹⁰⁶

2.3.3.27. Âlim Dede (d. ?- ö. 1880)

Hakkında fazla bilgi bulunmamakla birlikte, Mevlevî mûsikîşinastır. Günümüze bir ilahisi gelebilmiştir.¹⁰⁷

2.3.3.28. Ziya Dede (d. ?- ö. 1880)

Gelibolu Mevlevîhanesi neyzenbaşısı olan Ziya Dede Dağı Baba türbesi türbadarlığı yapmıştır.¹⁰⁸

2.3.3.29. Necib Dede (d. ?- ö. 1883)

Selanikli olan Necip Dede Selanik Mevlevîhanesi neyzenlerindedir. Suznâk Âyin-i Şerifi kaybolmuştur. Günümüze iki ilahisi gelebilmiştir.¹⁰⁹

¹⁰² Öztuna 1990, *age.*, C.II, s.497.

¹⁰³ Öztuna 1990, *age.*, C.I, s.110

¹⁰⁴ Öztuna 1990, *age.*, C.I, s.318.

¹⁰⁵ Öztuna 1990, *age.*,C.I, s.420.

¹⁰⁶ Öztuna 1990, *age.*,C.II, s.76.

¹⁰⁷ Öztuna 1990, *age.*,C.I, s.49.

¹⁰⁸ Özalp 2000, *age.*,C.I, s. 520.

¹⁰⁹ Öztuna 1990, *age.*,C.II, s.103.

2.3.3.30. Yusuf Paşa (d. 1821- ö. 1884)

Saz eseri bestekârı ve ney virtüözüdür. Beşiktaş Mevlevîhanesi'nde doğdu ve büyüdü. Babası şeyh Said Dede'dir. Ney sazını babasından öğrenen Yusuf Paşa dergâha neyzen başı oldu. Çile çıkardıktan sonra Mevlevî oldu. Müzik-i humayuna girdi. Sultan I. Abdülmecid kendisini musahip ve mabeynci yaptı. Sultan Abdülaziz Han ney hocası olan Miralay Yusuf Bey'i Mirlivalığa (tümgeneral) yükseltti ve askeri mızıkaların ıslahı ve okulun açılmasıyla görevlendirdi. Yine Sultan Aziz Han döneminde Ferikliğe (korgeneral) yükseldi. Ondokuzuncu asır saz eseri bestekârlarının en önemlilerindedir. Peşrevlerinde devr-i kebir usulünü tercih etmiştir. Bunun sebebi de Mevlevî âyinlerinin başında icra edilebilmesi için bestelemiş olmasıdır. Günümüze kırk yedi eseri gelebilmiştir.¹¹⁰

¹¹⁰ Özalp, **age.**, C.I, s.586. Öztuna 1990, **age.**,C.II, , s.503 – 504. İnal, , **age.**, s.385. Güntekin, , **age.**, s.39.

SEGÂH PEŞREVİ

USÛLÜ Davn-i kâfir

MÜZİK : Yusuf Peşta

72

TESLİM

2. Hâne

2. HANE

SEGÂH PEŞREVİ
2.

2 HÂNE

KARAR

Yusuf Paşa

Resim 34: Yusuf Paşa'nın segâh peşrevi

2.3.3.31. Osman Bey (d. 1816- ö. 1855)

Saz eseri bestekârı ve tanburi olan Osman Bey istanbulludur. Tanburi Zeki Mehmet Ağanın oğludur. Sultan II. Mahmud tarafından Enderun-ı Hümayuna alınmıştır. Burada kısa sürede hanende mülazımı sonrada çavuş rütbesine çıkmıştır. Döneminin önemli saz eseri bestekârı olan Osman Bey Mevlevîdir. Galata Mevlevîhanesi'ne devam eder ve mukabelelerde muntazaman tambur çalardı. Günümüze kırkaltı eseri gelebilmiştir.¹¹¹

¹¹¹ Öztuna 1990, **age.**, C.II, s.167 – 168. Özalp, **age.**, C.I, s.587. İnal, **age.**,s.279. Güntekin, **age.**,s.37. Salgar, 2005, **age.**, s.220.

HÜZZÂM PEŞREVİ

USULÜ : DEVR-İ KEBİR

MÜZİK : Osman Boy

The musical score for HÜZZÂM PEŞREVİ is written in 2/4 time and one sharp (F#) key signature. It consists of 11 staves of music. The notation includes various rhythmic values such as quarter, eighth, and sixteenth notes, along with rests and accidentals. The piece concludes with a 'TESLİM' (Taslim) sign, indicating the end of the composition.

HÜZZÂM PEŞREVİ

The image displays a musical score for the piece "HÜZZÂM PEŞREVİ". The score is written on ten staves of music, all in the key of G major (one sharp). The notation includes various rhythmic values, accidentals, and ornaments. Key markings include "2. HÂME" on the second staff, "2. HÂMEYE" on the third staff, and "KARAR" on the tenth staff. The score concludes with the word "GEMİTİRİK" at the bottom right.

Resim 35: Tanbûrî Büyük Osman'ın hüzzam peşrevi

2.3.3.32. Salim Bey (d. 1829- ö. 1885)

Üsküdarlı, neyzen ve bestekârdır. Hacı Faik Beyin ağabeyi olan Salim Bey Sadi, Mevlevî ve Rifai'ydi. Üsküdar Mevlevîhanesi Neyzenbaşısı olan Salim Bey mansur ney üflemede mahirdi. Tercî-i bendler yazmıştır. En önemli bestesi hicaz makamındaki peşrev formundaki eseridir. Günümüze on bir eseri gelebilmiştir.¹¹²

¹¹² Öztuna 1990, *age.*, C.II, s.259. Özalp, *age.*, C.I, s.582.

HİCAZ PEŞREV

USÛL : FAHTE

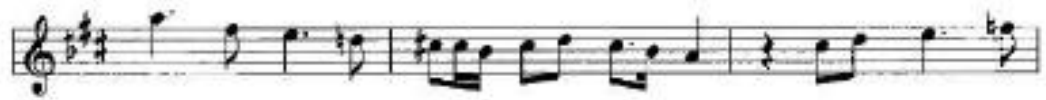
BESTE : NEYZEN SALİM BEY

The musical score is written in G major (one sharp) and 2/4 time. It consists of 11 staves of music. The first seven staves are the main melody, and the last four staves are a *Mıldırım* section, indicated by the symbol Mıldırım and a double bar line with a flourish. The notation includes various rhythmic patterns and melodic lines typical of the Hıcaz Peşrev style.

2 HANEYE 3. HANEYE 4 HANEYE KARAR

2. HANE

3. HANE

The image displays a musical score for a piece titled "hicaz peşrevi" by Neyzen Salim Bey. The score is written on 12 staves of music, all in a single key signature of two sharps (F# and C#) and a 2/4 time signature. The notation includes various rhythmic values such as eighth and sixteenth notes, rests, and accidentals. The piece concludes with a double bar line and a repeat sign (two dots) at the end of the final staff. A section labeled "4. HANE" begins on the sixth staff, indicating a specific structural unit within the composition.

Resim 36: Neyzen Salim Bey'in hicaz peşrevi

2.3.3.33. Hasip Dede (d. ?- ö. 1887)

Erzurumlu olan Hasip Dede Mevlevî bestekârlardandır. Günümüze altı eseri gelebilmiştir.¹¹³

GÜLZAR (Rast Mâye) PEŞREV

USÛL: DÜYEK

BESTE: ERZURUMLU
HASİB DEDE

Birinci Hane

Musical notation for the first hane of the Gulzar (Rast Mâye) Peşrev, consisting of five staves of music in 8/8 time, starting with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The notation includes various rhythmic values and rests, with a double bar line and repeat sign at the end of the first staff.

Mulazeme §

Musical notation for the mulazeme section of the Gulzar (Rast Mâye) Peşrev, consisting of two staves of music in 8/8 time, starting with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The notation includes various rhythmic values and rests, with a double bar line and repeat sign at the end of the second staff.

İkinci Hane

Musical notation for the second hane of the Gulzar (Rast Mâye) Peşrev, consisting of five staves of music in 8/8 time, starting with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The notation includes various rhythmic values and rests, with a double bar line and repeat sign at the end of the fifth staff.

¹¹³ Öztuna 1990, age.,C.I, s.335

Üçüncü Hane

Dördüncü Hane

Resim 37: Hasib Dede'nin "Gülzâr Peşrev" bestesi

2.3.3.34. Rifat Bey (d. 1820- ö. 1888)

Bestekâr ve sermüezzindir. Hammamizade Dede Efendi'nin kızının oğludur. Rifat Bey'in babası Tanburi Keçi Arif Ağa'dır. Küçük yaşta Enderun'a girmiş ve burada eğitim görmüştür. Dedesi gibi Mevlevî olmuştur ve iki Âyin-i Şerif bestelemiştir. (Ferahnak ve Neveser) Sultan II. Mahmud zamanında girdiği saray görevinde, Sultan II. Abdülhamit dönemine kadar sırasıyla; musahip, müezzinbaşı, Enderun mûsikî müderrisliği, Fasl-ı Hümayun serhanendesini görevlerinde bulundu. O dönemde kurulan Mızıkâ-i Hümayun Türk Mûsikîsi'nin müdürlüğünü yaptığı sırada miralaydı. Sultan II. Mahmuda ithafen terkiib ettiği muhayyerkürdî makamı vardır. Rifat Bey'in günümüze üçyüz otuzdört eseri gelebilmiştir.¹¹⁴

¹¹⁴ Öztuna 1990, *age.*, C.II . s.235. Özalp, *age.*, C.I, s.584. İnal, *age.*, s.247. Salgar, *age.*,s.229.

HİCÂZ ŞARKI

NIÇİN BÜLBÜL FİGÂN EYLER BAHÂR EYYÂMIDIR ŞİMDİ

MÜZİK : Rifat Bey
SÖZ : -

USÛLÜ : Cürcuna

NI ÇIN BÜL BÜL Fİ GÂN EY
LER BA HÂR EY YÂ
MI DIR ŞİM DI (SAZ - - - -) DI (SAZ - - - -)
A ÇIL MIŞ GON CE LER GÜL
LER ME SÂR EY YÂ
MI DIR ŞİM DI (SAZ - - - -) DI (SAZ - - - -)
HE ZÂR Â SÂ Fİ GÂN ET
ME GÖ NÜL ŞEV KİY LE HAN DÂN
OL (SAZ - - - -) OL (SAZ - - - -) DI (SAZ - - - -)

NIÇİN BÜLBÜL FİGÂN EYLER BAHÂR EYYÂMIDIR ŞİMDİ
AÇILMIŞ GONCELER GÜLLER MESÂR EYYÂMIDIR ŞİMDİ
HEZÂR ÂSÂ FİGÂN ETME GÖNÜL ŞEVKIYLE HANDÂN OL
AÇILMIŞ GONCELER GÜLLER MESÂR EYYÂMIDIR ŞİMDİ

Resim 38: Rifat Bey'in hicaz şarkısı

2.3.3.35. Salih Dede (d. 1823- ö. 1888)

Bestekâr olan Salih Dede neyzenidir ve bu sazı icra etmeyi ağabeyi Said Dededen öğrenmiştir. İstanbullu olan Salih Dede mızık-a-i humayunda mûsikî eğitimini tamamlamış, çile çıkarttıktan sonra dedelik ünvanı almıştır. Beşiktaş, Bahariye ve Kasımpaşa Mevlevîhaneleri'nde neyzenbaşılık yapmıştır. Kaymakam (yarbay) rütbesiyle Mızık-i Hümayu'ndan emekli olmuştur. Terkib ettiği makamın adı “ Güldeste” dir. Şedd-i arabanmakamında âyin-i Şerif bestelemiş olan bestekârımızın günümüze yirmi sekiz eseri gelebilmiştir.¹¹⁵

¹¹⁵ Öztuna 1990, *age.*,C.II, s.257 – 258.

GÜLDESTE PEŞREV

USUL: MUHAMMES

BESTE: DEDE SALİH EFENDİ

Birinci Hane

Musical notation for the first section of the piece, consisting of four staves of music in G major and 3/4 time. The notation includes various rhythmic values and accidentals.

Mülâzeme %

Musical notation for the second section of the piece, consisting of seven staves of music. The notation includes various rhythmic values and accidentals. The section ends with a double bar line and the word "SON".

İkinci Hane

Musical notation for the third section of the piece, consisting of four staves of music. The notation includes various rhythmic values and accidentals. The section ends with a double bar line and a % symbol.

Üçüncü Hane

Dördüncü Hane

Resim 39: Salih Dede'nin güldeste peşrevi

2.3.3.36. Hacı Fâik Bey (d. 1831- ö. 1891)

İstanbul Üsküdar'da doğduğu bilinen Hacı Fâik Bey küçük yaşta Enderuna alınıp orada eğitim gören mûsikîşinaslarımızdandır. Hocası Dellalzade İsmail Efendi'dir. Ney ve Girift sazlarına hâkim olan Faik Bey hanendeliğiyle tanınmış iyi bir bestekârdır. Kız Sanayi Mektebi'nin ve Haseki Hastanesi'nin müdürlüklerini yapmıştır. Fâik mahlasıyla şiirler yazmış ve bunları "Fâiku'l-Âsâr adında güfte mecmuasında yayınlamıştır. Sâidi ve Mevlevî olan Hacı Faik Bey'inyegah makamından bestelediği âyin-i Şerif unutulmuş, düğâh makamından olanı bilinmektedir. Günümüze yüz yetmiş eseri gelebilmiştir.¹¹⁶

¹¹⁶ Öztuna 1990, *age.*, C.I, s.281 – 284. Özalp, *age.*, C.I, s. 628. İnal, *age.*, s.184. Salgar, *age.*, s.276.

ACEM AĞIR SEMAİ Hacı Faik Bey

Ah e- sen... dim- sîn ni a- sen ma- Cî- hare- ye fi- kan- ye fi- kan-
 da- in- i- rüm- ti- ba- rum var- ti- ha- rim sa sen- den- dir
 Ah be- nim ca- num a cî
 va- num i- te- ba- rum var öm- İrim- de ka- rum hi
 Sa sen- den- dir den- dir
 Ah be- nim fey- zî ha- ya- tem ha- sı- lu- ru- hî
 re- va- nam- sul

Efendimsin cihanda fikrârim varsa Sendendir
 Meyân-ı aşıkanda, iştiharum varsa Sendendir
 Benim feyzi hayatım, hasılâ rûhî revânımsın
 Eğer sermaye-i ömrümde kârım varsa Sendendir

Dr. Alâeddin Yavaşca Koleksiyonu

Resim 40: Hacı Faik Bey'in acem ağırsemâî şarkısı

2.3.3.37. Aşkî Bey (d. 1840- ö. 1892)

Beylikçi Hacı Salih Ağa'nın oğludur. İstanbul'da doğmuş ve yetişmiştir. Mûsikî hocası Zekâi Dede Efendi'dir. Babasından kalan mirası eğitimine vakfederek Farsça, Arapça, edebiyat ve mûsikî öğrenmiştir. Mevlevî olan Âşki Bey'in Hüseyinî-âşiran makamınad âyin-i Şerifi bulunmaktadır. Nikriz makamındaki Âyinini bestelerken vefat ettmiştir. Günümüze onbeş eseri gelebilmiştir.¹¹⁷

¹¹⁷ Öztuna 1990, *age.*, C.I, s.120. Özalp, *age.*, C.I, s. 584.

DÜYEK

DUGAH
(ilâhi)

ALİ BEY

Mef . tûn . e de li . ben de si ni
şâ . hi di lev . lâk
al di . be . ni . sev . dâ
Kıl di . se . ri . pür dü dümu . âh
ri ze i fet . râk
bir . kâ . kü li râ . nâ (ah)
Ref . et . se ne gami . aş ki ka mu
veh . mü ha ya . li
bu . â . le . mi . dil . den

Meftûn edeli bendesini şahid-i Levlak
Aldı beni sevdâ

Kıldı ser-i pür-dûdumu âh rîze-i fetrâk
Bir kâkül-i ra'nâ

Ref' etee ne gam aşkı kamu vehm ü hayâli
Bu âlem-i dilden

Âteş düşe bir yerde kalır mı hüsn haşâki
Lâbüd eder efgân (?)

Ey şahid-i gayb al elini HAKKI-i zârın
Ödürme gamınla

Celâd-ı gamın eylemeden menzillini hâk
Kıl lutf ile ihyâ (2)

Resim 41: Ali Aşkî Bey'in dügâh ilahisi

2.3.3.38. Behlül Efendi (d. ?- ö. 1895)

İstanbul'da olduğu bilinen Behlül Efendi Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi Osman Selahaddin Dede'ye intisab ederek Mevlevî olmuştur. Aynı dergâhta olan hocalardan eğitimini geliştirdi. Behlül Efendi hanendeliğiyle tanınan ve beğenilen bir mûsikîşinastır. Günümüze üç eseri gelebilmiştir.¹¹⁸

2.3.3.39. Zekâi Dede (d. 1825- ö. 1897)

İstanbul'da doğmuş, küçük yaşta kur'an ve hat dersleri alarak hafız olmuştur. İlk mûsikî hocası Eyüplü Mehmet Efendi'dir ki o da Hammamizade İsmail Dede'nin öğrencisidir. Zekai Dede böylelikle Dede Efendi'den yararlanabilmiştir. Uzun yıllar Mısır'da bulunan Zekai Dede “ Şuğul” ilahileri üzerinde çalışmış ve besteler yapmıştır. Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi Osman Selahaddin Dede'ye intisab ederek Mevlevîlik yolunu seçti. Bahariye Mevlevîhanesi'ne kudümzen başı olduğunda Darüşşafaka Mektebi'nde hocalık yapıyordu ki bu sebeple “ Hoca Zekai Dede” diye anılan bestekârimızdır. Türk mûsikîsinin klasik eserbesteleyen son bestekâridir. Hemen her formda eser bestelemiş olan Zekai Dede klasik üslubdan hiçbir zaman vazgeçmemiştir. Ali Şirugani'den sonra en çok dini eser besteleyen kişidir. Beş adet Mevlevî âyin-i Şerifi vardır. Günümüze iki yüz altmış kadar eseri gelebilmiştir.¹¹⁹

¹¹⁸ Öztuna 1990, *age.*, C.I, s.151. Özalp, *age.*, C.I, s:624, Küçük, *age.*, s.386, İnal, *age.*, s.104.

¹¹⁹ Özalp, *age.*, C.I, s.618. Öztuna 1990, *age.*, C.I, s.511. Güntekin, *age.*, s.40. Salgar, *age.*, s.236. İnal, *age.*, s.46. Küçük, *age.*, s.380.

HICAZKÂR YÜRÜK SEMÂİ
BÜLBÜL GİBİ PÜR OLDU CİHAN NAĞMELERİMDEN

USÛLÜ : YÜRÜK SEMÂİ

BESTE
ZEKÂİ DEDE

BÜLBÜL GİBİ PÜR OLDU CİHAN NAĞ ME LE RİM
BÜ BÜ Yİ VE FÂ GÖR ME DİM OL VERD İ TE RİM
KİS TER OL UR ÇER HI KE M NE ŞE RE RİM

DEN DEN DEN NAĞ ME LE RİM DEN (Saz)) GEL
DEN DEN DEN VERD İ TE RİM DEN
DEN DEN DEN AH ŞE RE RİM DEN

SER Vİ RE VAN (Saz) GEL GON CA DE HAN (Saz) GEL

KA ŞI KE MAN KE MAN KE MAN KE MAN A MAN GEL HİÇ
(SON)

GEL NERM EY LE YE MEZ SENG İ Dİ Lİ YA Rİ E ĞER

Çİ YA Rİ E ĞER Çİ (Saz) GEL

SER Vİ RE VAN (Saz) GEL GON CA DE HAN (Saz) GEL

KA ŞI KE MAN KE MAN KE MAN KE MAN A MAN GEL HÂ D.C.

BÜLBÜL GİBİ PÜR OLDU CİHAN NAĞMELERİMDEN
HİÇ BÜY-İ VEFÂ GÖRMEDİM OL VERD-İ TERİMDEN
NERM EYLEYEMEZ SENG-İ DİL-İ YÂR-İ EĞERÇİ
HÂKİSTER OLLUR ÇERH-İ KEMİNE ŞERERİMDEN

VEZNİ : Mef 0 lü - me fâ l ü - me fâ l ü - fe 0 lün

Resim 42: Zekai Dede'nin Hicazkâr Yürük Semai eseri

2.3.3.40. Cemal Dede (d. 1860- ö. 1899)

Babası kudümzen başı Ahmet Hüsametdin olan Cemal Dede neyzenidir. Şeyh Hüseyin Fahrettin ve Şeyh Abdülhalim Efendilerden ney ve mûsıkî öğrendi. Yenikapı Dergâhı neyzenbaşısı oldu. Rauf Yekta Bey'in ve Neyzen Hakkı Dede'nin ney hocasıdır.¹²⁰

2.3.3.41. Hüsameddin Dede (d. 1839- ö. 1900)

Asıl adı Ahmet olan dini eser bestekârlarımız Hüsametdin Dede, Cemal Dede'nin babasıdır. Cemal Dede babasından önce vefat etmiştir. Hüsametdin Dede Yenikapı Dergâhı'nda eğitim gördükten sonra Üsküp Mevlevîhanesi Şeyhi Niyazi Dede'ye intisab ederek Mevlevî oldu. İyi bir icracı ve kudümzen başı olarak ün yapan Hüsametdin Dede'nin rebab, keman ve sinekeman ile çığirtma da çalabildiği ifade edilmektedir. "Nâ'ti" mahlasıyla şiirler de yazmış olan bestekârımızın Rahatül Ervah makamından Âyin-i Şerifi mevcuttur.¹²¹

2.3.3.42. Raif Dede (d. ?- ö. 1903)

Kudümzenbaşısıdır. Galata Dergâhı'nda bu görevini sürdüren Raif Dede attarlıkta yapmıştır. Âyin-i Şerif okuyucusudur.¹²²

2.3.3.43. Aziz Dede (d. 1835- ö. 1905)

Üsküdar'da doğan Aziz Dede hem neyzen hem de bestekârdır. İntisabı Gelibolu Mevlevîhanesi'nde olmuş dedeliğini alarak İstanbul'a dönmüştür. Galata, Üsküdar ve Bahariye Dergâhları'nın neyzen başlığını yapmıştır. Günümüze yedi eseri gelebilmiştir.¹²³

¹²⁰ Öztuna 1990, *age.*, C.I, s.174.

¹²¹ Öztuna 1990, *age.*, C.I, s.357.

¹²² Öztuna 1990, *age.*, C.I, s.211.

¹²³ Özalp, *age.*, C.I, s.644. Öztuna 1990, *age.*, C.I, s.133. İnal, *age.*, s.93. Güntekin, *age.*, s.48. Özcan, *agm.*, s.45.

UŞŞAK SAZ SEMÂİSİ

USÛL: AKSAK SEMÂİ

BESTE: NEYZEN AZİZ BEDE

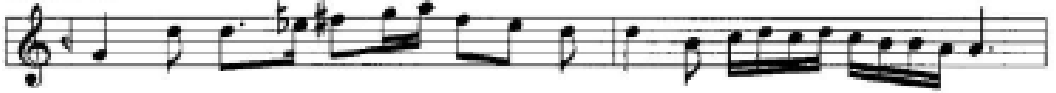
Birinci Hane

Melâzime

İkinci Hane

Üçüncü Hane

Dördüncü Hane

Resim 43: Aziz Dede'nin uşşak saz semaisi

2.3.3.44. Osman Lütfi Dede (d. ?- ö. 1905)

Hakkında detaylı bilgi bulunmayan Mevlevî bestekârımızın günümüze iki eseri gelebilmiştir.¹²⁴

2.3.3.45. Mehmet Celaledin Dede (d. 1849- ö. 1907)

Yenikapı Mevlevîhanesi haremindedoğan bestekârımız Osman Selahattin Dede'nin oğludur. Mûsikî bilgini, tanburi ve neyzendir. Mûsikîmizin nazari kısmıyla ilgilenen eski edvarları okuyarak bu günkü nazariyeye fevkalade katkısı dokunanbestekarımızın bu güne sadece düğâh makamından Âyin-i Şerifi gelebilmiştir. Şeyhî mahlasıyla şiirler yazmıştır.¹²⁵

2.3.3.46. Abdi Dede (d. ?- ö. 1908)

Halep'te doğan Abdi Dede Halep Mevlevîhanesi'nde yetişmiş, Manisa Mevlevîhanesi'ne neyzen olmuştur. 1896'da Konya'ya tayin edilerek vefatına kadar burada çalışmıştır. Günümüze iki eseri gelebilmiştir.¹²⁶

2.3.3.47. Mehmet Ataullah Dede (d. 1842- ö. 1910)

Galata Mevlevîhanesi'nde doğmuş, ilk ve orta tahsilinden sonra Beyazıt Medresesi'ne gitmiştir. Yüksel icazet diploması alan Ataullah Dede Arapça, Farsça, Fransızca, İtalyanca ve Almanca biliyordu. Kıbrıslı-zade İsmail Hakkı Efendi'den hat öğrenerek talik yazıda üstün başarı gösterdi. Galata Dergah'ı şeyhi olduktan sonra vefatına kadar bu vazifeyi ifa etti. Vefatından önce bir lûgat yazmaya başlamış olan Ataullah Dede çok iyi kanun ve ud icra ederdi. Bestesi olmayan Ataullah Dede bir mûsikî bilginiydi ve Türk mûsikîsi aralıklarını ölçen sonometreyi icad etti. Devrinin son Mevlevîlerindendi.¹²⁷

2.3.3.48. Nuri Bey (Bolahenk) (d. 1834- ö. 1910)

Mehmet Nuri Bey İstanbulludur. İlk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra çalışma hayatına başladı. Bab-ı Zaptiye İstinsak Dairesinde memurluk yaptıktan sonra başka resmi işlerde de görev alan Nuri Bey en son Tophane İstihkâm ve Muayene Dairesi Mümeyyizliğinden emekli olmuş, Meşkhane isimli bir eğitimhanede dersler vermeye başlamıştır. Gençliğinde birçok hocadan meşk etmiş

¹²⁴ Öztuna 1990, *age.*, C.I, s.172.

¹²⁵ Öztuna 1990, *age.*, C.I, s.173..Özalp, *age.*, C.I, s.647. Küçük, *age.*, s.131,387. İnal, *age.*,s.109. Erdemir, *age.*, s.450.

¹²⁶ Özalp, *age.*, C.I, s.515. Öztuna 1990, *age.*,C.I, s.9.

¹²⁷ Öztuna 1990, *age.*, C.I, s.123. Özalp, *age.*, C.II, s.42. Küçük, *age.*, s.98. İnal , *age.*, s.83. Özcan , *agm.*, s.41. Özsayiner, *agm.*, 1992

kuvvetli hafızası ve mûsikî ahlakıyla öğrendiği eserleri öğrencilerine geçmiştir. Hocaları Dellal-zade İsmail Efendi ve Şeyh Rıza Efendi'dir. Mevlevî olan Nuri Bey hanendeliğiyle meşhurdur, ney üflediği de bilinir. Buselik ve karcıgar makamlarından Âyin-i Şerifi vardır. “ Mecmua-yı Şarkiyat, Kârâh ve Nakşâ isimli mecmuasında on sekiz makamdan birçok eserin sözleri mevcuttur. Günümüze yetmiş dört eseri gelebilmiştir.¹²⁸

DUĞÂH SARKI
NEYLE ZABT ETSEM

AGIR AKSAK (♩=72) BOL ÂHENK NURİ BEY

NEYLE ZABT ETSEM DİLİ DİVÂNEMİ
GÂİB ETTİM DİDEDEN CÂNÂNEMİ.
TÂRÜMAR ETTİ YOK OLSUN LÂNEMİ
NAKARAT

Resim 44: Bolâhenk Nuri Bey'in düğâh şarkısı

¹²⁸ Öztuna 1990, age., C.II, s.148-149. Özalp, age., C.II, s.26.

2.3.3.49. Hüseyin Fahrettin Dede (d. 1854- ö. 1911)

Neyzen, bestekâr ve müzik bilgini olan Hüseyin Fahrettin Dede İstanbulludur. İlk çocuk yaşta Şeyh ünvanı aldığı için eğitimine çok itina edilmiştir. Mûsikîde, dini ilimlerde ve tasavvufta ileri derece eğitim almış, Zekai Dede ve Yusuf Paşa gibi üstaplardan fevkalade yararlanmıştır. Beşiktaş ve Bahariye Mevlevîhanesi'nin şeyhliğini vefatına kadar devam ettirmiştir. Mûsikînin nazari kısmıyla bilhassa ilgilenmiş, talebelerinden Rauf Yekta'yı bu yola sevk etmiştir. “Fahrî” mahlasıyla şiirler yazmış olan Fahrettin Dede, “Silsile-name ve Farsça şiirlerinin bulunduğu “Divan”ını yazmıştır. Acemaşiran Mevlevî Âyin-i Şerif kendisine aittir. Günümüze dokuz eseri gelebilmiştir.¹²⁹

¹²⁹ Öztuna 1990, *age.*, C.I, s.279-280, Erdemir, *age.*, s..150.

Â hey le di ğim..... a .. hey le di ğim.....
 gon..... ca i han da..... ni ni ğin.....
 dir ---SAZ--- dir ---SAZ---
 Ka nağ la dı ğım ka..... nağ la dı ğım
 Si nem de se ni si nem de se ni
 di..... de i fet..... ta..... ni ni ğin-
 bes le di ğim ca ni ni ğin
 dir ---SAZ--- dir ---SAZ---
 Can... ver gö nül lol oan ver..... gö nül lol
 gam..... ze ye kim bun..... oa za man....
 dir ---SAZ--- Karar ---SAZ---
 dir

Âheylediğim gonca-i handânın içindir
 Kan ağladığım dide-i fettânın içindir
 Can ver gönül ol gamseye kim bunca zamandır
 Sinemde seni beslediğin, cânım içincir.

2.3.3.50.Fehmi Hüsam Dede (d. 1849- ö. 1912)

İstanbul'da doğdu ve öldü. Yenikapı Mevlevîhanesi Şeyhi Osman Selahattin Dede'ye intisab edip “ Dede ve dergâhın müdürü” oldu. “ Fehmî” mahlasıyla şiirlerini yazdığı divanı vardır. Keman çalan Fehmi Dede'nin Müstear Makamında Âyin-i Şerifi unutulmuştur.¹³⁰

2.3.3.51. Abdullah Dede

19. yüzyılın Mevlevî bestekârı hakkında bilgi bulunamamıştır. Günümüze iki eseri gelebilmiştir.¹³¹

2.3.3.52. Hasan Efendi

İstanbullu olan Mevlevî bestekârimız “ Sırrî” mahlasıyla levhalar yazmıştır. Eskişehir Mevlevîhanesi Şeyhi Hüseyin Dede'ye intisab ettikten sonra Yenikapı Mevlevîhanesi Şeyhi Osman Selahattin Dede'ye de intisab ederek Mevlevî olmuştur. Dede Efendi'nin öğrencilerinden olan Hasan Dede sesi ve eser okuyuşuyla tanınmıştır. Hz. Mevlâna'nın sanduka pûşesini imal etmiştir. Aynı zamanda bestekârlığı olan Hasan Dede'nin günümüze dokuz eseri gelebilmiştir.¹³²

2.3.3.53. Yahya Efendi Dergâhı Zakirbaşısı

Hakkında bilgi bulunamadığı gibi adı da bilinmeyen bu Mevlevî bestekârin zakirbaşısı olduğu ve bugün unutilan ısfahan makamındaki Âyin-i Şerifin bestekârı olduğu biliniyor.¹³³

¹³⁰ Öztuna 1990, *age.*, C.I, s.287.

¹³¹ Öztuna 1990, *age.*, C.I, s.11.

¹³² Öztuna 1990, *age.*, C.I, s.334.

¹³³ Öztuna 1990, *age.*, C.II, s.488.

2.4. Şairler

Vâroluşun temelinde yer alan hissiyatın sözlü ifade ediliş şekillerinde biri de şiirdir. İlâhî bir ilham gibi, kalpte doğup akıl süzgecinden geçerek dile dökülen şiir, hiçbir zaman vazgeçilemeyen bir sanat dalı olmuştur. Birçok söyleyiş biçimiyle kendi içerisinde bir edebiyat sanatıdır. Şiir söyleme kültürü ve sanatı, Türk-İslam âleminde her dönem etkin rol oynamıştır. Temellerini dinî olguların oluşturduğu şiir, hayatî bir gereklilik olarak görülmüştür.

13. yüzyılda Anadolu'da olgunluk kazanan tarikatlar, gelişip yayıldıkça, edebiyat alanında da çeşitli eserler meydana getirmişlerdir. Genel bir nitelik taşıyan tasavvuf ve hurûfî edebiyatlarından başka bir de Mevlevî ve Bektaşî edebiyatı doğmuştur.¹³⁴

Mevlevîlik içerisinde şiirin ayrı bir yeri vardır. Bu duruma en etkin rol Mevlanâ'nın şairliğidir. Şiir ile uğraşmak, Mevlanâ'nın sünneti üzere yürümek demek olduğu gibi; Mevlanâ şiir yazmanında yapılması gereken bir iş olduğunu yine şiir söyleyerek belirtmiştir.¹³⁵

Mevlevîlik Türk Edebiyatı'na önemli katkıda bulunmuştur. Mevlanâ'nın büyük bir mutasavvıf olması yanında, ünlü bir şair olması ve mûsıkîye ilgi duyması bu geleneğin oluşmasında önemli bir etkidir.¹³⁶

Büyük bir eğitim merkezi olan Mevlevîhanelerde edebiyat eğitiminin önemi malumdur ve yüzyıllar boyunca çok büyük şairler yetiştirmiştir.

Bu bölümde Mevlevî şairlerin kronolojik sıra ile hayatları hakkında bilgiler ve şiirlerinden örnekler verilmiştir. Mevlevî şairler konusu bir hayli geniştir. Özellikle birçok şairin, şiirlerinden müteşekkil yazdığı divanları sayesinde eser örnekleri oldukça fazladır. Tamamının şiirlerini buraya aktarmak çalışmanın amacı dışında bir durum olacağından kendimizce beğendiğimiz şiirlerden örnekler verilmiştir. Örnekler verilirken şiirlerin ilk kısmından ve son mahlaslı kısmından aktarılmıştır.

¹³⁴ Önkaş, **age.**, s.146

¹³⁵ DURU, Necip Fazıl, 1999, Mevlevî Şairlerin Şiirlerinde Mevlevîlik Unsurları, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı.

¹³⁶ Önkaş, **age.**, s.146

2.4.1. 17.Yüzyıl

2.4.1.1. Rahmetî (d. ?– ö. 1620)

Asıl adı Rahmetullah olup Serez doğumludur. Gelibolu Mevlevîhanesi şeyhi Adnî Dede'ye intisab ederek Mevlevî oldu. Şeyhinin Belgrad Mevlevîhanesi'ne nakledilmesinin ardından burada şeyh oldu. Rahmî Dede olarak tanındı. 1620 (1030) yılında vefat etti. Tasavufî ve Mevlevîyyane Türçe şiirleri bulunmaktadır.¹³⁷

2.4.1.2. Ganem (d. ?– ö. 1626)

Hakkında fazla bilgi bulunmayan şair, Galata Mevlevîhanesi şeyhi Rüsûhî İsmail Dede'ye intisablı bir Mevlevîdir. Rüsûhi İsmail Dede'nin çocuk iken kendisini kuzu diye sevmesi ve büyüdüğünde Ganem diye seslenilmesi neticesinde bu ismi almıştır. 1626 (1036) yılında vefat eden Ganem Dede'nin ârifâne şiirleri vardır.¹³⁸

2.4.1.3. Hilmî /Bostan Çelebi (d. ?– ö. 1630)

Ferruh Çelebi'nin oğlu olup asıl adı Bostan'dır. Babası tarafından yetiştirilmiş ve vefat ettiğinde Konya Mevlevîhanesi şeyhi olarak tayin edilmiştir. Uzun yıllar burada makam olmuş ve zamanında Mevlevîlik en parlak dönemlerinden biri olmuştur. Osmanlı topraklarında birçok ülkede Mevlevîhane kurulmasına ön ayak olmuştur. 1630 (1040) yılında vefat etmiştir. Farsça ve Türkçe olarak âşıkâne, ârifâne, nükteli şiirleri bulunmaktadır.¹³⁹

2.4.1.4. Samtî (d. ?- ö. 1630)

Asıl adı bilinmemekle birlikte Konya doğumludur. Konyalı bir Mevlevînin oğludur ve Konya Mevlevîhanesi'nde yetişmiştir. Semai, Şûrî ve Günâhî Dedelerin hizmetlerinde bulundu. 1630 (1040) yılında Şam'da vefat etti. Güçlü bir şair olan Samtî, mahlasını sessiz sakin olduğundan almıştır. Türkçe ve Farsça, arifane, Mevlevîyyane şiirleri vardır. Mevlevîlik unsurlarını ustalıkla işlemiştir.¹⁴⁰

¹³⁷ Önkaş, **age.**, s.318.

¹³⁸ Önkaş, **age.**,s.293. TANYILDIZ, Ahmet, 2010, İsmail Rusuhî-Yi Ankaravî Şerh-İ Mesnevî (Mecmû'atu'l-Letayif Ve Matmûratu'l-Ma'ârif) (I. Cilt) (İnceleme – Metin – Sözlük), Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı., s.10.

¹³⁹ Önkaş, **age.**, s.297.

¹⁴⁰ Önkaş, **age.**, s. 325

*‘Es-selâm ey vâkıf-ı sırr-ı ezel bahr-i ‘ulûm
Es-selâm ey Ka’be-i uşşâk-ı sultân-ı rüsum
Es-selâm ey hâk-i pâyin sürme-i çeşm-i rüsum
Es-selâm ey ergehim ey melce-i hâs u ‘umûm
Es-selâm ey vâkıf-ı ‘ilm-i nebî Monlâ-yı Rûm
Es-selâm ey mehdî-i dîn bâdî-i cümle ‘ulûm*

...
*‘Âsiyim cürmüm bağışla hânedânın hakkıçün
Sâkî-i Kevser ‘Aliyyü’l-Murtazâ hakkıçün
Samî benden fakîrindir Hudâ’nın hakkıçün
Kıl şefâ’at nûr-ı çeşm-i Mustafâ’nın hakkıçün
Es-selâm ey vâkıf-ı ‘ilm-i nebî Monlâ-yı Rûm
Es-selâm ey mehdî-i dîn bâdî-i cümle ‘ulûm’’¹⁴¹*

2.4.1.5. Toganî (d. ? - ö. 1630)

Asıl adı Ahmed olup Konya Aksaray doğuludur. Konya Mevlevîhanesi şeyhi Bostan Çelebi’ye intisab ederek Mevlevî oldu. Çilesini tamamladıktan sonra Yenikapı Mevlevîhanesi’ne şeyh olarak tayin edildi. Burada 30 yıl şeyhlik yaptı. Onun döneminde Mevlevîhanenin varidatı arttı. Sultan IV. Murad kendisine intisab etti. 1630 (1040) yılında burada vefat etti. Doğan kuşu ile av avladığı için kendisine bu isim verilmiştir. Farsça beyitleri bulunmaktadır.¹⁴²

2.4.1.6. Rüsûhî (d. ?- ö. 1632 veya 1642)

Asıl adı İsmail olup Ankara doğumludur. Gençlik yıllarında ticaretle uğraşmış ve daha sonra yaşadığı sıkıntılar sebebiyle bu işi bırakıp, ilimle meşgul olmak amacıyla Mısır’a gitmiştir. Burada Mevlevî olup mesnevi ile meşgul olmaya başlamıştır. Daha sonra Ankara’ya dönüp Mesnevi okumalarına ve irşada devam etmiştir. Gözlerinden rahatsızlanıp Konya’ya gelmiş ve burada Bostan Çelebi’ye mürid olmuştur. Bostan Çelebi’nin görevlendirmesiyle Galata Mevlevîhanesi’ne şeyh olarak İstanbul’a gitmiştir. Rüsûhî mahlasını buraya geldikten sonra almıştır. Vefat tarihi konusunda ihtilaflar mevcuttur. Bazı kaynaklar 1632 bazıları ise 1642 olarak göstermiştir. Mevlevîliğe önemli kaynaklar bırakan Ankaravî İsmail Rüsuhî Dede, asıl şöhreti Mesnevi şarihi olarak kazanır ve en önemli mesnevi şerhi olarak

¹⁴¹ Mermer 2009, **age.**, S.333

¹⁴² Önkaş, **age.**, s.333

kabul edilir. Câmiü'l- Ayât, Fâtihü'l-Ebyad, Mecmuatü'l-Letâif, Ma'retü'l-Maarif, Hüccetü's-Sema, Mihâcü'l-Fukara eserlerinden bazılarıdır.¹⁴³

2.4.1.7. Edîb (d. ?– ö. 1640)

Hakkında fazla bilgi bulunamayan şairin asıl adı Osman'dır. Konya Mevlevîhanesi'nde Cafer Dede'nin yanında terbiye görmüştür.¹⁴⁴

2.4.1.8. Hayatî (d. ?– ö. 1640)

Asıl adı Mehmed olup İstanbul Eyyüp doğumludur. Mevlevîliği hakkında detaylı bilgi olmamakla birlikte, kaynaklar Mevlevî olduğu bilgisini vermektedir. Türkçe Arapça ve Farsça tasavvufi şiirleri bulunmaktadır.¹⁴⁵

2.4.1.9. Kelâmî (d. ?– ö. 1640)

Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan şair, Meczub Cihan Dede olarak tanındı. Aruz ve dile hâkim bir şairdi.¹⁴⁶

2.4.1.10. Nasîrâ (d. ?– ö. 1640)

Abdülvahhab-ı Hamedânî'nin yiğeni olan Nasîrâ'nın asıl adı ve doğum yeri belli değildir. Amcasının Şam'da Mevlevî olduğunu duyup yanına gider ve oda Mevlevî olur. Bir süre Bağdat Mevlevîhanesi'nde şeyhlik yaptı ve Mevlevîliğiyayma gayretleriyle tanındı. 1640 (1050) yılında vefat etti. Üç divanı vardır fakat günümüze ulaşmamıştır.¹⁴⁷

2.4.1.11. Sıdkî (d. ?– ö. 1640)

Hakkında fazla bir bilgi olmamakla birlikte büyük bir Mevlevî şeyhi olduğu bilgisi verilmiştir. Farsça ve Türkçe Mevlevîyyane şiirleri vardır. Mevlevîlik unsurlarını şiirlerinde işlemiştir.¹⁴⁸

2.4.1.12. Dervîş (d. ?– ö. 1645)

Asıl adı Osman olup Elbasan doğumludur. Gelibolu Mevlevîhanesi şeyhi Abdülkerim Dede'ye intisab ederek Mevlevî oldu. Dede'nin vefatının ardından Ağazade Mehmed Dede'ye bağlanıp hizmetinde bulundu. Her mevsim bağı açıktır.

¹⁴³ Tanyıldız, **agt.**, s.1-15. Önkaş, **age.**, s.319.

¹⁴⁴ Önkaş, **age.**,s.289.

¹⁴⁵ Önkaş, **age.**,s.296.

¹⁴⁶ Önkaş, **age.**,s. 304.

¹⁴⁷ Önkaş, **age.**,s.313.

¹⁴⁸ Önkaş, **age.**,s.325.

gezdiği için, Osman Sîneçâk lakabıyla tanındı. 1645 (1055) yılında vefat etti. Farsça ve Türkçe şiirleri vardır.¹⁴⁹

2.4.1.13. Sabûhî (d. ?– ö. 1647)

Asıl adı Ahmed olup İstanbul doğumludur fakat aslen Tokatlıdır. Eyüp civarında Bektâşî Kasım Dede'nin hizmetinde bulundu. Kasım Dede'nin vefatı üzerine Konya'ya gitti orada Bostan Çelebi'ye intisab ederek Mevlevî oldu. Daha sonra Şam Mevlevîhanesi şeyhi Hamza Dede'nin hizmetine girdi. Şeyhin vefatı üzerine burada şeyh oldu. Şam'dan İstanbul'a gelmiş ve burada 18 yıl Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhliği yapmıştır. 1647 (1057) yılında vefat etmiştir. Rindmeşreb ve nüktedan bir şairdir. Türkçe ve Farsça iki divanı, İhtiyârât-ı Mesnevi isimli dört ciltlik bir eseri vardır. Aynı zamanda iyi bir ta'lik hattatıydı.¹⁵⁰

2.4.1.14. Ayşî (d. ?– ö. 1650)

Asıl adı Mehmed olup Şam doğumludur. Şam Mevlevîhanesi şeyhi Sabûhî Dede'ye intisab ederek Mevlevî oldu. Mevlevî olduktan sonra şiirler yazmaya başladı. Mevlevîlik unsurlarını ustalıkla kullanan, aruza ve dile hâkim olan kıymetli bir şairdir. Bir Divançesi bulunmaktadır.¹⁵¹

“Gonca-i gülzâr-ı vahdetdir külâh-ı Mevlevî

Tâc-ı fark-ı ehl-i ‘izzetdir külâh-ı Mevlevî

Mevlevîler gül ü gıış-ı mâsîvâdan pâkdir

Pute-i fakr u kanâ'atdir külâh-ı Mevlevî

...

Sâlikân-ı râh-ı Hakk'ın Mevlevî mümtazıdır

‘Ayşîyâ yektâ ‘alâmetdir külâh-ı Mevlevî’¹⁵²

2.4.1.15. Cevrî (d. 1595- ö. 1650)

Asıl adı İbrahim olup, 1595 (1005) yılı İstanbul doğumludur. Galata Mevlevîhanesi şeyhi İsmail Rüsûhî Dede'ye intisab edip Mevlevî oldu ve onun yanında yetişti. Aynı dönemde Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi Abdî Dede'den hat meşketti ve Ta'lik – ta'lik kırması yazmada usta oldu. Geçimini hattatlıkla sağladı.

¹⁴⁹ Önkaş, **age.**, s. 288.

¹⁵⁰ Önkaş, **age.**, s.321.

¹⁵¹ Önkaş, **age.**, s.281.

¹⁵² Mermer 2009, **age.**, s.681

O dönemin birçok eserini istinsah etmiştir. 1650 (1060) yılında vefat etmiştir. Döneminin parlak şairlerinden olup, aruz ve dile hâkimiyetiyle divan şiirinin usta isimlerindedir. Pek çok şaire örnek teşkil eden Cevrî'nin divanı bulunmaktadır.¹⁵³

“Mevsim-i dül fasl-ı gülşen nev-bahâr eyyâmıdır

Devr-i sâgar nûş-ı mey seyr-i kenâr eyyâmıdır

Mu'tedil bâd-ı bahârı mevc-zen bahr-ı çemen

Zevrâk-ı câm-ı şerâb-ı hoşgüvâr eyyâmıdır

...

Şâh-ı gül zeyn itmede dîvânını günden düne

*Gelse Cevrî gibi feryâda hezâr eyyâmıdır.*¹⁵⁴

2.4.1.16. Âdem (d. 1591- ö. 1653)

Asıl adı Hüseyin olup, 1591 (1000) yılı Antakya doğumludur. Antalya Mevlevîhanesi şeyhi Zincirkıran Mehmed Dede'ye intisab ederek Mevlevî oldu. Çilesini tamamladıktan sonra Galata Mevlevîhane'sinde Rûsuhi İsmail Dede'nin ardından burada 20 seneye yakın şeyhlik yaptı ve Hac yolunda, 1653 (1065) yılında vefat etti. Âdem Dede'nin şeyhliği dönem içerisinde Mevlevîhane bir şiir ve sanat yuvası haline geldi. Kudretli bir şair olup Mevlevîler içinde hece vezniyle şiir yazan ilk şairdir. Şiirlerinin bir kısmı bestelenip ilahi olarak okunmuştur.¹⁵⁵

2.4.1.17. Ağazade/Hakîkî (d. ?- ö. 1652)

Ağazâde Mehmed Dede adıyla bilinen Hakîkî, Gelibolu doğumludur. Bostan Çelebi'ye intisâb ederek Mevlevî oldu ve çilesini Konya'da tamamladı. Çıktığı yolculukta esir düşen Ağazâde Mehmed Dede, bir süre sonra Gelibolu'ya geri dönebildi ve burada şehir dışında Mevlevî dergâhı kurarak mesnevi dersleri vermeye başladı. Bir dönem İstanbul Beşiktaş Mevlevîhanesi'nde şeyhlik yaptıktan sonra tekrar Gelibolu'ya dönerek burada 1652 (1063) senesinde vefat etti. Şiirlerinde Mevlevîlik unsurlarını ustaca kullanan; aruza ve dile hâkim, şöhret sahibi bir şairdir.¹⁵⁶

¹⁵³ Önkaş, **age.**, s.284.

¹⁵⁴ AYAN, Hüseyin, 1981, Cevrî Hayatı Edebi Kişiliği eserleri ve Divanının Tenkidli Metni, Atatürk Üniversitesi Basımevi. S. 192

¹⁵⁵ Önkaş, **age.**, s.275.

¹⁵⁶ Önkaş, **age.**, s.277.

2.4.1.18. Sâib (d. 1601- ö. 1654)

Asıl adı Mehmed Ali olup Tebriz doğumludur. Saib, İran'da Sultanü'ş-Şuara ünvanı ile meşhur bir şairdi. Bir dönem Konya'ya gitti ve Bostan Çelebi'ye intisab ederek Mevlevî oldu. 1654 (1065) yılında İran'da vefat etti ve Tebriz Mevlevîhanesi bahçesinde metfundur. İsfahanî lakabıyla tanınırdı. Azeri Türkçesiyle yazdığı gazelleri bu yüzyılın önemli eserlerindedir. Bir divanı vardır.¹⁵⁷

2.4.1.19. Mazlum (d. ?– ö. 1661)

Asıl adı ve doğduğu yer hakkında bilgi bulunmayan Mazlum, zengin bir zatın kölesi iken azad edilip Konya Dergâhı'na gidip orada Pir Hüseyin Çelebi'ye intisab etti. Çilesini burada tamamlayıp türbedar oldu. Ömrünün sonuna kadar Mevlevîhanenin neyzenbaşılığını yaptı. 1661 (1072) yılında vefat etti. Farsça ve Türkçe arifane şiirleri bulunmaktadır.¹⁵⁸

2.4.1.20. Zihni (d. ?– ö. 1662)

Asıl adı Salih olup Larende doğumludur. Cünûnî Dede'nin terbiyesinde yetişti. Şeyhinin kurduğu Mevlevîhanede 45 yıl şeyhlik yaptı. 1662 (1073) yılında Hacdan dönerken Mısır'da vefat etti. Türkçe Mevlevîyyane gazelleri vardır.¹⁵⁹

2.4.1.21. Arzî (d. ?– ö. 1664)

Şabanzâde Şeyh Mehmed Dede olarak tanınan Arzî Dede, Antep doğumludur. Galata Mevlevîhanesi şeyhi Âdem Dede'ye intisab ederek Mevlevî oldu. Âdem Dede'nin vefatından sonra burada 12 yıl şeyhlik yaptı. 1664 (1075) yılında burada vefat etti. Divan şirinin uslubuna ve aruza hâkim, üç dilde şiir söyleyebilen kudretli bir şairdir. Türkçe şiirlerinden bazıları Hafız Post tarafından bestelenmiştir.¹⁶⁰

2.4.1.22. Uzletî (d. ?– ö. 1668)

Asıl adı Mehmed olup İstanbul balat doğumludur. Yeniçerilik yapan Uzletî önce Bektâşî idi. Yeniçeriliği bırakıp Galata Mevlevîhanesi şeyhi Arzî Dede'ye

¹⁵⁷ Önkaş, **age.**, s.324.

¹⁵⁸ Önkaş, **age.**, s.307. Erdemir, **age.**, s.274.

¹⁵⁹ Önkaş, **age.**,s.338.

¹⁶⁰ Önkaş, **age.**, s.278.

intisab ederek Mevlevî oldu. 1668 (1079) yılında vefat etti. Değirmencizade lakabıyla tanınırdı. Türkçe âşıkane beyitleri vardır.¹⁶¹

2.4.1.23. Meyyâl/Şehlâ (d. ?- ö. 1669)

Asıl adı Mehmed olup Ankara doğumludur. Galata Mevlevîhanesi'nde Rûsuhi Dede ve Âdem Dede'nin hizmetlerinde bulundu. 1669 (1080) yılında vefat etti. Meyyal mahlasını Türkçe şiirlerinde, Şehla mahlasını Farsça şiirlerinde kullandı. Aruza ve dile hâkim arifane şiirleri bulunmaktadır.¹⁶²

2.4.1.24. Vecdî (d. ?- ö. 1669)

Rumeli Debre kasabası doğumlu olup Saraybosna Mevlevîhanesi şeyhi Tevekkülî Dede tarafından yetiştirilmiştir. Yenişehir Fenar Mevlevîhanesi'ni kurup oranın şeyhi olmuş ve mesnevi okutmuştur. 1669 (1080) yılında burada vefat etmiştir. Bir divanı vardır fakat günümüze ulaşamamıştır.¹⁶³

2.4.1.25. Yusuf Çengî Dede

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız.

2.4.1.26. Câmi (d. ?- ö. 1671)

Asıl adı Ahmed olup İstanbul doğumludur. Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi Sabuhî Dede'nin hizmetine girerek Mevlevî oldu. Tahsil aldığı sırada Hacca gitti ve sonrasında Câmi Hacı Ahmed Dede lakabıyla tanındı. Sabuhi Dede'nin vefatının ardından bu dergâhın 24 yıl şeyhliğini yaptı. Aruz ve dile hâkim; latif ifadeli Farsça şiirler yazmaya kudretli bir şairdi.¹⁶⁴

2.4.1.27. Şeff'i (d. ?- ö. 1671)

Asıl adı Mehmed olup Kefe doğumludur. Soyu itibariyle Seyyid Derviş Mehmed diye tanındı. Konya Mevlevîhanesi'ne gelerek Mevlevî oldu. Güçlü bir şair olup divanı vardır.¹⁶⁵

2.4.1.28. Şehîdî (d. ?- ö. 1671)

Asıl adı Hüseyin olup Edirne doğumludur. Edirneli şeyh şair Neşati Dede'nin hizmetinde yetişti. İsminin Hüseyin olması ve Hz. Hüseyin'e nisbetle Şehidi

¹⁶¹ Önkaş, **age.**,s.334.

¹⁶² Önkaş, **age.**,s. 308.

¹⁶³ Önkaş, **age.**,s.335.

¹⁶⁴ Önkaş, **age.**,s.283.

¹⁶⁵ Önkaş, **age.**,s.327.

mahlasını almıştır. Zira rivayete göre kendisi de şehid olmuştur. Seyahati seven meczub bir şairdir. Tasavvufi âşıkane şiirleri vardır.¹⁶⁶

2.4.1.29. Şifâyî (d. ?– ö. 1671)

Asıl adı Mehmed olup Kastamonu doğumludur. Mederese tahsili görüp bir süre çeşitli bölgelerde müderrislik yaptı. Konya’da Hüseyin Dede’ye intisab ederek Mevlevî oldu. 68 yaşına kadar Mısır Mevlevîhanesi’nde şeyhlik yaptı. 1671 (1082) yılında burada vefat etti. Üç dilde şiirleri vardır.¹⁶⁷

2.4.1.30. Neşâtî (d. ?– ö. 1674)

Asıl adı Ahmed olup Edirne doğumludur. Gençlik yıllarını Edirne’de geçirip Gelibolu’ya gider ve orada Ağazade Mehmed Efendi’ye intisâb ederek Mevlevî oldu. 60 seneye yakın irşâd ve talebe yetiştirmekle meşgul oldu. Ömrünün son demlerinde Edirne Muradiye Eevlevihanesi şeyhliği yaptı. 1647 (1085) yılında burada vefat etti. Güçlü bir divan şairidir. Önceleri “Semendi” mahlasını kullanır. Daha sonra Neşati mahlasını kullanmıştır. Bir divanı ve Hilye-i Enbiya isimli manzum eseri vardır. Mevlevîlik unsurlarını ustaca kullanmış, kuvvetli ifade gücü taşıyan şiirleri bulunmaktadır. Kendinden sonra birçok şaire örnek teşkil etmektedir.¹⁶⁸

2.4.1.31. Sûzî (d. ?– ö. 1674)

Asıl adı Osman olup Mardin doğumludur. Konya’da Abdülhalim Çelebi’ye intisap ederek Mevlevî oldu. Devrinde derviş Osman olarak tanındı. Yazdığı lirik şiirleri sebebiyle Sûzi mahlasını almıştır. Türkçe âşıkane Mevlevîyyane şiirleri vardır.¹⁶⁹

2.4.1.32. Fazıl (d. 1613– ö. 1677)

Seyyid Halil Dede olarak tanınan Fâzıl, Kasımpaşa Mevlevîhanesi şeyhi Sırrî Abdî Dede’nin oğludur. Babasının vefatından sonra 47 sene Mevlevîhanenin şeyhliğini yaptı. 1677 (1080) yılında vefat etti. Arapça şiirleri bulunmaktadır.¹⁷⁰

2.4.1.33. Halîm (d. 1625– ö. 1679)

Asıl adı Abdülhalim olup nerede doğduğu bilinmemektedir. Pir Hüseyin Çelebi döneminde tahsilini Konya’da tamamlayıp, Çelebi’nin vefatı üzerine 13 yıl

¹⁶⁶ Önkaş, **age.**,s.328.

¹⁶⁷ Önkaş, **age.**, s.329.

¹⁶⁸ Önkaş, **age.**, s.316.

¹⁶⁹ Önkaş, **age.**, s.327.

¹⁷⁰ Önkaş, **age.**, s.291.

Konya Mevlevîhanesi'nde şeyhlik yaptı. 1679 (1090) yılında burada vefat etti. Akıcı bir dille Farsça şiirleri bulunmaktadır.¹⁷¹

2.4.1.34. Sâbir (d. ?– ö. 1680)

Asıl adı Mehmed olup, Gelibolu doğumludur. Gelibolu Mevlevîhanesi şeyhi Ağazâde Mehmed Dede'nin kardeşi Mustafa Efendi'nin oğludur. Mevlevî çevresinde tahsilini tamamladı. Ağazade Mehmed Dede'nin vefatı üzerine dergâha şeyh oldu. Daha sonra farklı bölgelerde Mevlevîlik adına müderrislik yaptı. Sofya, Bosna ve Filibe kadılığında bulundu ve Gelibolu Mevlevîhanesi'ne döndü. 1680 (1091) yılında burada vefat etti. Sâbir mahlasından önce Parsa mahlasıyla bilinirdi. Şairliği yanı sıra mûsikîşinastır. Besteleri günümüze ulaşamamıştır. Türkçe âşıkane Mevlevîyyane şiirleri bulunmaktadır. Bir Divanı ve Gül ü Nevruz, Şerh-i Tasavvurat isimli iki eseri mevcuttur.¹⁷²

2.4.1.35. Tâlib (d. ?– ö. 1688)

Asıl adı Mehmed olup Tokat doğumludur. Danişi Ali Dede'nin anında yetişti, onun vefatından sonra Lefkoşa şeyhi siyahî Dede'ye hizmet etti. Tokat Mevlevîhanesi'nde şeyhlik ve mesnevihalık yaptı. 1688 (1100) yılında burada vefat etti. Türkçe âşıkane şiirleri vardır.¹⁷³

2.4.1.36. Adnî (d. ?- ö. 1683)

Asıl adı Receb olup Serez doğumludur. Serez Mevlevîhanesi Şeyhi Ramazan Dede'ye intisâb edip Mevlevî oldu ve daha sonra Belgrat Mevlevîhanesi şeyhliğinde bulundu ve burada 1683 (1095) yılında vefat etti. Divan şiirinin ifade şekline ve aruza hâkim, Farsça ve Türkçe ârifâne şiirleri medhedilen bir şairdir.¹⁷⁴

*“Nola gûş eylese ‘uşşâk-ı nevâ-yı nâyı
Rehber-i ‘âlem-i dil buldu sadâ-yı nâyı
Kible-i sıdka dönüp secdeye âgâz eyler
Dil ü cân gûş edicek bâng-i salâ-yı nâyı*

¹⁷¹ Önkaş, **age.**, s.294.

¹⁷² Erdemir, **age.**, s.391. Önkaş, **age.**, s.320.

¹⁷³ Önkaş, **age.**, s.332. GENÇ, İlhan, 1998, Kıbrıs Lefkoşe Mevlevîhânesi'nde Yetişmiş Mevlevî Divan Şâirleri, II. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi.

¹⁷⁴ Önkaş, **age.**, s.277

...

*Kâm alır neş'e-i itlâkdan 'Adnî lâ-büd
Fehm eden bezm-i semâ' içre safâ-yı nâyı*"¹⁷⁵

2.4.1.37. Dânişî (d. ?– ö. 1683)

Asıl adı Ali olup İstanbul doğumludur. Galata Mevlevîhanesi şeyhi Âdem Dede'ye intisab ederek Mevlevî oldu. Tahsilini tamamladıktan sonra kısa bir süre Lefkoşa Mevlevîhanesi şeyhliği yaptı. Bu dönemde Kıbrıs'ta Türk edebiyatının doğuşuna büyük etkisi olmuştur. Ardından Kudüs Mevlevîhanesi şeyhliğine atandı. Kudüs'ün ileri gelenleri tarafından saygı görüp Mevlevîhanenin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Burada 1683 (1095) yılında vefat etmiştir. Mevlevîlik unsurlarını şiirlerinde ustalıkla işlemiş, aruza ve dile hâkim usta bir divan şairidir.¹⁷⁶

*"Aşkdır ol şems kim bir zerresidir âfitâb
Heft yem yanında ol bahrin değil bir katre âb*

*Onu kılmış ruha nâzır mihr kılmış nûr-bahş
Hep veren odur zemîn ü âsumâna âb u tâb*

...

*Âsitânına o şâhın sür yüzün ey Dânişî
Sana ol dergâhda oldu müyesser feth-i bâb*"¹⁷⁷

2.4.1.38. Sami (d. ?– ö. 1685)

Asıl adı Yunus olup Musul doğumludur. Tahsilini tamamladıktan sonra Musul ve Diyarbakır alaybeyi oldu. Mustafa Paşa'nın daveti üzerine musahip olmak üzere İstanbul'a geldi ve burada Galata Mevlevîhanesi Şeyhi Gavsî Dede'ye intisab ederek Mevlevî oldu. 1685 (10979) yılında Musul'da vefat etti. Türkçe arifane tasavvufî şiirleri ve bir divanı vardır.¹⁷⁸

¹⁷⁵ Mermer 2009, **age.**, S. 500

¹⁷⁶ Önkaş, **age.**, s.286.

¹⁷⁷ Mermer 2009, **age.**, S. 274

¹⁷⁸ Önkaş, **age.**, s.324.

2.4.1.39. Abdüllatif (d. ?- ö. 1688)

Mevlevîliğe mensûb olan Abdülâtif Dede'nin hayatı hakkında fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece İstanbul'da doğup Mekke'de 1688 (1100) yılında vefat ettiği bilinmektedir. Letâifü'l-Lugat isiminde bir eseri vardır.¹⁷⁹

2.4.1.40. Fevzi (d. ?- ö. 1688)

Hakkında fazla bilgi bulunmayan Fevzi'nin asıl adı Mustafa'dır. Şam'da Hamza Dede'ye intisab ederek Mevlevî oldu. Dervişâne şiiirleri olan şair 1688 (1036) yılında vefat etmiştir.¹⁸⁰

2.4.1.41. Receb (d. ?- ö. 1696)

Konya doğumlu olan Receb Dede, Abdülhalim Çelebi'nin terbiyesinde yetişmiştir. Uzun süre Konya'da tekkeye hizmet vermek ve mesnevi istinsah etmekle meşgul olmuştur. 1688 (1100) yılında vefat etti. Şair aynı zamanda ta'lik hattı yazmada da ustaydı. Âşıkane ve Mevlevîyyane şiiirleri bulunmaktadır.¹⁸¹

2.4.1.42. Safâyî (d. ?- ö. 1688)

Asıl adı Mustafa olup Kasımpaşa doğumludur. Şeyh Halil Fazıl Dede tarafından yetiştirilmiştir. Hayatı hakkında detaylı bilgi bulunmamaktadır. Kabul görmüş güzel sözleri ve hoş şiiirleri vardır.¹⁸²

2.4.1.43. Sâfi (d. ?- ö. 1688)

Asıl adı Ahmed olup Serez doğumludur. Yenişehir Fenar Mevlevîhanesi şeyhi Vecdi Dede'nin hizmetinde bulundu. Türkçe ve Farsça arifane şiiirleri vardır.¹⁸³

2.4.1.44. Tâbi (d. ?- ö. 1688)

Asıl adı Ahmed olup Afyon doğumludur. Hayatı hakkında geniş bilgi bulunmamaktadır. Afyon Mevlevîhanesi'nde Mevlevîliğe intisab edip hizmetlerde bulundu. Tarih düşürmede usta olduğu ve bir divanın bulunduğu söylenmektedir. Fakat divanı kayıptır.¹⁸⁴

¹⁷⁹ Önkaş, **age.**, s.275.

¹⁸⁰ Önkaş, **age.**, s.293.

¹⁸¹ Önkaş, **age.**, s.318.

¹⁸² Önkaş, **age.**, s.322.

¹⁸³ Önkaş, **age.**, s.323.

¹⁸⁴ Önkaş, **age.**, s.330.

2.4.1.45. Tarikatî (d. ?– ö. 1689)

Asıl adı Emir olup Konya doğumludur. Konya’da Abdülhalim Çelebi’ye intisab ederek Mevlevî oldu. Tarikate güzel hizmetleri olduğu için kendisine tarikatî ismi ile anıldı. 1689 (1100) yılında burada vefat etti. Söz oyunlarına da yer verdiği Türkçe âşıkane şiirleri vardır.¹⁸⁵

2.4.1.46. Reşkî (d. ?– ö. 1696)

Asıl adı Ali olup İstanbul doğumludur. Konya’ya seyahati sırasında Abdülhalim Çelebi’ye intisab ederek Mevlevî oldu. Türkçe âşıkane şiirleri bulunmaktadır.¹⁸⁶

2.4.1.47. Gavsî Dede (d. ?– ö. 1697)

Asıl adı Ahmed olup İstanbul doğumludur. Bursa Mevlevîhanesi şeyhi Sahih Dede’ye intisab ederek Mevlevî oldu. Galata Mevlevîhanesi’nde Aziz Dede’den Mesnevi dersleri alıp burada mesnevihanlık yaptı. Bir süre seyahatlerde bulunduktan sonra yirmi bir yıl Galata Mevlevîhanesi’nde şeyhlik yaptı. 1697 (1109) yılında vefat etti. Aruza ve dile hâkim, âşıkane, arifane gazelleri bulunan şair aynı zamanda ta’lik hattında usta bir hattattı. Şiirlerinden bazıları İsmail Dede tarafından bestelenmiş ve Mevlevî ayinlerinde güfte olarak kullanılmıştır.¹⁸⁷

*“Râh-ı ‘aşkda biz gedâya Pîr olan dânyaya bak
Mesnevi ’yle bendesine ders veren ma’nâyâ bak
Kim odur şâh-ı kerâmet ma’nevî ‘ilm-i ledün
Vâris oldur enbiyâyâ sırr-ı a’taynâyâ bak*

...

*Bu ‘inâyet sâhibine bendedir dervîş kim
Feyz-i ihsanıyla dâ’im sırr-ı **Gavsî** nâyâ bak”¹⁸⁸
“Âsumân-ı lâ-ta’ayyündür penâh-ı Mevlevî
Şemdir ol âsumânda berk-ı âh-ı Mevlevî
Oldu kimyâ ol şemsden rûy-ı mâh-ı Mevlevî
Kürre-i ‘aşk-ı Hudâ’dır hânkâh-ı Mevlevî
Pûte-i iksîr-i hikmetdir külâh-ı Mevlevî*

¹⁸⁵ Önkaş, **age.**,s.333

¹⁸⁶ Önkaş, **age.**,s.318

¹⁸⁷ Önkaş, **age.**,s.293. Bayat 1990, **agm.**, s.87

¹⁸⁸ Mermer 2009, **age.**, s.270

...

*Ger makâmât-ı sülûke oldun ise âşinâ
Seyr et âyin-i hamûşân-ı fenâveş bî-sadâ
Kîl u kâli terkdir **Esrâr** hâl-i evliyâ
Güft ü gûy-ı dehri **Gavsî** gönlüne koyma sana
Rastî nefy-i nişandır pençgâh-ı Mevlevî”¹⁸⁹*

2.4.1.48. Hey'etî (d. ?– ö. 1698)

Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmamakla birlikte asıl adı Ahmed'dir. Edirne Mevlevîhanesi Şeyhi Neşâtî Dede'ye intisablıdır. Derviş Hey'etî lakabıyla bilinir. 1698 (1110) yılında vefat etti. Türkçe âşıkane şiirleri bulunmaktadır.¹⁹⁰

2.4.1.49. Fasih (d. ?– ö. 1699)

Asıl adı Ahmed olup İstanbul doğumludur. Arnavut asıllı Dukakinzade diye tanınan bir sülaledendir. Galata Mevlevîhanesi şeyhi Gavsî Dede'ye intisab ederek Mevlevî oldu. Döneminin ta'lik yazısında usta, meşhur hattatlarındandı. Kendi divanını yazarak ve ders vererek geçimini sağladı. Aynı zamanda minyatür sanatını da icra ederdi. 1699 (1111) yılında İstanbul'da vefat etti. Divan sahibi olan Fasih Dede'nin Munazara-i Gül ü Mül, Münazara-i Ruz u Şeb, , Tenbâkûname, Kalem Makalesi adlı eserleri bulunmaktadır. Fasih Dede, divani, şikeste ve ta'lik yazıda usta olup kendisinden sonra ta'lik çalışanlar onu taklid etmişlerdir.¹⁹¹

*“Varup bir tekyede her gice mihmân olmamız yegdür
Çerâğ-âsâ gönül her bezme sûzân olmamız yegdür*

*Mahabbetle dil-i şeydâda en son kalmadı ârâm
Çü Mecnûn ser-be-ser âfâkı gerdân olmamız yegdür*

...

*Halâs-ı ceyb ü dânem eylerüz ser-pençe-i gamdan
Senünle biz **FASÎHâ** böyle uryân olmamız yegdür”¹⁹²*

¹⁸⁹ Mermer 2009, age., s.438

¹⁹⁰ Önkaş, **age.**, s.297

¹⁹¹ Bayat, 1991, **age.**, Önkaş, **age.**, s. 289. Bayat 1990, **agm.**, s. 87. ÇIPAN, Mustafa, 1991, Fasih Ahmed Dede Hayatı Edebi Kişiliği Eserleri Ve Divanın Tenkidli Metni, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı s.2-65.

¹⁹² Çıpan, 1991, **agt.**, s.239

2.4.1.50. Kerim (d. ?- ö. 1669)

Asıl adı Abdürrahim olup, Larende doğumludur. Bostan Çelebi'nin yanında yetişti. Bir müddet Selanik Mevlevîhanesi Şeyhliği yaptı. 1669 (1080) yılında vefat etti. Farsça şiir söylemede yetenekli bir şairdir.¹⁹³

2.4.1.51. Âşık (d. 1631- ö. 1701)

Asıl adı Ahmed olup, 1631 (1041) yılı Selanik doğumludur. Selanik Mevlevîhanesi şeyhi Mehmed Dede'ye intisab ederek Mevlevî oldu. Daha sonra Galata Mevlevîhanesi'ne gelerek Arzî Dede'nin hizmetlerinde bulundu. Ayrıca dinî ilimler dışında, tıp, felsefe ve natık dersleri olarak müsbet ilimlerde iyi bir seviyeye ulaştı. Bir dönem Kasımpaşa Mevlevîhanesi'nde şeyhlik yaptı. Edirne'de bulunduğu bir dönem IV. Mehmed'in teveccühünü kazanarak müneccimbaşılığa tayin edildi. Müneccimbaşı Ahmed olarak tanındı. Uzun yıllar devlet görevlerinde bulunduktan sonra Mekke'de yaşamaya başladı ve 12 yıl Mekke Mevlevîhanesi'nde şeyhlik yaptı. Burada 1701 (1113) yılında vefat etti. İlmî sahada eserler veren meşhur bir Mevlevî büyüğüdür. Farsça ve Arapça şiirleri olmakla birlikte Türkçe şiirlerinden bazıları bestelenmiştir.¹⁹⁴

2.4.1.52. Kara Bostan Çelebi (d. 1647- ö. 1705)

Abdülhalim Çelebi'nin oğlu olup, 1647 (1057) yılı Konya doğumludur. Babasının vefatı üzerine 27 yıl Konya Mevlevîhanesi şeyhliği yaptı. 1705 (1117) yılında burada vefat etti. Cenâb-ı Hudavendigârî, Kara Bostan ve Bostan-ı Sâni lakablarıyla tanındı. Farsça'ya hâkim latif beyitleri bulunan bir şairdir.¹⁹⁵

2.4.1.53. Fennî

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız.

“Kâr-ı erbâb-ı dile sûfi sakın dahl etme

Hızr ile bilmesin kıssasını Mûsâ'nın

Bende-i mukbili hep zümre-i dervişândır

Fakr ile fahr eden ol pâdişah-i zî-şânın

¹⁹³ Önkaş, **age.**,s.304.

¹⁹⁴ Önkaş, **age.**, s.280. GENÇ, İlhan, 1998, Kıbrıs Lefkoşe Mevlevîhânesi'nde Yetişmiş Mevlevî Divan Şâirleri, II. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi.

¹⁹⁵ Önkaş, **age.**,s.302.

...

Fennîyâ şâh-ı cihân-dâra du'âlar eyle

*Yüz sürüp dergehine hazret-i Mevlanâ'nın*¹⁹⁶

2.4.1.54. Karî Ahmed (d. 1627- ö. 1708)

Asıl adı Ahmed olup, 1627 (1037) yılı Bolvadin doğumludur. Babası Bolvadin Mevlevîhanesi şeyhlerinden Veliyüddin Efendi'dir. Ahmed Dede Bursa'ya giderek burada Salih Dedezade Şeyh Mehmed Arif Efendi'ye intisab ederek Mevlevî oldu. Galata Mevlevîhanesi Şeyhi Gavsî Dede ve Edirne Mevlevîhanesi Şeyhi Mehmed Dede'nin hizmetlerinde bulundu. Daha sonra Yenikapı Mevlevîhanesi'nde şeyhlik yaptı. 1708 (1120) yılında vefat etti. Temiz elbiseler giyindiği için Pendârî lakabıyla anılırdı. Tasavvufî şiirleri ve nesir yazıları bulunmaktadır.¹⁹⁷

2.4.1.55. Birrî (d. 1669- ö. 1709)

Asıl adı Mehmed olup, 1669 (1080) yılı Manisa doğumludur. Manisa Mevlevîhanesi'nde Nakşî Ali Dede ve Lütffî Dede'den istifade ederek Mevlevî olup 1001 günlük çilesini tamamladı. Geçimi sağlamak için attarlık yaptığından Birrî-i Attar lakabıyla tanındı. 1709 (1120) yılında vefat etmiştir. Şiirlerinde tasavvufî unsurlar hâkimdir ve yanı sıra kullandığı Mevlevîlik unsurları da tarikatın telakkisini ifade etmesi açısından önem taşır. Divanı vardır ve divanında divan şiirinde az rastlanan bahr-i tavil örneği vermiştir. Aruza ve dile hâkim usta bir şair olan Birrî'nin meşhur diğer bir eseri Bülbüliyye'dir.¹⁹⁸

"Bülbülânız sîne-i pür-dağdır gülzârımız

Sîne-çâk olsa nola gûş eyleyip âzârımız

Hem çü serv-i âzâdeyiz bu bağda yokdur yârımız

Oldu istiğna bu bâzâr-ı fenâda kârımız

Biz gedayız gerçi kim şâhânedir etvârımız

Hazret-i Monlâ-yı Rûmî'dir bizim hünkârımız

...

Gülşen-i 'aşkında bülbüller terennüm-sâzdır

'Âşıkânı sad-hezâr ondan denilse âzdır

*Kemterîn 'uşşâkı **Birrî**'dir sühân-perdâzdır*

¹⁹⁶ Erdemir, **age.**, s.165

¹⁹⁷ Önkaş, **age.**, s.303.

¹⁹⁸ Önkaş, **age.**, s.282

*Gör bu beyti nâlemiz fehm et yine demsâzdır
Biz gedayız gerçi kim şâhânedir etvârımız
Hazret-i Monlâ-yı Rûmî'dir bizim hünkârımız”¹⁹⁹*

2.4.1.56. Hasîb (d. ?– ö. 1709)

Asıl adı Mehmed Hüseyin olup İstanbul doğuludur. Kahire Mevlevîhanesi Şeyhi Yusuf Nesib Dede'ye intisab ederek Mevlevî oldu. Birçok Mevlevîhane seyahatinin ardından İznik Mevlevîhanesi'ne yerleşti ve burada 1709 (1121) yılında vefat etti. Türkçe âşıkane şiirleri bulunmaktadır.²⁰⁰

2.4.1.57. Siyâhî (d. ?– ö. 1710)

Asıl adı Mustafa olup Kıbrıs doğumludur. Lefkoşa Mevlevîhanesi şeyhi D'ânişî Ali Dede'ye intisab ederek Mevlevî oldu. Danişi Dede'nin Kudüs Mevlevîhanesi şeyhliğine tayinin ardından Lefkoşa Mevlevîhanesi'ne şeyh oldu. Bir süre sonra Gelibolu Mevlevîhanesi şeyhliğine tayin olmuş daha sonra Kahire Mevlevîhanesi'nde oluşan karışıklık sebebiyle buraya tayin edildi. Buradan sonra tekrar Lefkoşa Mevlevîhanesi şeyhliğine geri döndü. 1710 (1122) yılında burada vefat etti. Ten rengi siyah olduğundan siyahî mahlasını almıştır. Kıbrıs'ta kurduğu edebi muhit ile kendisi gibi kudretli pek çok şair yetişmesine vesile olmuştur. Bir divanı bulunmaktadır.²⁰¹

*“Bâreka 'llah ey gürûh-ı evliyânın serveri
Ey cenâb-ı Mevlevî aktâb-ı dehrin mihteri*

*Ey kerâmet burcunun mihr-i ziyâ-bahşendesi
V'ey sipîhr-i ma'nevînin mâh-ı bedr-i enveri*

...

*Besdir ey kill-i **Siyâhî** böyle küstâhâne vaz'
Erdi hengâm-ı du'â hâk-i niyaza koy seri”²⁰²*

2.4.1.58. Kudûmî

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız.

¹⁹⁹ Mermer 2009, **age.**, S. 330

²⁰⁰ Önkaş, **age.**, s.295

²⁰¹ Genç, **agm.** Önkaş,**age.**, s.326.

²⁰² Mermer 2009, **age.**, S.258

2.4.1.59. Itrî

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız.

2.4.1.60. Naci (d. 1632– ö. 1711)

Asıl adı Ahmed olup Bursa doğumludur. Fakat Konyalı Naci olarak bilinir. Kasımpaşa Mevlevîhanesi şeyhi Zihni Dede'ye intisab edip Mevlevî oldu. Şeyhinin vefatı üzerine Arzî Mehmed Dede'nin hizmetinde bulundu. İlk olarak Beşiktaş Mevlevîhanesi'nde şeyhlik yaptı. Daha sonra Kırım savaşına katıldı. İstanbula döndüğünde Galata Mevlevîhanesi'nde ve sonrasında Yenikapı Mevlevîhanesi'nde şeyhlik aptı. 33 yıllık şeyhliğin ardından inzivaya çekildi ve 1711 (1123) yılında vefat etti. Mevlevîlik unsurlarını ustalıkla kullandığı, âşıkane şiirleri bulunmaktadır. Bir de Divanı vardır.²⁰³

2.4.1.61. Nazmî (d. ?– ö. 1713)

Asıl adı Hasan olup Saraybona doğumludur. Saraybosna Mevlevîhanesi şeyhi Tevekkülî Dede'ye intisab ederek Mevlevî oldu. Bir süre Kahire Mevlevîhanesi'nde şeyhlik yaptı. 1713 (1125) yılında vefat etti. Divan sahibi bir şairdir.²⁰⁴

2.4.1.62. Nesîb (d. ?– ö. 1714)

Asıl adı Yusuf olup Konya doğumludur. Gençlik yıllarında tahsilinin ekserisini Mevlevî olan üstadlardan gördü. Daha sonra İstanbul'a gitti ve orada Siyavuş Paşa'nın hocalığını yaptı. O dönemde çıkan iç karışıklık sebebiyle Siyavuş Paşa'nın şehid edilmesi üzerine, durumdan bîzâr olarak müneccimbaşı Ahmed Dede ile birlikte Mısır'a gitti. Kahire Mevlevîhanesi Şeyhi Siyâhî Mustafa Dede'ye intisab ederek Mevlevî oldu. Burada Mesnevi dersleri verdi. Nesîb Dede Konya ziyaretinde II. Bostan Çelebi onu Kârî-i Mesnevî tayin ederek Ankara Mevlevîhanesi Şeyhi olarak görevlendirir. Daha sonra Şam, Konya ve Yenikapı Mevlevîhaneleri'nde şeyhlik yapmıştır. Nesib Dede aynı zamanda ta'lik yazıda usta bir hattattır. 1714 (1126) yılında Yenikapı Mevlevîhanesi'nde vefat etmiştir. Üslup ve ifadesi ince, akıcı, Mevlevîyyane, arifane şiirleri vardır. Bir divanı ve Rişlet-i Cevâhir isimli bir eseri bulunmaktadır.²⁰⁵

²⁰³ Önkaş, **age.**, s.312.

²⁰⁴ Önkaş, **age.**, s.313.

²⁰⁵ Önkaş, **age.**, s. 314. HİDAYETOĞLU, Ahmet Selahattin, 1996, Nesib Dede Hayatı Eserleri Ve Divanının Tenkidli Metni, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı.s.11-22

*“Ne zevk-ı vuslata mesrûr u ne firâka gamînuz
Sürûr-i ‘âlem ü zahm-ı gam-ı cihandan emînüz*

*Şukûfemüz gül-i hasretle lâle-i gam u hemdür
Bizüz ki gülşen-i baht-ı siyâh-kâre zemînüz*

...

*O bahr-i nahvete biz âşinâ olalı Nesîbâ
Kenara rânde-i çâr-ı mevc-i çîn-i cebînüz”²⁰⁶*

2.4.1.63. Lebîb (d. ?– ö. 1714)

Asıl adı Ahmed olup Sofya doğumludur. Nesib Dede ve Hasîb Dede ile birlikte seyahat edip Mısır’a gitmiştir. Orada Siyâhî Mustafa Dede’nin hizmetinde bulunmuştur. Nesib Dede’nin Yenikapı Mevlevîhanesi’nde şeyh olması üzerine onunla birlikte burada yaşamıştır. 1714 (1126) yılında vefat etmiştir. Arifane ve Mevlevîyane şiirleri bulunmaktadır.²⁰⁷

2.4.1.64. Tâib (d. ?– ö. 1714)

Asıl adı İsmail olup doğum yeri belli değildir. Gavsî Ahmed Dede’nin kardeşidir. Bursa’da Cünûnî Dede’nin terbiyesinde yetişmiştir. Galata Mevlevîhanesi’nde aşçıbaşı görevi yapmıştır ve 1714 (1126) yılında burada vefat etmiştir. Ahizade Derviş İsmail Tâib olarak tanınırdı. Türkçe Mevlevîyyane şiirleri vardır. Mevlevîlik unsurlarını ustalıkla kullanmıştır.²⁰⁸

2.4.1.65. Kasım (d. ?– ö. 1640?)

Hayatı hakkında yeterli bilgi bulunamayan Kasım Dede Konya doğumludur. Konya Mevlevîhanesi’nde Arif Çelebi tarafından yetiştirildi. Bu dönem göz önünde bulundurularak vefat tarihi 1640 (1050) yılından sonra olduğu düşünülmektedir. Mesnevi’yi anlama ve anlatmada usta; ârif, fâzıl bir şair olduğu bilinmektedir.²⁰⁹

2.4.1.66. Külhânî

Asıl adı âli olup Urfa doğumludur. Konya Dergâhı’nda uzun yıllar hizmet ettikten sonra bir süre Bağdat Mevlevîhanesi şeyhliği yaptı. Külhanda yattığı için

²⁰⁶ Hidayetoğlu 1996, **agt.**, S.366

²⁰⁷ Önkaş, s. 305. Genç, **agm.**

²⁰⁸ Önkaş, **age.**, s.331

²⁰⁹ Önkaş, **age.**, s.303

Külhani mahlasını almıştır. Azak Kalesi fethine katıldığı için yaşadığı yüzyıl tespit edilebilmiştir. Ârifane şiirleri bulunmaktadır.²¹⁰

2.4.2. 18.Yüzyıl

2.4.2.1. Lisânî (d. ?– ö. 1716)

Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan şair, Galata Mevlevîhanesi'nde Arzî Dede ve Gavsî Dede'nin hizmetlerinde bulunmuştur. 1716 (1129) yılında vefat etmiştir. Aruza ve dile hâkim, Mevlevîyane şiirleri bulunmaktadır.²¹¹

2.4.2.2. Mukîm (d. ?– ö. 1717)

Lefkoşe Mevlevîhanesi Şeyhi Danişî Ali Dede'nin oğlu Mukîm, asıl adı Mehmed olup İstanbul doğumludur. Babasının vefatının ardından, Siyâhî Mustafa Dede'nin terbiyesi altına girmiştir. Önce Afyon Mevlevîhanesi'nde daha sonra Ankara Zaviyesi'nde ve son olarak Tokat Mevlevîhanesi'nde şeyhlik yaptı. 1717 (1130) yılında burada vefat etti. Âşıkane şiirleri bulunmaktadır.²¹²

2.4.2.3. Talibî (d. ?– ö. 1717)

Asıl adı Hasan olup İştîp doğumludur. Selanik Mevlevîhanesi şeyhi Vecdî Dede'nin yanında yetişti. Selanik, Mısır ve Serez Mevlevîhaneleri'nde şeyhlik yaptı. 1717 (1130) yılında vefat etti. Türkçe âşıkane şiirleri vardır.²¹³

2.4.2.4. Sâhib/Salih (d. ?– ö. 1718)

Asıl adı Salih olup Bursa doğumludur. Bursa Mevlevîhanesi şeyhi Zihni Dede'nin torunudur. Bursa'da yetişti ve Mevlevîhanede şeyhlik yaptı. Salih-i Sani olarak tanındı. Türkçe bir divanı vardır.²¹⁴

2.4.2.5. Sadrî (d. ?– ö. 1722)

Asıl adı Mehmed olup İstanbul doğumludur. Konya Mevlevîhanesi'nde çilesini tamamladıktan sonra Mısır Mevlevîhanesi'nde ve Kıbrıs Mevlevîhanesi'nde mesnevihanlık ve şeyhlik yaptı. Ustaca şiirleri vardır.²¹⁵

²¹⁰ Önkaş, **age.**, s.305.

²¹¹ Önkaş, **age.**, s.306.

²¹² Genç, **agm.** Önkaş, **age.**, s.311.

²¹³ Önkaş, **age.**, s. 332.

²¹⁴ Önkaş, **age.**, s.323.

²¹⁵ Önkaş, **age.**, s.372.

2.4.2.6. Sâlik (d. ?– ö. 1722)

Nerede doğduğu bilinmeyip asıl adı Halil'dir. Kasımpaşa Mevlevîhanesi şeyhi Mehmed Dede'nin torunudur. Bu çevrede yetişmiştir. 42 yıl Kasımpaşa Mevlevîhanesi'nde şeyhlik yaptı. Mevlevîlik unsurlarını ustaca kullandığı, akıcı ve parlak şiirleri bulunmaktadır.²¹⁶

2.4.2.7. Şekil (d. ?– ö. 1722)

Asıl adı Ömer olup İstanbul doğumludur. Daha önce kadı iken Mevlevîliğe intisab edip Konya'da yetişti. Burada mesnevihanlık yaptı. Afyon ve Halep Mevlevîhaneleri'nde şeyhlik yaptı. Tasavvufi arifane şiirleri bulunmaktadır.²¹⁷

2.4.2.8. Şeyhî Memiş (d. ?– ö. 1723)

Asıl adı Mehmed olup Eyüp doğumludur. Beşiktaş Mevlevîhanesi şeyhi Yusuf Dede'nin yanında yetişti. Onun vefatı üzerine burada şeyhlik ve mesnevihanlık yaptı. 56 yıl burada kaldı. 1723 (1136) yılında burada vefat etti. Divan şiirinin özelliklerini ustaca kullandığı şiirleri bulunmaktadır.²¹⁸

2.4.2.9. Arifî (Peçevî Ahmed Dede (d. ?– ö. 1724)

Rumeli'nin Peçoy Kasabası doğumludur. Küçük yaşlarından itibaren buradaki Mevlevîhanenin şeyhi Hafız Mehmed'den tahsil gördü. Mehmed Dede'nin vefatından sonra Arap Halil ve İbrahim Dedelerin hizmetinde bulundu. Burada şeyhlik yaptı. Daha sonra Filibe'de yapılan Mevlevîhanenin şeyhliğine tayin edildi. Son olarak 11 yıl Yenikapı Mevlevîhanesinde şeyhlik yaptı. 1724 (1137) yılında vefat etti. Mevlevîyyane dervişane şiirleri vardır. Döneminin dikkat çeken şairlerindedir.²¹⁹

2.4.2.10. Arif (d. ?– ö. 1725)

Kıbrıs doğumlu olup, siyahî Mustafa Dede'nin oğludur. Bir süre Kahire Mevlevîhanesi şeyhi ve babasının vefatı üzerine Lefkoşa Mevlevîhanesi şeyhi olmuştur. 1725 (1138) yılında vefat etmiştir. Arifane şiirleri vardır.²²⁰

²¹⁶ Önkaş, **age.**, s.374.

²¹⁷ Önkaş, **age.**, s.377.

²¹⁸ Önkaş, **age.**, s.381.

²¹⁹ Önkaş, **age.**, s.342.

²²⁰ Genç, **agm.**, Önkaş, **age.**, s.341.

2.4.2.11. Azizi (d. ?– ö. 1727)

Asıl adı Abdülaziz olup doğum yeri belli değildir. Daha önce Bektaşî iken Gelibolu Mevlevîhanesi şeyhi Kadri Dede'ye intisab ederek Mevlevî oldu. Vordine Mevlevî zaviyesinde şeyhlik yaptı. Aruza ve dile hâkim akıcı şiirleri vardır.²²¹

2.4.2.12. Hızır/Hindî (d. ?– ö. 1727)

Lefkoşa doğumlu olup siyâhî Mustafa Dede'ye intisab edip onun yanında yetişmiştir. Bir süre Galata Mevlevîhanesi'nde bulundu. Lefkoşa Mevlevîhanesi'nde şeyhlik yaptı. 1727 (1140) yılında burada vefat etti. Zarif ve ustaca şiirleri vardır.²²²

2.4.2.13. Sahib (d. ?– ö. 1727)

Asıl adı İsmail olup Bursa doğumludur. Bursa Mevlevîhanesi şeyhi sahib Mehmed Dede'ye intisab ederek Mevlevî oldu. Bir dönem Kütahya Mevlevîhanesi şeyhliği yaptı. Kabiliyeti yüksek ve ebced ile tarih düşürmede usta bir şairdi. Bir divanı vardır.²²³

2.4.2.14. Said/Saidâ (d. ?– ö. 1727)

Asıl adı Said olup Belgrad doğumludur. Adnî Dede'ye intisab edip onun terbiyesinde yetişti. 1727 yılında Avusturyalıların saldırılarında dervişleri ile birlikte şehid oldu. Mutasavvıf bir şair olup âşıkane beyitleri bulunmaktadır.²²⁴

2.4.2.15. Musa (d. ?– ö. 1728)

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız. (Derviş Musa)

“Vird edinip anı müdâm söyleyen

Yohsul olup baylığını dileyen

Gınâ bulur çok salâvat eyleyen

Allahümme Salli alâ Muhammed

***Derviş Mûsâ** hâlis eyle niyyetin*

Emrine imtisâl eyle hazretin,

İşte budur doğru yolu cennetin

Allahümme Salli alâ Muhammed”²²⁵

²²¹ Önkaş, **age.**, s.343.

²²² Önkaş, **age.**, s.353.

²²³ Önkaş, **age.**, s.373.

²²⁴ Önkaş, **age.**, s.374.

2.4.2.16. Nâyî (d. ?– ö. 1729)

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız.

2.4.2.17. Esîf/Sdkî (d. ?– ö. 1732)

Asıl adı Mehmed olup Kütahya doğumludur. Sakıb Dede'ye intisab ederek Mevlevî oldu. Bir müddet onun hizmetinde bulunup daha sonra Tavşanlı'da bir zaviye açarak orada şeyhlik yaptı. 1732 (1145) yılında burada vefat etti. 1388 beyitlik bir Divanı bulunmaktadır.²²⁶

2.4.2.18. Enis Receb (d. ?– ö. 1734)

Edirne doğumludur. Çocukluğunda İbrahim Efendi isimli bir cilt ustasının yanında çıraklık yaptı. Neşâtî Dede'ye intisab ederek Mevlevî oldu. Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi Kârî Ahmed Dede'den mesnevi dersi alıp burada mesnevihanlık yaptı. Kasımpaşa ve Edirne Mevlevîhaneleri'nde şeyhlik yaptı. 1734 (1147) yılında vefat etti. Döneminde şeyh olarak büyük ilgi gördüğü gibi şairliği de meşhurdu. 1550 beyitlik bir Divanı vardır.²²⁷

2.4.1.19. Sakıb Dede (d. 1652- ö. 1735)

Asıl adı Mustafa olup, 1652 (1062) İzmir doğumludur. Köprülü Fazıl Mustafa Paşa'nın himayesinde tahsil görürken Mevlevîliğe ilgi duyarak bu yol üzerinde ilerlemeyi uygun görmüş ve Edirne Mevlevîhanesi'nde Mehmed Seyyid Dede'ye intisab etmiştir. Burada çilesini çıkardıktan sonra bir süre Mısır'da Siyahî Dede'ye, Galata Mevlevîhanesi'nde Gavsî Dede'ye hizmet etmiştir. Seyahatlerinin sonunda Kütahya Mevlevîhanesi şeyhliğine tayin edildi ve 46 yıl burada kalmıştır. 1735 (1204) yılında burada vefat etmiştir. Şiirlerinde çoğunlukla Mevlevîliği işlemeye çalıştığı, nasihat ve hikmetli sözler söylediği şiirleri vardır. Bir Divanı bulunmaktadır. Sakıb Dede'nin Mevlevîlik açısından asıl önemli ve kaynak niteliğindeki eseri, üç ciltlik Sefine-i Nefise-i Mevlevîyye'dir. Birinci ciltte Ahmed Eflâkî'nin Menakübü'l-Arifin eserinin kaldığı tarihten kendi zamanına kadar olan Postnişin Çelebilerin biyografilerini anlatmıştır. İkinci cildinde çeşitli Mevlevîhanelerde şeyhlik yapanları; üçüncü cildinde ise Mevlevîlik içerisinde meşhur Mevlevîlerin biyografilerini anlatmıştır.²²⁸

²²⁵ Erdemir, *age.*, s.118

²²⁶ Önkaş, *age.*, s.346

²²⁷ Önkaş, *age.*, s.345

²²⁸ Önkaş, *age.*, s.374. *DİA.*, 2009, C..36, s.4-5

*“Harîm-i hassı merdân-ı Hudâ’dır Mevlevî-hâne
Zemîn-i mülk-i ‘unsurdan cüdadır Mevlevî-hâne
Şebistân-ı hayâl-i vahdet-i ihvân-ı bî-kine
Hemîşe hargeh-i mâh-ı safâdır Mevlevî-hâne*

...

*Ser (ü)cân **Sâkıb** olsun rehn-i seng-i âsitânı kim
Penâh-ı bî-kes-i dârü’l-cezâdır Mevlevî-hâne”²²⁹*

2.4.2.20. Aziz (d. ?– ö. 1737)

Bağdat Mevleihanesi şeyhlerinden Yahya Efendi’nin oğludur. Konya’da Mevlevî olup burada yetişti. Babasının vefatı üzerine Bağdat Mevlevîhanesi’ne şeyh oldu. Daha sonra Medine Mevlevîhanesi şeyhliğinde bulundu. Türkçe şiir örnekleri bulunmaktadır.²³⁰

2.4.2.21. Şeyhî Mehmed (d. ?– ö. 1738)

Bursa Mevlevîhanesi şeyhi Larendeli Mehmed Dede’ni torunudur. Mevlevî çevresinde yetişmiştir. 20 yıl Bursa Mevlevîhanesi’nde şeyhlik yaptı. 1738 (1151) yılında burada vefat etti. Gümüş Ayak Mehmed Dede namıyla tanındı. Şerh u Bahaiyye, Camiu’l-Kelim, Sülukname-i Tarikat-i Mevlevîyye isim eserleri vardır. Aruza ve dile hâkim arifane şiirleri bulunmaktadır.²³¹

2.4.2.22. Firâkî (d. ?– ö. 1742)

İstanbul doğumlu olan Firâkî, Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi Peçevî Ahmed Dede’nin hizmetinde yetişti. Yazıcı Firakî Dede namıyla meşhurdur. Tasavvufi şiirleri vardır.²³²

2.4.2.23. Safiyullah (d. 1681– ö. 1744)

Trablus Şam doğumlu olup şeyh Atinalı Celâl Ali Dede’nin oğludur. Mevlevîlik çevresinde yetişmiştir. 16 yıl Halep Mevlevîhanesi’nde ve daha sonra 13 yıl Yenikapı Mevlevîhanesi’nde şeyhlik yaptı. 1744 (1157) yılında burada vefat etti.

²²⁹ Mermer 2009, **age.**, S.304

²³⁰ Önkaş, **age.**,s.342.

²³¹ Önkaş, **age.**,s.380.

²³² Önkaş, **age.**,s.349.

Hanefî mezhebi hakkında yazdığı “Erenze-i Cedide Risalesi” oldukça kıymetlidir. Üç dilde şiir söyleyebilen şairin Arapça arifane şiirleri vardır.²³³

2.4.2.24. Enis Mustafa (d. ?– ö. 1746)

Edirne doğumludur. Edirneli Enis Receb Dede'nin terbiyesinde yetişti. Uzun yıllar Mısır Mevlevîhanesi şeyhliğinde bulundu. Aynı zamanda hattat olan şairin ilahî aşkı anlatan tasavvufî Mevlevîyyane şiirleri vardır.²³⁴

2.4.2.25. Sırrî (d. 1710- ö. 1751)

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız.

2.4.2.26. Hilmî (d. ?– ö. 1766)

Asıl adı Abdullah olup İstanbul Kasımpaşa doğumludur. Kasımpaşa Mevlevîhanesi şeyhi Arabzade Ali Dede'ye intisab ederek Mevlevî oldu. Aruza ve dile hâkim ustaca şiirleri vardır.²³⁵

2.4.2.27. Şânî (d. 1679– ö. 1766)

Asıl adı Mustafa olup Galata doğumludur. Galata Mevlevîhanesi şeyhi Şem'i Dede tarafından yetiştirilmiştir. Remzi Çelebi'ye hizmette bulunmuştur. Döneminin önde gelen şairlerindendi. Aruza ve dile hâkim akıcı şiirleri bulunmaktadır.²³⁶

2.4.2.28. Yahya (d. ?– ö.1767)

Afyon Çelebilerinden Şeyh Osman Efendi'nin oğlu olduğu bilinmekle birlikte hayatı hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Mevlevîlik çevresinde yetişmiştir. Babasının vefatı üzerine yerine şeyhlik yaptı. Şiir gücü bakımından döneminin kabul görmüş şairlerindedir.²³⁷

2.4.2.29. Ali (d. ?– ö. 1776)

Seyyid Ali Çelebi olarak tanındı. Mevlanâ soyundandır. Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Mesnevihan ve mutasavvıf bir şairdi.²³⁸

²³³ Önkaş, **age.**,s.372.

²³⁴ Önkaş, **age.**, s.344.

²³⁵ Önkaş, **age.**, s.354.

²³⁶ Önkaş, **age.**, s.376.

²³⁷ Önkaş, **age.**, s. 381.

²³⁸ Önkaş, **age.**, s.340.

2.4.2.30. Hâlis (d. ?– ö. 1777)

Sakıb Mustafa Dede'nin oğlu olup asıl adı Ahmed'dir. Babasının yanında yetişmiştir. Kütahya Erguniyye Mevlevîhanesi'nde 45 yıl şeyhlik yaptı. Türkçe Mevlevîyyane ve arifane şiirleri vardır. Bir divançesi ve tufeylî isimli eseri bulunmaktadır.²³⁹

2.4.2.31. Garîbî (d. ?– ö. 1783)

Çelebi Seyyid Ebubekir Çelebi olarak bilinen Garîbî, Hacı Arif Çelebi'nin oğludur. Konya Mevlevîhanesi'nde yetişmiştir. Babasının vefatından sonra yerine geçmiş ve 40 sene şeyhlik görevinde kalmıştır. 1783 (1198) yılında vefat etmiştir. Mevlevîlik unsurlarını ustalıkla kullanan, Mevlevî şairlerin önde gelen isimlerindedir.²⁴⁰

2.4.2.32. Semahat (d. ?– ö. 1789)

Asıl adı Ömer olup Yenişehir doğumludur. Yenişehir Fener Mevlevîhanesi şeyhi Hasan Dede'nin oğludur. Mevlevîliğe intisabı ve yetişmesi Konya'da olmuştur. Yenişehir, Edirne Muradiye ve Kasımpaşa Mevlevîhaneleri'nde şeyhlik yaptı. Siyer-i Nebvî isimli bir eseri vardır. Mevlevîlik unsurlarını ustaca işleyen arifane gazelleri bulunan bir şairdir.²⁴¹

2.4.2.33. Niyaz (d. ?– ö. 1739)

Asıl adı Hasan olup Konya doğumludur. Ebubekir Çelebi'ye intisab ederek Mevlevî oldu. Bir süre Ermenek Dergâhı'nda kaldı ve İstanbul Yenikapı Mevlevîhanesi'ne gitti. Vefat edene kadar burada kaldı ve dergâha hizmet etti. Divan şiirinin özelliklerini taşıyan akıcı şiirleri vardır.²⁴²

2.4.2.34. Ahmed Vardakosta

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız.

2.4.2.35. Esrar Dede (d. 1748– ö. 1796)

Asıl adı Mehmed olup 1748 (1162) yılında İstanbulda doğmuştur. Mevlevîliğe intisab edişi oldukça geç sayılabilecek bir yaşta olmuştur ki 40 yaşına yaklaştığı bir dönemdir. Bu dönemden önceki hayatına dair fazla bilgi

²³⁹ Önkaş, **age.**, s.352.

²⁴⁰ Önkaş, **age.**, s.349.

²⁴¹ Önkaş, **age.**, s.375.

²⁴² Önkaş, **age.**, s.368.

bulunmamaktadır. Arapça, Farsça ve kendi eserinde belirttiğine göre bir miktar Latince, Yunanca ve İtalyanca bilmektedir. Şeyh Galib'e olan sevgisi ve hayranlığı bu yola girmesinde etkili bir ol oynamıştır. Nitekim Şeyh Galib'in dervişi ve yakın dostu olmuştur. Ömrünün son 9 senesini Galata Mevlevîhanesi'nde geçirmiş ve en verimli olduğu zaman dilimi olmuştur. 1796 (1211) yılında burada vefat etmiştir. İlâhi aşkı vahdet neşesini coşkun bir dille şiirlerine aksettiren, kendine has içli bir söyleyişle şiirler yazmıştır ve bir divanı bulunmaktadır. Ayrıca Mübârek-nâme-i Esrâr, Fütüvvet-nâme-i Esrâr, Lugat-ı Talyân, Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevlevîyye isimli eserleri vardır. Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevlevîyye isimli eseri, şair tezkireleri ve özellikle Mevlevîlik açısından önemli kaynaklardan biridir.²⁴³

2.4.2.36. Şeydâ

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız.

*“Bu ‘aşk ile elbet çok olur kıl ile kâlim
Her dem nazar-ı Hak'da benim fikr ü hayâlim
Şeydâ gibi bir bendesiyim ‘Ârif-i Rûm'un
Himmet dilerim ‘arz ederim Pîr'îme hâlim”²⁴⁴*

2.4.2.37. Şeyh Galib (d. 1757– ö. 1799)

Asıl adı Mehmed Es'ad olup 1757 (1171) yılı İstanbul doğumludur. Babası tanınmış Mevlevîlerden Mustafa Reşid Paşa'dır. Bu sebeple Mevlevî çevresinde tasavvufî eğitim alarak büyümüştür ve ilk hocası babası olmuştur. Daha sonra yine Mevlevî bir şair olan Hoca Neş'et'e intisab ederek ondan mesnevi okumuş ve şiirler yazmaya başlamıştır. Önceleri Es'ad mahlasını kullanmış fakat daha sonra bu mahlasın kullanım çokluğu sebebiyle Galib mahlasını kullanmıştır. Genç yaşlarında bir divan tertib edecek kudrette bir şair olan Galib, kısa bir zaman diliminde Hüsn ü aşk mesnevisini yazmıştır. Daha sonra Konya'ya giderek dergâhta çileye soyunmuş fakat bir süre budara kaldıktan sonra, Ali Nutkî Dede zamanında Yenikapı Mevlevîhanesi'ne gelerek 1001 günlük çilesini burada tamamlamıştır. Dede makamının ardından Galata Mevlevîhanesi şeyhliğine tayin edilip, vefatına kadar burada görev yapmıştır. 1799 (1213) yılında burada vefat etmiştir. Şeyh Galib'in manzum eserleri haricinde, Es-sohbetü's-Sâfiyye, Şerh-i Cezire-i Mesnevi ve

²⁴³ Genç, *age.*, s.3-5. Önkaş, s.346

²⁴⁴ Mermer 2009, *age.*, S.566

Tezkire-i Şuarây-i Mevlevîyye isimli mensur eserleri de vardır. Tezkire-i Şuarây-i Mevlevîyye isimli eseri kendisi tertib etmiş daha sonra yakinen sevdiği dervişi Esrar Dede'ye vererek tasnif ve ikmâl etmesini istemiştir ve Esrar Dede bu eseri meydana getirmiştir.²⁴⁵

*“Tedbirini terk eyle takdir Hüdânındır
Sen yoksun o benlikler hep vehm ü gümânındır
Birden bire bul aşkı bu tuhfe bulanındır
Devrân olalı devrân erbâb-ı safânındır
Âşıkda keder neyler gam halk-ı cihanındır
Koyma kadehi elden söz pîr-i mugânındır*

...
*Bir bâde çek efzûn kap meclisde zeberdest ol
Atma ayağın taşra mey-hânedede pâ-best ol
Alçağa akarsular pâ-y-ı huma düş mest ol
Pür-cûş olayım dersen Gâlib gibi sermest ol
Âşıkda keder neyler gam halk-ı cihanındır
Koyma kadehi elden söz pîr-i mugânındır”²⁴⁶*

*“Gürûh-ı evliyânın ekmelidir Şems ü Mevlanâ
Misâl-i mihr ü subh-ı müncelîdir Şems ü Mevlanâ
Şeh-i ‘aşkın iki kudret elidir Şems ü Mevlanâ
Sıfât u zâta bürhân-ı celîdir Şems ü Mevlanâ
Hemân ‘ayn-ı Muhammed’le ‘Alî’dir Şems ü Mevlanâ*

...
*Revânî şâd ola Râmiz Beğ’in **Gâlib** bu mısra’dan
Füzûn-terdir hakikat ehline bin hüsn-i matla’dan
Olur tevhid-i rûşen bu mu’ammâ-yı mülemma’dan
Cüdâlık hiç seçilmez ol iki nûr-ı müşa’şa’dan
Hemân ‘ayn-ı Muhammed’le ‘Alî’dir Şems ü Mevlanâ”²⁴⁷*

²⁴⁵ OKCU, Naci, 2011, Şeyh Galib Divanı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.s.9-18. Önkaş, **age.**, s.378

²⁴⁶ Okcu 2011, **age.**, s.268

2.4.2.37. Neyyir (d. ?- ö. 1800)

Asıl adı Abdülhalim'dir. İstanbul doğumludur. Genç yaşlarında Şeyh Galib'den etkilenerak Mevlevîliğe intisab etti ve onun yanında yetişti. Daha sonra Yenişehir Fener Mevlevî Tekkesine şeyh oldu. 1800 (1215) yılında burada vefat etti. Mevlevîlik unsurlarını şiirlerinde ustaca kullanan şairin bir divanı vardır.²⁴⁸

2.4.2.39. Hafız (d. ?- ö. 1803)

Asıl adı Mehmed olup, Edirne doğumludur. Muradiye Mevlevîhanesi şeyhi Ömer Semahat Dede'ye intisab ederek Mevlevî oldu. Mesnevihanlık yaptı. Aydın Güzelhisar Mevlevîhanesi'nde şeyhlik yaptı. Kömürcüzade namıyla bilinirdi. Mevlevîyyane ve arifane beyitleri vardır.²⁴⁹

2.4.2.40. Resîmâ (d. ?- ö. 1803)

Asıl adı Ahmed olup İstanbul doğumludur. Mevlevî Elhac Mehmed Efendi'nin terbiyesinde yetişti. Bir süre Yenişehir Fener Mevlevîhanesi'nde şeyhlik yaptı. Aruza ve dile hâkim takdire şayan şiirleri vardır.²⁵⁰

2.4.2.41. Hulusî (d. ?- ö. 1805)

Asıl adı İsmail olup İstanbul Yenikapı doğumludur. Galata Mevlevîhanesi şeyhi Şeyh Galib Dede'ni yakın dostu ve buranın aşçıbaşısı oldu. Âşıkane ve Mevlevîyyane şiirleri vardır. Şiirlerinden övgüyle bahsedilir. Divançesi vardır.²⁵¹

2.4.2.42. Nutkî

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız.

“Âh eyle gönül âteş-i aşk ile zamândır

Her dem işimiz firkât-ı yâr ile figandır

Bilmem ne zaman dil ola vaslınla müşerref

Zîrâ ki firâkınla derûnum yanagândır

...

Nutkî görebilsen ne veririsin yâri

Zîrâ görünürse bana yâr sana nihandır.”²⁵²

²⁴⁷ Mermer 2009, *age.*, S.376

²⁴⁸ Önkaş, *age.*, s.367.

²⁴⁹ Önkaş, *age.*, s.351

²⁵⁰ Önkaş, *age.*, s.371.

²⁵¹ Önkaş, *age.*, s.354.

*“Deldi ciğerim bu derd yâ Hazret-i Mevlanâ
Yokdur ki çekem tâkat yâ yâ Hazret-i Mevlanâ*

*Lutf et beni ağlatma nefse yolu bağlatma
Zencîrini sıklatma yâ Hazret-i Mevlanâ*

...

*Müstağrak-ı ‘isyânım Nutkî-i perişânım
Hâhende-i ihsânım yâ Hazret-i Mevlanâ”²⁵³*

2.4.2.43. Neş’et (d. 1735- ö. 1807)

Asıl adı Süleyman olup, Edirne doğumludur. Konya Mevlevîhanesi’nde Ebubekir Çelebi’ye intisab ederek Mevlevî oldu. Mesnevî’yi daha iyi anlayabilmek için Dâyezâde Cûdi Efendi’den Farsça öğendi. Mahlasını Hocası vermiştir. Osmanlı-Rus harbine katıldı ve dönüşünde İstanbul’da mesnevi okutmaya başladı. Ömrünü İstanbul’da evinde ders vermekle geçirdi. 1808 (1222) yılında burada vefat etti. Hoca Neş’et veya baba Neş’et olarak tanınan şair, genç şairler yetiştirip onlara mahlas vermekle de meşhurdur. Talebelerinden birçoğu kendisini geçmişlerdir. Örneğin Şeyh Galib talebelerinden biridir. Divanı olan şairin arifan âşıkane şiirleri bulunmaktadır.²⁵⁴

2.4.2.44. İlhamî III. Selim

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız.

*“Rûz u şeb dîdelerim derdin ile kan ağlar
Vâkıf olan benim esrârıma her an kan ağlar
Dağ-ı sînem göricek hûn ile âlûde beni
Rahm edip hâlîme ezhâr-ı gülistân ağlar*

...

*Derd ile rûyuna baktıkça senin İlhamî
Gerçi handân olur ammâ ciğeri kan ağlar”²⁵⁵*

²⁵² Erdemir, *age.*, s.354

²⁵³ Mermer 2009, *age.*, S.122

²⁵⁴ Önkaş, *age.*, s.366

²⁵⁵ Erdemir, *age.*, s.243

2.4.3. 19.Yüzyıl

2.4.3.1. Zühdî (d. ?– ö. 1817)

Asıl adı Yusuf olup Trablus Şam doğumludur. Beşiktaş Mevlevîhanesi şeyhi Ahmed Dede'nin oğludur. Babasından sonra buraya şeyh olmuştur. Menhecü'l-kavi isimli Arapça mesnevi şerhi vardır. Türkçe Arapça şiirleri vardır.²⁵⁶

2.4.3.2. Nasır (d. 1765– ö. 1820)

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız.

*“Zihî dilkeş edâdır nağme-sâzîde edâ-yı ney
Dil-ârâ cân-fezâ hâlet-nümâdır hoş sadâ-yı ney*

*Gıdâ-yı rûh-ı ‘âşık hasb-i hâl-i ‘ârif-i billâh
Devâ-yı derd ü gamdır herkese her dem nevâ-yı ney*

...

*İlâhî Nâsır-ı nâçârı esrarına vâkıf kıl
Dil-i nâlânını ‘aşkınla eyle hem-nevâ-yı ney”²⁵⁷*

2.4.3.3. Künhi Dede

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız.

2.4.3.4. Adlî (II. Mahmud)

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız.

*“Yâ Rasûlallah bu abd-i âcizindir pür-kusûr
Af ile cürmüm kerem kıl nusrete lutf-ı vüfûr
Eyle âciz ümmetine şefâ’at Serverâ
Kasdı hizmetdir eder sâyende elbetde zuhur*

...

*Âcizim ey pâdişah-ı mürselîn ü enbiyâ
Merhamet kıl Adlî’yi bu vechile kıl pür sürûr”²⁵⁸*

²⁵⁶ Önkaş, **age.**, s. 382.

²⁵⁷ Mermer 2009, **age.**, S.236

²⁵⁸ Erdemir, **age.**, s.32

2.4.3.5. Şem'i (d. 1771– ö. 1839)

Asıl adı Ahmet olup 1771 (1185) yılı Konya doğumludur. Dergâh civarında yetişmiş olması Mevlevîliğe gönülden bağlılığını sağlamıştır ve Mehmet Sait Hemdem Çelebi'ye intisab ederek Mevlevî olmuştur. Baba mesleği helvacılık olan Şem'i, bu meslekle ilgilenmeyip, âşıklığa heveslenerek saz çalmaya meyletmiştir. Gençlik yılların kadar okuryazarlığı da olmamıştır. Fakat ulemâdan da geri kalmayıp mânâlı ve düzgün sözler söylemiştir. Âşıklık geleneğinin önde gelen temsilcilerindendir ve birçok talebe yetiştirmiştir. 1839 (1255) yılında vefat eden Şem'i'nin divanı, âsıkâne gazelleri, koşma ve semai gibi nazım türlerinde şiirleri bulunmaktadır.²⁵⁹

*“hâk-i pâ-yi devlete yüz sürmesi şândır bana
Pâye-i rif'at cihanda pûs-i dâmendir bana*

...

*Her kusûr ile kabul eylerseniz Şem'i kulu
Zümre-i erbâb-ı dil beyninde ünvândır bana.”²⁶⁰*

2.4.3.6. İsmail Dede Efendi

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız.

2.4.3.7. Leyla Hanım (d. ?– ö. 1848)

Doğum tarihi hakkında bilgi bulunmamakla beraber, İstanbulludur. Eğitimini ailesi içerisinde almış olmakla birlikte Mevlevîliğe intisabiyeti de bu şekildedir. 1848 (1264) yılında vefat etmiş ve Galata Mevlevîhanesi haziresine defnedilmiştir. Tahsil seviyesi yüksek, kültürlü, zarif bir hanımefendi olan Leyla Hanım'ın derviş ruhlu, hür fikirli şiirleri ve bir Divanı vardır. Divanında Mevlanâ'yı öven şiirleri bulunmaktadır. Şiirlerinde Şeyh Galib etkileri görülür.²⁶¹

*“Genc-i esrâr-ı nihandır Hazret-i Monlâ-yı Rûm
Cism-i dervîşâna cândır Hazret-i Monlâ-yı Rûm
Şems-veş dehre 'ayândır Hazret-i Monlâ-yı Rûm
Reh-nümâ-yı sâlikândır Hazret-i Monlâ-yı Rûm*

²⁵⁹ HALICI, Feyzi, 1982, Âşık Şem'i Hayatı ve Şiirleri, Kültür Turizm Bakanlığı yayınları. Mermer 2008 ,agt., s.152) Önkaş, age., s.390

²⁶⁰ Halıcı, age., s.3

²⁶¹ Küçük, age., s.408. ARSLAN, Mehmet, 2003, Leyla Hanım Divanı, Kitabevi., s.20-38. Önkaş,age., s.387

Şem'-i bezm-i 'âşıkândır Hazret-i Monlâ-yı Rûm

...

*Şehler olmuş kâse-lîs-i matbah-ı ihsânı hep
Yâ nasıl olmaz kulu kurbânı **Leylâ** da 'aceb
Şevk-i âteş-bâz ile yansa derûnı rûz u şeb
Bende-i dergâh-ı 'ulyâsı olan çekmez ta'ab
Câzimâ dârü'l-emândır Hazret-i Monlâ-yı Rûm''²⁶²*

2.4.3.8. Nakşî

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız.

2.4.3.9. Hemdem Çelebi (d. 1807– ö. 1859)

Asıl adı Mehmed Said olup Konya doğumludur. Mevlanâ soyundandır. Konya Mevlevîhanesi'nde yetişmiş, burada 45 yıl şeyhlik yapmıştır. 1859 (1222) yılında burada vefat etti. Ehl-i ilim, ehl-i kalem bir hattat ve mesnevîhandır. Şairliği methedilmekle birlikte, Türkçe ve Farsça pek çok şiiri bulunmaktadır.²⁶³

*“Erişdi semt-i ervaha sadâ-yı nây-ı Mevlanâ
Duyuldu nâme-i hikmet-güşâ-yı nây-ı Mevlanâ*

*'Âdemden rü-nümâ kıldı bu mevcûdâtı ser-tâ-ser
Salâ-yı yâ Muhammed'le nidâ-yı nây-ı Mevlanâ*

...

*Bu mutrib-hâne-i 'âlemde **Hemdem** mürde-dil olma
Hayât-ı tâze-bahş eyler sâfâ-yı nây-ı Mevlanâ''²⁶⁴*

2.4.3.10. Hasan Nazif (d. 1794– ö. 1861)

Hasan Nazif Dede 1794 (1209) yılı Yenişehir doğumludur. Uzun müddet Yenişehir'de müderrislik yapmış ve Hacıbektaş'a seyahati dönüşünde Konya Mevlevîhanesi şeyhi Mehmed Said Dede'ye intisab ederek Mevlevî olmuştur. Kardeşleri Emin ve Arif Efendiler Balkanlar'da Mevlevîliğin yaygınlaşmasında etkin rol oynamışlardır. Oğlu mûsikîşinas, şair Hüseyin Fahreddin Dede'dir. Konya'da çilesini çıkarıp Dede makamına erdikten sonra Yenişehir'e dönerek burada bir

²⁶² Arslan 2003, **age.**, s.120

²⁶³ Önkaş, **age.**, s.385. Küçük, **age.**, s.400

²⁶⁴ Mermer 2009, **age.**, S.96

Mevlevîhane inşa ettirip başına geçmiştir. Daha sonra Beşiktaş Mevlevîhanesi şeyhliğine tayin edilerek buranın son şeyhlerinden olmuştur. 1861 (1278) yılında burada vefat etmiştir. Ta'rifü's-Sülûk isimli bir eseri ve bir Divançesi vardır. Döneminin usta şairlerinden olup, Ehl-i beyt eğilimli tasavvuf anlayışını yansıttığı şiirleri vardır.²⁶⁵

*“Fütûha bâ'is olaldan celâl-i Mevlanâ
Göründü 'ayn-ı 'ayâna cemâl-i Mevlanâ*

*Getirdi sikkesi 'arş-ı berîni vecde ezel
Ne başlar üstüne döndü misâl-i Mevlanâ*

...

*Nazîf'e fahr-ı dü 'âlem yeter ki oldu nasîb
Duhul-ı silsile-i râh-ı âl-i Mevlanâ”²⁶⁶*

2.4.3.11. Şeref Hanım (d. 1809– ö. 1861)

Şeref Hanım 1809 (1224) yılı İstanbul doğumludur. Müderris ve şair Mehmed Nebil Bey'in kızı olduğu bilinmekle beraber hayatı hakkında detaylı bir bilgi bulunmamaktadır. Mevlevîliğe intisab ettiği ve Yenikapı Mevlevîhanesi'nde yetiştiği kaydedilmiştir. 1861 (1277) yılında vefat etmiştir. Divanı bulunan şair şiir özellikleri ve ifade özellikleri bakımından hanım şairler arasında mühim bir yeri bulunmaktadır. Mevlanâ ve Mevlevî büyüklerine yazdığı şiirleri vardır.²⁶⁷

*“Mazhar-ı 'aşk-ı hakîkatdir gürûh-ı Mevlevî
Mahrem-i sırr-ı muhabbetdir gürûh-ı Mevlevî*

*Ceddi Siddîk olduğuyçün Hazret-i Pîr'in bütün
Ehl-i dil ehl-i sadâkatdir gürûh-ı Mevlevî*

...

*Ger bu hâl ile Şeref zârı kabûl eylerseler
İki 'âlemde ne devletdir gürûh-ı Mevlevî”²⁶⁸*

²⁶⁵ Önkaş, **age.**,s.389. Küçük, **age.**,s. 146-152.

²⁶⁶ Mermer 2009, **age.**, S.76

²⁶⁷ Önkaş, **age.**, s.390. Mermer 2008, **agt.**, s.107. Küçük, **age.**,s.409.

²⁶⁸ Mermer 2009, **age.**, S.146

2.4.3.12. Vasfî

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız. (Suyolcuzade Mehmed Salih)

2.4.3.13. Ziver Paşa (d. 1794– ö. 1862)

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız.

2.4.3.14. Ahmed Safî (d. ?– ö. 1873)

Hakkında fazla bilgi bulunmamakla birlikte, Ahmed Sâfî Efendi Tokat doğumludur. Aydın Mevlevîhanesi şeyhliği yapmıştır. 1873 (1290) yılında vefat etmiştir. Âşıkane şiirleri bulunmaktadır.²⁶⁹

2.4.3.15. Hafız Salih Nâilî (d. 1823– ö.1876)

Nâil-i Cedîd adıyla bilinen Salih Nailî, 1823 (1239) senesi Manastır doğumludur. Beşiktaş Mevlevîhanesi şeyhi Hasan Nazif Dede'ye intisab ederek Mevlevî oldu. Döneminde âlim, şair ve hattat olarak tanınmıştır. Muallimlik ederek geçimini sağlamıştır. Aynı niyetle Mısır'a girmiş ve orada 1876 (1293) yılında vefat etmiştir. Kenz-i Nasâyih isimli bir eseri vardır. Rind meşreb ve ustaca şiirleri bulunmaktadır.²⁷⁰

2.4.3.16. Mehmed Zeki Dede

Detaylı bilgi için hattatlar kısmına bakınız.

2.4.3.17. Avnî (d. 1827- ö. 1884)

Asıl Adı Hüseyin olup, 1827 (1242) yılında bugün Yunanistan sınırları içinde kalan Yenişehir'de doğmuştur. Bir müddet divan kâtipliği yapmıştır. Beşiktaş Mevlevîhânesi şeyhi olan Nazif Dede'nin kızı Emine hanımla evlendi. Kayınpederi vasıtasıyla Mevlevîliğe intisap etmiştir. Mesnevi ve Divan-ı Kebir'i elinden düşürmediği kaydedilir. 1884 (1301) yılında vefat etmiştir. Arapça, Farsça ve Rumca'yı iyi derecede bilirdi. Divânı ve Mir'ât-ı Cünûn, Âteşgede, Âb-nâme, Nihân-ı Kazâ, İntak, Mesnevi Tercümesi, Kaside-i Cülûs-ı Murâd-ı Hâmis isimli eserleri bulunmaktadır.²⁷¹

²⁶⁹ Mermer 2008, **agt.**, s.226.

²⁷⁰ Mermer 2008, **agt.**,s.170. Küçük, **age.**,s.407

²⁷¹ Abdulkadir Erkal, TAED 39, 2009, s. 815-817, Mermer 2008, **agt.**, s.178

2.4.3.18. Süleyman Şemsi Dede (d. 1828– ö. 1885)

Şemsî mahlasıyla bilinen Süleyman Dede, 1828 (1244) tarihi Konya doğumludur. İlk tahsiline Şems-i Tebrizi Dergâhı'nda başlamıştır. Daha sonra Afyon'da ilim tahsil ettikten sonra Aydın Mevlevîhanesi şeyhliğine tayin edilmiştir. On sene bu görevin ardından Hanya'da bir Mevlevîhane kurarak buranın şeyhliğini yapmış ve 1885 (1303) yılında vefat etmiştir. “Mesnevî alâ-Hubbi'l-Haydârî” isimli Farsça manzûmesi ve 49 sayfalı Divânçesi bulunmaktadır.²⁷²

2.4.3.19. Nebil (Mehmed Nebil Bey (d. ?– ö. 1889)

Hanım şairlerimizden Şeref Hanım'ın yeğeni olup İstanbul doğumludur. Yenikapı Mevlevîhanesi Şeyhi Selahaddin Dede'ye intisab ederek Mevlevî olmuştur. Hafız, ta'lik hattında icazetli ve aynı zamanda neyzendir. Hicr ü Visâl ismindemesnevîsi ve Dîvânçe-i Es'ârisimli eserleri vardır. 1889 (1307) yılında vefat etmiştir. Vefatından sonra Külliyyât-i Mîr- Nebil ismiyle şiirlerinin derlendiği bir Divan tertib edilmiştir.²⁷³

2.4.3.20. Faik (Hacı Faik Bey)

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız.

2.4.3.21. Azmî Dede (d. 1815– ö. 1893)

Gelibolu Mevlevîhanesi şeyhi Ali İzzet Dede'nin oğlu olup, 1815 (1231) yılında burada doğmuştur. Babasının vefatı üzerine henüz dokuz yaşında olmasına rağmen buranın şeyhliğine geçmiş ve kırk bir sene burada vazifesini yerine getirmiştir. Daha sonra yirmi üç yıl Kahire Mevlevîhanesi şeyhliği yapmıştır. 1893 (1311) yılında vefat etmiştir. Devrinin âlimlerinden olup, şair, nâthan ve âyinhandır. Bir divançe oluşturacak kadar şiirlerinin olduğu belirtiliyor.²⁷⁴

2.4.3.22. Hasan Hakkı Paşa (d. 1826– ö. 1896)

Hakkı Paşa 1826 (1242) yılı İşkodra doğumludur. Birçok ilde valilik yapmış ve Konya valiliği sırasında Hemdem Çelebi'ye intisab ederek Mevlevî olmuştur. Daha sonra Galata Mevlevîhanesi şeyhi Kudretullah Dede'ye bağlanmıştır. Edebiyat ve tasavvufa vakıf, birçok dil bilen bir zâttır. Şahsi kitaplarına “Hasan Hakkı-i

²⁷² Mermer 2008, **agt.**, s. 228 ,Küçük,**age.**, s. 402

²⁷³ Mermer 2008, **agt.**,s.186. Erdemir, **age.**, s.330.

²⁷⁴ Erdemir, **age.**, s.70, Küçük, **age.**, s.226.

Mevlevî” imzası atarmış. 1896 (1313) yılında vefat eden şairin, kendi kaleme aldığı bir mecmuası vardır.²⁷⁵

2.4.3.23. Hatice Nakıyye Hanım (d. 1845– ö. 1898)

Hanım şairlerimizden Şeref Hanım’ın yeğenidir. İlk eğitimini teyzesinden almış daha sonra Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi Osman Selahaddin Dede’ye intisab ederek tahsiline burada devam etmiştir. On sekiz sene Dâru’l-Muallimât’ta Farsça ve Tarih muallimliğinde bulunmuştur. 1898 (1316) yılında vefat etti. Mülkiyetini miras olarak Yenikapı Mevlevîhanesi’ne bırakmıştır. Türkçe ve Farsça güzel şiirler söylemiş fakat şiirlerinin büyük kısmını kaydetmemiştir.²⁷⁶

2.4.3.24. Mü’mine Hanım (d. 1825– ö. 1903)

Sadrazamlardan Mehmed Derviş Paşa’nın kızı olup, 1825 (1241) yılı İstanbul doğumludur. Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi Osman Selhaddin Dede’ye intisab ederek Mevlevî olmuştur. 1903 (1321) yılında vefat etmiştir. Nât ve münacâtları bulunmaktadır.²⁷⁷

2.4.3.25. Abdullah Celâleddîn Paşa (d. ?- ö. 1903)

Celaleddin Paşa 1846 (1263) senesi Siroz doğumludur. Birçok şehrin mutasarrıflığında bulunmuştur. Bahâriye Mevlevîhânesi seyhi Hüseyin Fahreddîn Dede’ye intisablı bir Mevlevîdir. 1903 (1321) yılında vefat etmiştir. Zamanın kıymetli sâirlerindendi, tasavvufane şiirleri vardır.²⁷⁸

2.4.3.26. Halid Hasan Efendi (d. 1845– ö. 1906)

Halid Hasan Efendi 1845 (1261) yılı İstanbul doğumludur. Mevlevîliğe intisab ederek bu yol üzere ömrünü tamamlamıştır. Hâl ve şevk sahibi şair, Edirne Mevlevîhanesi’nde mesnevihanlık görevine tayin edilmiş; kendi gayretleriyle Arapça ve Farsça öğrenmiştir. 1906 (1324) yılında vefat etmiştir. Şerh-i Aşkname-i Dil isimli manzum bir eseri bulunmaktadır.²⁷⁹

2.4.3.27. Celaleddin Şeyhî

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız.

²⁷⁵ Mermer 2008, **agt.**,s.190. Küçük, **age.**, s.406.

²⁷⁶ Mermer 2008, **agt.**, s.119. Küçük, **age.**, s.409

²⁷⁷ Küçük, **age.**, s.409

²⁷⁸ Mermer 2008, **agt.**, s.203

²⁷⁹ Mermer 2008, **agt.**, s.207. Küçük, **age.**, s.406

2.4.3.28. Fahrî (Hüseyin Fahreddin Dede)

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız.

2.4.3.29. Es'ad Muhammed Dede (d. 1843– ö. 1911)

Es'ad Dede 1843 (1259) yılı Selanik doğumludur. Yenikapı Mevlevîhanesi Şeyhi Osman Selahadin Dede'ye intisab ederek Mevlevî olup mesnevi okumalarına başlamış daha sonra Fatih Camii'nde mesnevi okutmuştur. Bir müddet Kasımpaşa Mevlevîhanesi mesnevihanlığına tayin edilip bu görevi ifa etmiştir. 1911 (1329) yılında burada vefat etmiştir. Kitaba karşı meraklı olan Dede, büyük bir kütüphane oluşturmuş fakat Yenikapı Mevlevîhanesi'nde çıkan yangında yok olmuştur. Divançe-i Eş'ar isimli bir divanı vardır.²⁸⁰

2.4.3.30. Fehmi Hüsam Dede (d. 1849– ö. 1912)

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız.

2.5. Ressamlar

Duygu ve düşünce sisteminin ifade gücüyle şekillenmesini sanat haline getiren insanlık âlemi, İlâhî bu vasfı en güzel şekliyle kullanmıştır. Anlatmak istenilenin aktarma gayretinden doğan bir sanat dalı da resimdir. Doğuda ve Batıda ilk çağlardan beri süregelen ve en etkili ifade anlatım biçimlerinden olmuştur.

İslam âlemi bir olguyu birebir resmederek değil, daha çok dolaylı şekillerle veya üsluplaştırarak kullanmayı tercih etmiştir. Bir olayı veya bir mekânı anlatırken minyatür sanatını kullanmıştır. Doğa içerisindeki bitkileri tezhip ile üsluplaştırırken, hat sanatı ile doğa içerisindeki olguları imgesel hale getirmiştir.

Selçuklular döneminde sanatın bütün dallarında eserler meydana gelirken resim sanatı icra edilmekten geri kalınmamıştır. Özellikle bu dönem eserlerinin ihtişamı göze çarpmaktadır.²⁸¹

Osmanlılar dönemine geçildiğinde Tük-İslam kitap ressamlığı olarak adlandırılan minyatür sanatı, 17. yüzyılda değişimler yaşamaya başlamıştır. 18. yüzyılda ise Batı ile yakın ilişkiler kuruluyor olması, kültür ve sanatı da yakından etkilemiştir. Minyatüre perspektif ve renk tonlaması ilaveleriyle, mekân kavramı

²⁸⁰ Küçük, **age.**, s.401

²⁸¹ Uzluk, 1957, **age.**, s.8

daha belirginleşmiştir. 19. yüzyıla gelindiğinde, reform hareketlerinin başlattığı batılı eğitim şekilleriyle açılan askeri okullarda resim eğitimine yer verilmiştir.²⁸²

Çağdaş Türk resim sanatında inanç olgusu çerçevesinde eserler üretmiş sanatkar sayısı bir hayli azdır. Buna rağmen, Mevlanâ ve Mevlevîlik konusu her dönem sanatın konusu olmuştur. Doğu İslam inancını yansıtan bir resim ekolünün ortaya çıkmasında Mevlevîlerin büyük katkısı olmuştur.²⁸³

Haret-i Mevlanâ ile Oğlu Sultan Veled'in resim sanatına ve ressamlığa geniş bir çerçevede bakıp, bu sanat ile ilgilendikleri bilinmektedir. Tasavvufi düşünceleri üzere Allah'a ulaşmanın yolunu sanat dallarıyla buluşturmuş ve bu gaye üzere yola çıkanlar için hizmetlerde bulunmuşlardır.²⁸⁴

Bu bölümde Mevlevî ressamların kronolojik sıra ile hayatları hakkında bilgiler ve ulaşıla bilinen eserlerinden örnekler verilmiştir. Mevlevîler eserlerinde imza kısmına "el-Mevlevî" ünvanı kullandıkları gibibir yandan da tevazu gereği isimlerini bile yazmamışlardır. Bu sebeple günümüze ulaşan örneklerin kimlere ait olduğu bilinmemektedir.

2.5.1. 17. Yüzyıl

2.5.1.1. Nakkaş Dede

Hakkında detaylı bilgi bulunmamakla birlikte 1639-1701 yılları arasında yaşadığı kaydedilmiştir. II. Bostan Çelebi zamanında Mevlanâ Dergâhı'nın iç kubbe duvarlarındaki altın yazı ve nakışlarını yapmıştır.²⁸⁵

2.5.1.2. Âsârî Derviş Esedî

Hayatı hakkında detaylı bilgi bulunmamakla birlikte, Edirne doğumlu olduğu ve Edirne Mevlevîhanesi'nde Mevlevîliğe intisab ettiği kaydedilmektedir. Asıl adı Âsârî olup, Esedî lakabıdır. Arslan resimleriyle meşgul olduğu ve resimlerinde bu figürü kullandığı için bu lakabı almıştır. Galata Mevlevîhanesi'nde ikamet ettiği

²⁸² ÇÖTELİOĞLU Aysel, Geleneksel Osmanlı Resim Sanatından Batılı Anlamda Tuval Resmine Geçiş Evresinde Askeri Okullar Ve Asker Ressamlar, *Osmanlı Kitabı*, C. 11, s. 473-480, Yeni Türkiye yayımları, Ankara.

²⁸³ BAL, Ali Asker, 2006, Plastik Sanatlarda Mevlanâ Ve Mevlevîlik Anlayışının İzleri, *Türk Kültürü Edebiyatı Ve Sanatında Mevlanâ Ve Mevlevîlik Ulusal Sempozyumu*, Bildiriler Kitabı, Selçuk Üniversitesi Matbaası.

²⁸⁴ Uzluk, *age.*, s.16

²⁸⁵ Uzluk, *age.*, s.62.

hücresinin ve Konya Mevlevîhanesi'nin duvarına arslan resmi çizdiği ifade edilmektedir; fakat günümüze hiçbiri gelememiştir.²⁸⁶

2.5.1.3. Behzad (d. ?- ö. 1652)

Solakzadeler olarak bilinen bir aileden gelmiş ve Galata Mevlevîhanesinde Ankaravî İsmail Dede'ye intisab ederek Mevlevî olmuştur. Portre ve harp resimleriyle meşhurdur. Tarih ilmi ve mûsikî ile de ilgilenen ressam, miskaar isimli bir enstürüman çalmıştır. IV. Murad'ın, Bağdat ve Revan seferlerine katılıp, seferi resmetmiştir. Mevlevîliğin Türk kültürünü temsil eden kuvvetli bir ressamdır ve büyük bir isim bırakmıştır. 1652 (1069) yılında Galata Mevlevîhanesi'nde vefat etmiştir.²⁸⁷

²⁸⁶ Uzluk, **age.**, s.54-55.

²⁸⁷ Uzluk, 1957, **age.**, s.55-56.

Resim 46: Behzad'a ait portre

2.5.1.4. Derviş Mustafa (Medârî)

Hakkında fazla bilgi bulunamayan Derviş Mustafa, Bostan Çelebi (1558-1630) döneminde yaşadığı kaydediliyor. Daha çok duvar resimleriyle meşgul olmuştur. Mevlanâ Türbesi içinde bazı eserleri olduğu bildirilmektedir.²⁸⁸

2.5.1.5. Fennî Mehmed Dede

Detaylı bilgi için mûsikîşinaslar kısmına bakınız.

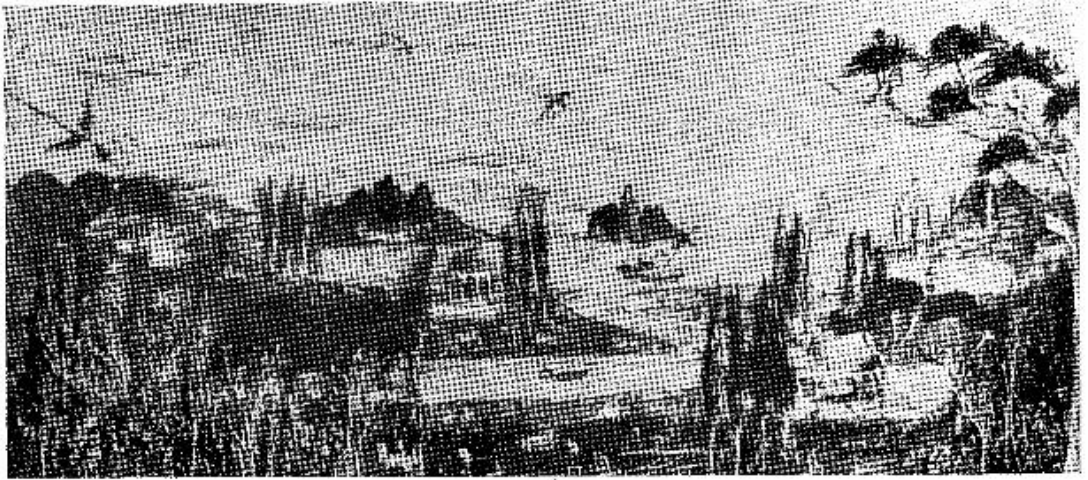
2.5.1.6. Fasih

Detaylı bilgi için şairler kısmına bakınız.

2.5.2. 18.Yüzyıl

2.5.2.1. Hasan Dede

Hakkında detaylı bilgi bulunmamakla birlikte Beşiktaş Mevlevîhanesi dervişlerindendir. İmzasında geçen Eyyübî ifadesinden İstanbul Eyyüp doğumlu olduğu anlaşılmaktadır. Yıldız Sarayı Çinili Köşk'te bir yazı çekmecesine yaptığı süsleme bulunmaktadır.²⁸⁹

Resim 47: Hasan Dede'ye ait

2.5.2.2. Fasihî

Fasih Dede'nin öğrencisi olması hasebiyle kendisine Fasihî demiştir. Galata Mevlevîhanesi'nde Mevlevî olup, Fasih Dede'den resim ve şiir meşketmiştir. Bir

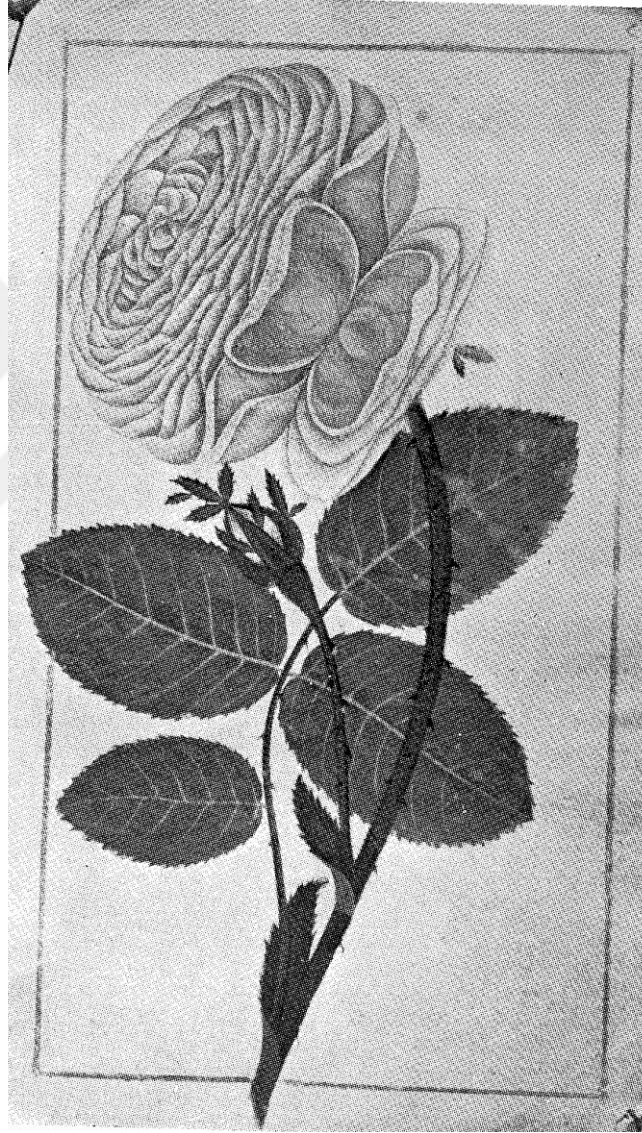
²⁸⁸ Uzluk, 1957, *age.*, s.54

²⁸⁹ Uzluk, 1957, *age.*, s.63-64.

dönem Mısır'da Hat meşkettiği de nakledilmiştir. Lale devrini yaşatan ve yansıtan bir sanatkârdır.²⁹⁰

2.5.2.3. Süleyman'ül-Mevlevî

Bu imza ile şahsi bir koleksiyonda bulunan eserleri vardır. Hayatı hakkında bilgi bulunmama ile birlikte, eserlerinden birinde 1710 (1120) tarihli imza kendisinin 18. yy içerisinde yaşayan Mevlevî bir sanatkâr olduğu anlaşılmaktadır.²⁹¹

Resim 48: Derviş Süleyman'a ait gül resmi

²⁹⁰ Uzluk, 1957, *age.*, s.64-65.

²⁹¹ Uzluk, 1957, *age.*, s.66.

2.5.3. 19.Yüzyıl

2.5.3.1. M. Nuri

Fahrî oyması diye tabir edilen resimler yapan sanatkâr hakkında detaylı bilgi bulunmamasıyla birlikte Mevlevîdir. Ney üfleyen mûsikîşinas bir zattır. 1822 yılında vefat etmiştir.²⁹²

2.5.3.2. Said Efendi (d. 1776- ö. 1856)

Musahip ve hayalî adlarıyla tanınan Said Efendi, 1776 yılı İstanbul Eyyüp doğumludur. Beşiktaş Mevlevîhanesi'nde Şeyh Yusuf Dede'ye intisab ederek Mevlevî olmuştur. 1856 yılında vefat etmiştir. Portre resmi ile meşgul olmuş ve Mevlevî dedelerinin portrelerini yapmıştır. Ayrıca ney üflediği de söylenmektedir.²⁹³

Resim 49: Musahip Sait Efendi'nin kendi yaptığı portresi

²⁹² Uzluk, 1957, *age.*, s.70.

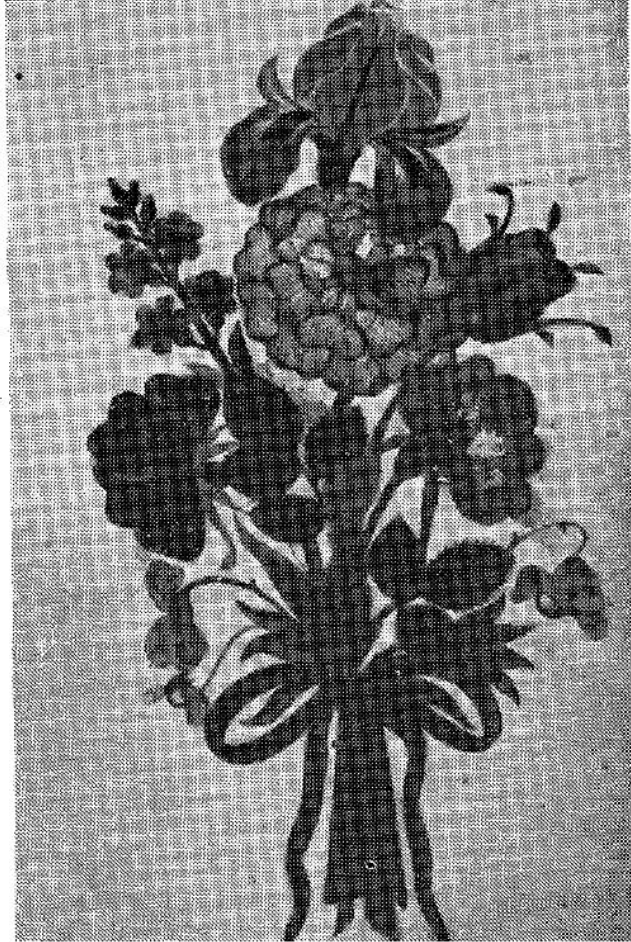
²⁹³ Uzluk, 1957, *age.*, s.68-69.

2.5.3.3. Mustafa Ağa

Hayatı hakkında detaylı bilgi bulunmamakla birlikte bu yüzyıl içerisinde yaşamış Mevlevî bir ressamdır. Cansız mevzuları işlemiştir.²⁹⁴

2.5.3.4. Hasan Emir Dedezade Hasib Dede (d. 1799- ö. 1871)

Hasip dede, 1799 Konya doğumludur. Konya Mevlevîhanesi'nde Hintli Vecdi Efendi yanında yetişmiştir. Resim, şiir ve mûsikî alanında eğitimler almıştır. 18 yaşında Mevlevîhanenin aşçıbaşı mevkisine gelmiş, bir süre sonra neyzenbaşı olmuştur. Bir müddet Mısır'da bulunmuş ve Mısır Mevlevîhanesi şeyhliği teklif edilse de kabul etmemiş, Konya dergâhta kalmayı tercih etmiştir. 1871 yılında burada vefat etmiştir. Sanat alanlarında hünnerli olan ressamın, sembolik çalışmaları ve fresk resimleri bulunmaktadır.²⁹⁵

Resim 50: Hasip Dede'nin çocuk demeti

²⁹⁴ Uzluk, 1957, *age.*, s.70.

²⁹⁵ Uzluk, 1957, *age.*, s.72.

2.5.3.5. Cerrahpaşalı Salih

Hayatı hakkında detaylı bilgi bulunmamaktadır. Şahsi bir koleksiyonda suluboya tablosun bulunan imzadan bilinmiştir. 1892 yılından önce vefat ettiği düşünülmektedir. Tabloda Beşiktaş Mevlevîhanesi şeyhi Nazif Dede'yi resmetmiştir.²⁹⁶

2.5.3.6. Nami Dede

Hayatı hakkında detaylı bilgi bulunmamaktadır. Selanik Mevlevîhanesi'nde çilesini tamamlamıştır. Portre resmi ile meşgul olmuştur. Özel bir koleksiyonda dedesi Ali Dede'yi resmettiği bir tablosu vardır. Aynı zamanda şairliği ve hattatlığı da vardır.²⁹⁷

2.5.3.7. Hasan Leylek Dede

Detaylı bilgi için hattatlar kısmına bakınız.

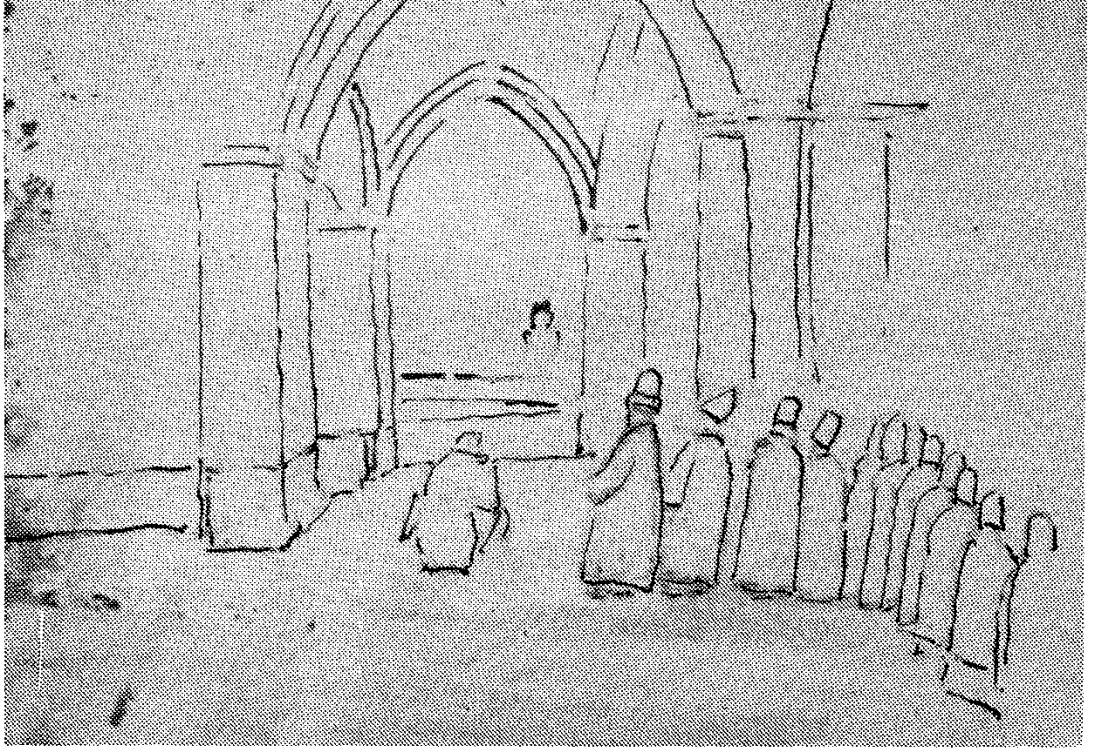
2.5.3.8. Hüsnü Yusuf

Mevlevîhanede yetişmemiş, muhtemeldir ki Mevlevîliğe gönül vermiş ressam, 1817 İstanbul doğumludur. Resimde kabiliyeti görülmüş ve Avrupa'ya resim eğitimi alması için gönderilmiştir. Çizdiği resimlerle 19. Yüzyıl Konya tarihine ışık tutmuştur. Huzur-ı Mevlanâ'nın içten ve dıştan görüntüsünü, Şems-i Tebrizi'nin türbesi ve civarını bir mühendis gibi resmetmiştir.²⁹⁸

²⁹⁶ Uzluk, 1957, **age.**, s.71.

²⁹⁷ Uzluk, 1957, **age.**, s .70.

²⁹⁸ Uzluk, 1957, **age.**, s.73-74.

Resim 51: Hüsnu Yusuf Bey'in çizdiği bir kroki

Resim 52: Hüsnu Yusuf Bey'in Mevlana Külliyesi resmi

2.5.3.9. Yusuf Ziya Paşa

Mevlevîhanede yetişmemiş, Mevlevîliğe gönül vermiş ve Mevlanâ soyundan gelmiş bir ressamdır. 1840-1897 yılları arasında yaşamıştır. Mesleği askerliktir fakat resim konusunda eğitimler almıştır. Mevlevîlikle alakalı konularda çalışmaları vardır.²⁹⁹

2.5.3.10. Vesim Paşa

Detaylı bilgi için hattatlar kısmına bakınız.

2.5.3.11. Dr. Ali Bey (d. ?- ö. 1927)

Galata Mevlevîhanesi şeyhi Ahmet Celaleddin Efendi'ye intisabla Mevlevî muhibbi olmuştur. Peyzaj ve natürmort resimler yapan ressamın asıl mesleği zooloji üzerinedir. 1927 yılında vefat etmiştir.³⁰⁰

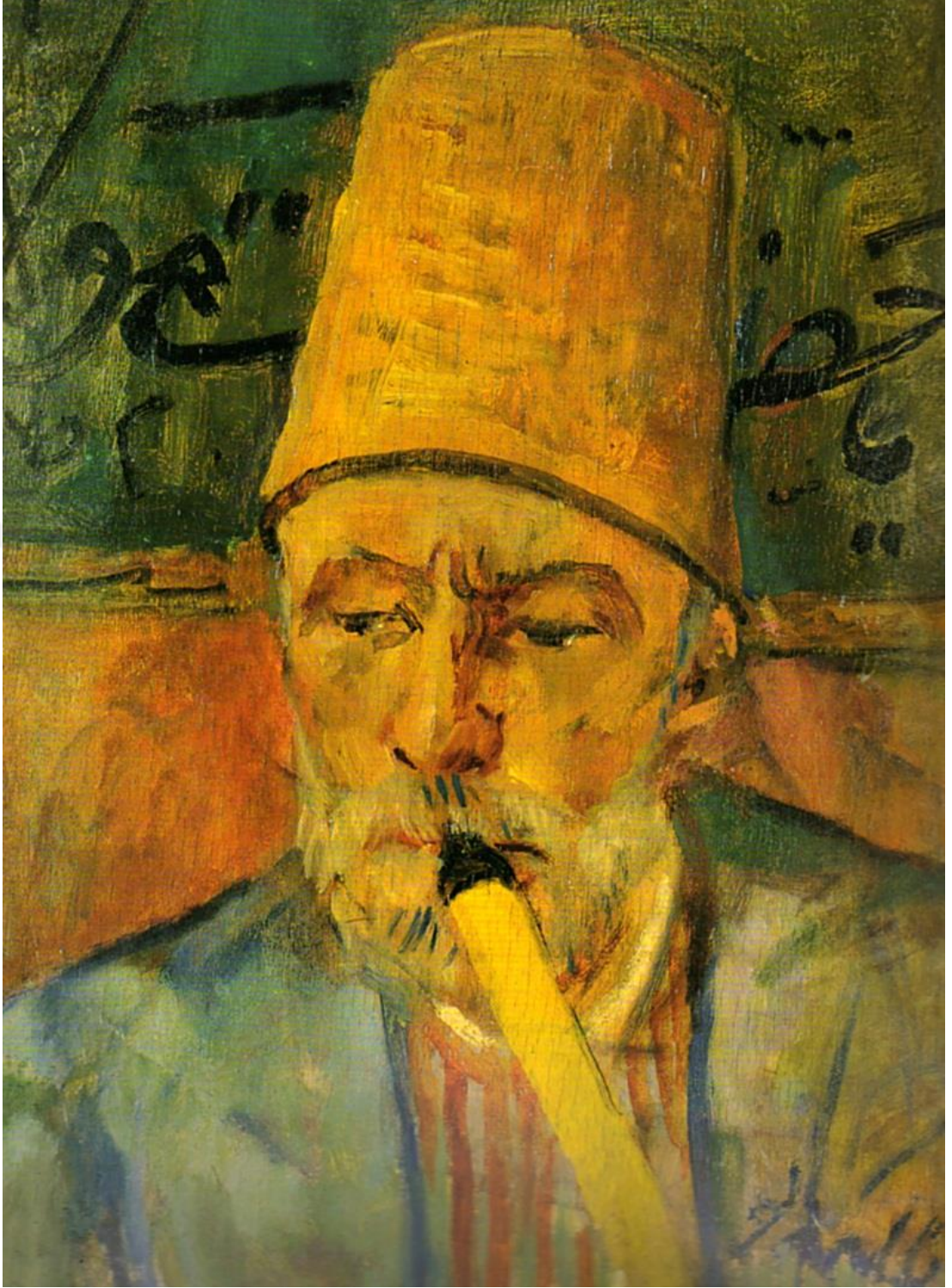
2.5.3.12. İbrahim Çallı (d. 1882- ö. 1960)

Mevlevîhanede yetişmemiş fakat Mevlevîliğe gönül vermiş olan ressam, 1882 Denizli Çal kasabası doğumludur. Mevlevîlik konulu bir resim serisi meydana getirmiştir. Bu seri içerisinde tek başına portreler ve oluşturduğu kompozisyon resimler bulunmaktadır. Ressamın özgün çalışmalarının yeni bir konu ve resim anlayışı, Türk ressamlar cemiyeti müntesibi resamlardan oluşan guruplara Çallı Kuşağı adı verilecek kadar kuvvetlidir. 1960 yılında vefat eden Çallı'nın cenazesinde Mevlevîlerin mevlüt okutması onun gönülden bağlılığın ispatıdır.³⁰¹

²⁹⁹ Uzluk, 1957, **age.**, s.75

³⁰⁰ Uzluk, 1957, **age.**, s.78.

³⁰¹ Taş, **agt.**, s.35-36. Uzluk, 1957, **age.**, s. 78.

Resim 53: İbrahim Çelli'ya Ait "Neyzen" adlı kontraplak üzerine yağlıboya resim

Resim 54: İbrahim Çallı'ya ait "Derviş" adlı resim

3. BÖLÜM

SONUÇ

Hazret-i Mevlanâ'nın sanata olan sevgisinin tesiriyle, Mevlevîhaneler bir akademi gibi faaliyet göstererek, musıkî, edebiyat, gelenekli el sanatlarının çeşitli dallarında eğitimler vermiştir. Mevlevîhaneler, kendisine intisab eden dervişe ve muhibbe manevi eğitiminin yanı sıra, hem madden hem manen kazanç sağlaması amacıyla istidadı olan sanat dalında eğitimler vermiştir.

Zamanının güzel sanatlar fakültesi ve konservatuarları vazifesini gören Mevlevîhanelerde, zerâfet üzerine alınan manevi eğitim sayesinde, yetişen sanatkârlar, sanatlarındaki icralarda da ileri seviyelere giderek ekol halini almışlardır. Bu sayede, bu gün gelenekli sanatlarımızın en güzel örneklerinden faydalanma imkânı bulduğumuz söylenilebilir.

Mevlevîhaneler kuruldukları ve hizmetlerini sürdürdükleri dönemlerde, zamanının hükümdarlarının himayesinde olmuşlardır. Verilen hizmet ve eğitimler her dönemde, madden ve manen desteklenmiştir. Bir başka tabirle hükümdarların himayesinde olmuşlardır. Hami olan Devlet adamı kültür ve sanatın bir dalıyla hemhal olmuştur ki bu alandaki çalışmaların korunmasını ve gelişmesini sağlayarak günümüze ulaşmasında fevkalade rol oynamıştır.

Bu çalışmada, 17, 18, 19. Yüzyıllar içerisinde Mevlevîliğe intisab ederek Mevlevî olup Mevlevîhanelerde eğitim almış hattat, mûsıkîşinas, şair ve ressam bir araya toparlanmıştır. Kaynaklardan elde edilen bilgiler çerçevesinde, hayatları hakkında kısa bilgiler ve eserlerinden örnekler verilmiştir.

Yapılan araştırma sonucu sınırlandırılan çerçeve içerisinde, 17. Yüzyılda 10 hattat, 9 mûsıkîşinas, 66 şair, 7 ressam; 18. yüzyılda 12 hattat, 19 mûsıkîşinas, 44 şair, 3 ressam; 19. yüzyılda 17 hattat, 53 mûsıkîşinas, 30 şair, 12 ressam tespit edilmiştir. Sanatkârların bazıları sadece bir sanatı icra etmemiş, diğer bir sanat dalında da icraatta bulunduğu görülmüştür. Bu tespit çalışmaya aktarılmıştır.

Musıkî, hat, şiir, resim konularında Mevlevî sanatkârlar üzerine yapılmış çalışmalar bulunmaktadır. Fakat hepsinin bir arada olduğu bir çalışmaya rastlanmamıştır. Yapılan çalışmalarda her bir alan kendi içerisinde farklı şekillerde ele alınmıştır. Bu çalışma, ana kaynak teşkil eden eserlerin ve makalelerin bir araya getirilmesini sağlamıştır. Aynı zamanda, bu çalışma bu alanda çalışacak araştırmacılara kaynak niteliğinde, biyografik bir çalışma halini almıştır.

KAYNAKÇA

- ARSLAN, Mehmet, 2003, Leyla Hanım Divanı, Kitabevi.
- AYAN, Hüseyin, 1981, Cevrî Hayatı Edebi Kişiliği eserleri ve Divanının Tenkidli Metni, Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- AYVERDİ, İlhan, 2005, Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Neşriyat.
- ARBAŞ, Hamit, Mevlevî Sanatçılar, *Osmanlı Kitabı*, s. 93-99, Yeni Türkiye yayınları, Ankara.
- BAYAT, Ali Haydar, 1991, Hüsn-i Hat Sanatında Mevlevîlik ve Mevlevîler. 4. *Milli Mevlanâ Kongresi*, Tebliğler Kitabı, Konya Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- BAL, Ali Asker, 2006, Plastik Sanatlarda Mevlanâ Ve Mevlevîlik Anlayışının İzleri, *Türk Kültürü Edebiyatı Ve Sanatında Mevlanâ Ve Mevlevîlik Ulusal Sempozyumu*, Bildiriler Kitabı, Selçuk Üniversitesi Matbaası.
- CUMBUR, Müjgân, 1991, Mevlanâ'ya Göre Sanat ve Sanatkâr. 4. *Milli Mevlanâ Kongresi*, Tebliğler Kitabı, Konya Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- ÇIPAN, Mustafa, 1991, Fasih Ahmed Dede Hayatı Edebi Kişiliği Eserleri Ve Divanının Tenkidli Metni, Doktora Tezi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı*.
- ÇÖTELİOĞLU Aysel, Geleneksel Osmanlı Resim Sanatından Batılı Anlamda Tuval Resmine Geçiş Evresinde Askeri Okullar Ve Asker Ressamlar, *Osmanlı Kitabı*, C. 11, s. 473-480, Yeni Türkiye yayınları, Ankara.
- DAĞLI, Şemsettin Ziya ve Fatih Başbuğ, 2007, Türk Hat Sanatında Yazı Resimler ve Mevlevîlik, *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*. Konya: Sayı 4.
- DAYIOĞLU, Server, 2000, Osmanlı Sanatında Mevlevî Hattatlar ve Divan Edebiyatı Müzesi Koleksiyonu, *Tarihi Kültürü Ve sanatıyla Eyüp Sultan Sempozyumu III*, Tebliğler Kitabı, İstanbul Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları.
- DERMAN, Uğur, 1999, Osmanlı Türklerinde Hat Sanatı, *Osmanlı Kitabı*, C.11, s. 17-25, Yeni Türkiye yayınları, Ankara.
- DERMAN, Uğur, 2002, Mevlevîlik ve Sanat, *Konya'dan Dünya'ya Mevlanâ ve Mevlevîlik*, Karatay Belediyesi, s.203-212, Konya.

- DURU, Necip Fazıl, 1999, *Mevlevî Şairlerin Şiirlerinde Mevlevîlik Unsurları*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı.
- ERDEMİR, Avni Anadolu Sahası- Müsîkîşinası Divan Şairleri, 1999, Türk Sanatı Ve Eğitim Vakfı Yayınları: 1, Ankara
- GENÇ, İlhan, 2018, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevlevîyye*, Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları.
- GENÇ, İlhan, 1998, *Kıbrıs Lefkoşe Mevlevîhânesi'nde Yetişmiş Mevlevî Divan Şâirleri, II. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi*
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, 1985, *Mevlanâ Celâleddin*. İstanbul, İnkılâp Kitabevi.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, 1963, *Mevlevî Adap ve Erkânı*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, 2001, *Sultan Veled İbtidâ-nâme*, Konya: Eski Eserleri Sevenler Derneği Yayını.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, 2006, *Mevlanâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- GÜNTEKİN, Mehmet, 2010, *İstanbul'un 100 Müsîkîşinası*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul
- HALICI, Feyzi, 1982, *Âşık Şem'î Hayatı ve Şiirleri*, Kültür Turizm Bakanlığı yayınları.
- HİDAYETOĞLU, Ahmet Selahattin, 1996, *Nesib Dede Hayatı Eserleri Ve Divanının Tenkidli Metni*, Doktora Tezi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı*.
- HİDAYETOĞLU, Ahmet Selahattin, 2015, *Hazret-i Mevlâna Muhammed Celâleddin-i Rûmî Hayatı ve Şahsiyeti*, Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- İNAL, İbnülemin Mahmut Kemal, 1958, *Hoş Sada*, Son Asır Türk Müsîkîşinasları, Maarif Basımevi, İstanbul.
- İNAL, Mahmut Kemal, 1970, *Son Hattatlar*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

- KARABAŞOĞLU, Cemal, 2012, Lale Devri Mûsikîşinasları, Kutup Yıldızı Yayınları, İstanbul
- KÜÇÜK, Sezai 2008, Mevlevîlerde Manevi Eğitim, http://akademik.semazen.net/author_article_detail.php?id=821, erişim tarihi:06.02.2018
- KÜÇÜK, Sezai, 2003, Mevlevîliğin Son Yüzyılı, Simurg Kitapçılık ve Yayıncılık Ltd. Şti, İstanbul
- MERMER, A. Hidayetoğlu, A.S., Erdoğan, M., Keskin, N., 2009, Osmanlı Şiirinde Mevlâna Övgüleri ve Mevlevîlik Unsurları, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- MERMER, Ayşe Nur, 2008, On Dokuzuncu Yüzyıl Mevlevî Şairleri, Yüksek Lisans Tezi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarih Ve Sanatları(Türk-İslâm Edebiyatı) Anabilim Dalı*.
- OKCU, Naci, 2011, Şeyh Galib Divanı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ÖNKAŞ, Nilgün, 2015, Klasik Türk Edebiyatında Mevlevîlik Kültürü ve Mevlevî Şairler, Sonçağ.
- ÖSEN, Serdar, 2015, Türk Eğitim Tarihi İçerisinde Mevlevîhanelerin Yeri, Türk Tarih Eğitimi Dergisi, Sayı 4.
- ÖZALP, Nazmi, 2000, Türk Mûsikîsi Tarihi I-II, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul
- ÖZCAN, Nuri, 2010, İstanbul Mevlevîhanelerinde Yetişen Mûsikîşinaslar, *Aşkın Sultanları – Son Dönem İstanbul Mevlevîleri*, Sempozyum Kitabı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kültürel ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı, Kültür Müdürlüğü, İstanbul
- ÖZSAYINER, Cihan, 1992, Mevlevî Hattatlar, *IX. Vakıf Haftası Kitabı, Türk Vakıf Medeniyetinde Hz. Mevlanâ ve Mevlevîlerin Yeri ve Vakıf Eserlerinde Yer Alan Türk-İslam Sanatları Seminerleri*, 2-4Aralık 1991. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- ÖZTUNA, Yılmaz, 1990, Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi I-II, Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri Dizisi, Başkanlık Basımevi, Ankara
- SALGAR, Fatih, 2005, 50 Türk Müziği Bestekârı, Ötüken Yayınları, İstanbul

- SALGAR, Fatih, 2004, Dede Efendi, Ötüken Yayınları, İstanbul
- SALGAR, Fatih, 2001, Üçüncü Selim, Ötüken Yayınları, İstanbul
- ŞİMŞEKLER, Nuri, 2004, Mevlevîliğin Tarihi Seyri, Mevlanâ Celâleddin-i Rûmî-İnsanlığın Aynası, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- TANYILDIZ, Ahmet, 2010, İsmail Rusuhî-Yi Ankaravî Şerh-İ Mesnevî (Mecmû'atu'l-Letayif Ve Matmûratu'l-Ma'ârif) (I. Cilt) (İnceleme – Metin – Sözlük), Doktora Tezi, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı*.
- TAŞ, Mutluhan, 2010, XII. Yüzyılda Anadolu'da Hakim Olan Tasavvuf Düşüncelerinin 1980 sonrası Çağdaş Türk Resim Sanatına Yansımaları, Doktora Tezi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim-iş Öğretmenliği Bilim Dalı*.
- TDV, c.15, s.93, 1997, Hafız kömür
- TDV, c.36, s.4-5, 2009, SAKIB DEDE
- TOHUMCU, Z. Gonca Girgin, 2006, Müziği Yazmak, Nota Yayıncılık, İstanbul.
- UZLUK, Şehabettin, 1957, Mevlevîlikte Resim Resimde Mevlevîler, Ankara Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- YAKIT, İsmail, 2002, Mevlanâ'da Sanat, *X. Milli Mevlanâ kongresi*, Tebliğler Kitabı, Selçuk Üniversitesi Matbaası, Konya.

ÖZGEÇMİŞ

Mümine Banu HİDAYETOĞLU, 1984 yılında Konya’da doğdu. İlk, orta, lise eğitimini burada tamamladı. 2002 yılında Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel El Sanatları Bölümü Tezhip Ana Sanat Dalında eğitimine başladı. 2007 yılında buradan mezun oldu. 2014 yılında Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü Patoloji Servisinde yazma eser Konservatör-Restoratörü olarak çalışmaya başladı. Halen burada çalışmaya devam etmektedir.

Tel : 0530 561 69 63

e-mail : mbanu18hidayetoglu@hotmail.com

